

T.C
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GEÇİŞ RİTÜELLERİ BAĞLAMINDA ALMUS'TA
SOSYOKÜLTÜREL YAPI VE DİN İLİŞKİLERİ**

Hazırlayan

Feyyaz OĞLAKÇI

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hasan COŞKUN

TOKAT- 2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Hasan COŞKUN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Geçiş Ritüelleri Bağlamında Almus'ta Sosyokültürel Yapı ve Din İlişkileri” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../...

Feyyaz OĞLAKÇI

GEÇİŞ RİTÜELLERİ BAĞLAMINDA ALMUS'TA SOSYO KÜLTÜREL
YAPI VE DİN İLİŞKİLERİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 24 / 07 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Dr.Öğr.Üyesi Hasan COŞKUN

Üye : Doç.Dr. Şaban ERDİÇ

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Selçuk KIRTEPE

Üye :

Üye :

İmzası

Handwritten signatures in blue ink, including the name Selçuk Kirtepe.

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 27/06/2019 tarih ve 35-07 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof.Dr.İlhan EROĞLU
Enstitü Müdürü:Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Din sosyolojisi açısından sosyal ve kültürel araştırmalar son derece önemlidir. Din sosyolojisi alanında yapılan sosyo kültürel araştırmaların sayısı artmıştır. Toplumsal ritüellerin kümelenendiği doğum, evlenme ve ölüm olayları bu araştırmalar için odak noktası olmuştur. Doğum, evlenme ve ölüm olaylarına geçiş dönemi denilmektedir.

Doğum, evlenme ve ölüm olayları Almus sosyal ve kültürel yapısını belirlemede temel dönemler olarak ele alınmıştır. Bu dönemlere insanlar birçok inanış ve uygulama sığdırmışlardır. Bu çalışmada Almus'un doğum, evlenme ve ölüm olayları incelenmiştir. Bu dönemlerde yapılan ritüeller yorumlanmaya çalışılmıştır.

Almus, Tokat'ın bir ilçesidir. Almus'un nüfus yoğunluğu az olmasına rağmen kültürel farklılığın yoğun olarak yaşandığı bir yerdir. Kültürel açıdan zengin bir ilçedir. Almus'ta Alevi geleneği açısından önemli iki ocak bulunmaktadır. Bu ocaklar Hubyar Sultan Ocağı ve Kul Himmet Ocağı'dır. Ayrıca Almus'ta Alevi, Sünni, Türk, Kürt, Çerkez, Karaçay ve Zeybek gibi birçok dini ve etnik yapılar bulunmaktadır. Almus gibi kültürel açıdan zengin bir ilçenin din sosyolojisi alanında yapılan ilk çalışmadır. Buradan hareketle Almus'un sosyo-kültürel yapısını araştırma ihtiyacı hissedilmiştir.

Alan araştırmasının kendine özgü zorlukları bulunmaktadır. Sahanın gezilmesi, verilerin toplanması bu zorluklardandır. Bu çalışma boyunca bizlerden desteğini hiç esirgemeyen, zaman zaman alan çalışmalarına katılarak bize yol yöntem gösteren, yılmadan, usanmadan çalışan, güler yüzlü, bilge insan Dr. Öğr. Üyesi Hasan COŞKUN hocama teşekkürü bir borç bilirim. Katkılarından dolayı Doç. Dr. şaban ERDİÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Selçuk KIRTEPE hocalarıma teşekkür ederim.

ÖZET

İnsanın toplumsal alanda kimliğini oluşturan birçok etken vardır. Bu etkenlerden en önemlileri doğum, evlilik ve ölüm ritüelleridir. Kadim dönemlerden bu yana bu üç önemli geçiş aşamasında çeşitli örf ve adetler meydana gelmiştir. Bu üç önemli dönemde yoğunluk kazanan örf ve adetler toplumları da birbirlerine sıkıca bağlamıştır. Nesilden nesile aktarılarak devam etmiştir.

Bu çalışmada Tokat ili Almus ilçesindeki geçiş dönemleri doğum, evlenme ve ölüm üzerine durulmuştur. Birinci bölümde Almus ilçesi ve köyleri ile alakalı sosyo kültürel unsurlara yer verilmiştir. İkinci bölümde doğum, üçüncü bölümde evlenme, dördüncü bölümde ölüm adetleri, beşinci bölümde ise ziyaret yerleri incelenmiştir.

Almus ilçesi ve Almus İlçesine bağlı bulunan köyler ziyaret edilerek gözlem, mülakat ve görüşme gibi nitel teknikler kullanılmıştır. Görüşme ve mülakatlar ses kayıtları, video ile kayıt altına alınmıştır. Ayrıca görüşmeler bir deftere de yazılmıştır. Gözlem ve ziyaret esnasında köyler, örf ve adetler fotoğraflanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almus, Gelenek, Doğum, Evlenme, Ölüm

ABSTRACT

There are many factors that form the identity of human in the social sphere. Birth, marriage and death rituals are among the most important factors. Since ancient times, various customs and traditions have occurred during these three important transition phases. In these three important periods, the predominant customs and traditions have also been closely linked to each other and have been transferred from generation to generation.

In this study, birth, marriage and death in transition periods in Almus District of Tokat province were focused. In the first part, religious, social, historical and cultural information related to the towns and villages of Almus was highlighted. In the second part; birth, in the third part; marriage, in the fourth part; death ceremonies. In the fifth part, visiting places in Almus were introduced.

Almus district and the villages were visited and qualitative methods and techniques such as observation and interviews were used. Audio recordings of the interviews were recorded by video recorders. Moreover, the interviews were also written in a notebook. During the observation and visit villages, customs and traditions were photographed as well.

Key Words: Almus, Tradition, Birth, Marriage, Death

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM.....	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	6
1.1.1. Sosyal Yapı.....	6
1.1.2. Kültürel yapı.....	7
1.1.3. Dindarlık.....	9
1.1.4. Köy ve Kasaba Toplumlarında Din.....	12
1.2. ARAŞTIRMA ALANININ YAPISI.....	15
1.2.1. Almus'un Tarihi Yapısı.....	15
1.2.2. Almus'un Coğrafik ve Demografik Yapısı.....	18
1.2.3. Almus'un Sosyokültürel Yapısı.....	22
1.2.4. Almus'un Eğitim Yapısı.....	27
II. BÖLÜM.....	30
2.AL MUS'TA DOĞUMLA İLGİLİ GELENEK VE İNANIŞLAR.....	30
2.1. DOĞUM ÖNCESİ ADETLER.....	31
2.1.1. Kısırlık ve Hamile Kalma.....	31
2.1.2. Hamilelik ve Aşerme.....	32
2.1.3. Cinsiyet Tayini.....	34
2.2. DOĞUM ADETLERİ.....	35
2.3. DOĞUM SONRASI ADETLER.....	36
2.3.1. Göbek Kesme.....	36
2.3.2. Çocuğun Ağzına Sürülenler.....	38
2.3.3. Yıkama ve Kırklama.....	39

2.3.4. Al Basması ve Tedbirleri.....	42
2.3.5. İsim Koyma	43
2.3.6. İlk Saç ve Tırnak Kesimi, Dış Heddiği	45
III. BÖLÜM	48
3.ALMUS'TA EVLİLİKLE İLGİLİ GELENEK VE İNANIŞLAR	48
3.1. DÜĞÜN ÖNCESİ ADETLER.....	48
3.1.1. Eş Seçimi.....	48
3.1.2. Evlilik Çeşitleri	50
3.1.3. Dünürçülük.....	52
3.1.4. Söz Kesme.....	54
3.1.5. Yüz Örtmesi	55
3.1.6. Nişan.....	57
3.1.7. Çeyiz.....	59
3.1.8. Düğün Davetiyesi	60
3.2. DÜĞÜN ADETLERİ.....	61
3.2.1. Eksik Görme ve Dede Yolluğu	61
3.2.2. Danışık Yemeği.....	62
3.2.3. Bayrak Dikme	64
3.2.4. Hamam Günü	65
3.2.5. Kına Gecesi	67
3.2.6. Yemekler ve Oyunlar	69
3.2.7. Gelin Alma ve Eve Getirme	71
3.2.8. Güreş ve Saçı.....	74
3.3. DÜĞÜN SONRASI ADETLER	75
3.3.1. Nikah	75
3.3.2. Düğün Sonrası Adet ve Uygulamalar.....	76
IV. BÖLÜM	78
4.ALMUS'TA ÖLÜMLE İLGİLİ GELENEK VE İNANIŞLAR	78
4.1. ÖLÜM ÖNCESİ ADETLER	79
4.1.1. Ölümün Habercisi Olan Belirtiler	79
4.2. ÖLÜM ADETLERİ.....	80
4.3. ÖLÜM SONRASI ADETLER.....	81
4.3.1. Ölünün duyurulması ve Eşyaları	81
4.3.2. Yıkama ve Kefenleme	83
4.3.3. Cenazenin Tabutu ve Cenazenin Eve Getirilmesi.....	85

4.3.4. Defin ve Mezar İçine Eşya Koyma	87
4.3.5. Mezarlıkta Yemek Verme ve Kazma Kürek Ekmeği.....	89
4.3.6. Iskat ve Devir	90
4.3.7. Kara Gecesi ve Ölünün Belli Günleri	91
4.3.8. Dâr Çekme.....	94
4.3.9. Yas Tutma	97
4.3.10. Mezar Ziyaretleri.....	98
V. BÖLÜM.....	100
5.ALMUS'TA ZİYARET YERLERİ	100
5.1. Abdal Ali Türbesi.....	100
5.2. Çilehane Baba Türbesi	100
5.3. Delikli Tekke Türbesi.....	101
5.4. Derviş Ali Türbesi.....	101
5.5. Er Musa Tekkesi.....	101
5.6. Garip Kaygusuz Abdal Türbesi.....	102
5.7. Gösün Ana Türbesi.....	102
5.8. Hahı Baba Türbesi.....	102
5.9. Hamza Abdal Türbesi.....	102
5.10. Hubyâr Sultan Türbesi	103
5.11. İmam Gazi Türbesi.....	103
5.12. Kenter Mustafa Türbesi.....	103
5.13. Kul Habib Türbesi	104
5.14. Kul Himmet Türbesi.....	104
5.15. Mehrap Tekkesi.....	105
5.16. Peyik Türbesi.....	105
5.17. Pir Hasan Türbesi	105
5.18. Pir Mehmet Türbesi.....	105
5.19. Mal Kayası	105
SONUÇ	106
FOTOĞRAFLAR.....	108
KAYNAK KİŞİLER	122
KAYNAKLAR.....	126
ÖZGEÇMİŞ	133

KISALTMALAR

Age.	Adı Geçen Eser
Agm.	Adı Geçen Makale
A.Ü. İ. F.	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Der.	Derleyen
Fak.	Fakülte
MEB.	Millî Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	Yayımları

GİRİŞ

a. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu Tokat'ın Almus ilçesinin sosyal ve kültürel yapısı ile doğum, evlilik ve ölüm fenomenlerini incelemektir. Almus ilçesi ve köylerin sosyokültürel yapısı üç önemli geçiş dönemi ile ele alınmıştır: doğum, evlilik ve ölüm şeklindedir. Bu kavramlar örf, gelenek ve halk inanışları ile araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Geçiş dönemleri bağlamında ziyaret yerleri, ziyaret yerlerinin sosyokültürel hayata olan etkisi incelenmiştir. Ziyaret yerlerinde yapılan ritüeller tespit edilmiştir.

Düğün, bayram, doğum, ölüm, ad koyma gibi gelenekler halkiyatın başlıca konularıdır. Halkiyat bir bakıma toplumu inceler. Bundan dolayı halkiyat sosyoloji ile yakın ilişkisi olan bir çalışma alanıdır. Türklerin yaşadığı coğrafya ve Türk kültürünün tarih içindeki eskiliği göz önüne alındığı takdirde Türk halk kültürünün çok geniş bir inceleme ve araştırma alanı olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Bu genişlikte yalnız Türkiye'deki halk dindarlığı araştırmaları bile bir yandan tarihi dönemlerden getirilen kültür öğelerine, öte yandan dış kültürlerden ve alt kültürlerden bünyesine girmiş olan öğelere bağlı olarak son derece karmaşık ve zengin bir yapı sunmaktadır.¹

Her millet, kendi tarihi seyri içerisinde kültürel bir birikim meydana getirmiştir. Bu kültürel birikimi oluşturan birçok etkenler vardır. Bunların en başında gelenek ve görenek gelmektedir. Aslında bu kavramların hepsi toplumun kültürünü oluşturan kavramlardır. Kültür toplumların geçmişi geleceğe taşımalarına katkı sunan en önemli etkenlerden birisidir. Toplumlar, kadim geçmişlerini kültürel aktarım sayesinde yeni nesillere aktarma fırsatı bulmaktadırlar. Atalarının kültürlerini hayatlarının her alanında yaşayan ve yaşatmak isteyen toplumlar; eğitime, değerlere ve kültür aktarımına önem vermektedir. İnsan toplumsal bir varlıktır. Bulduğu toplumun kodlarını taşımaktadır. Taşdığı o kodlarla hayatını sürdürmekte ve mutlu olmaktadır. İnsanın ve toplumun kimliğini oluşturmada kültürün yeri küçümsenmeyecek kadar önemlidir. Dolayısıyla kültür toplumsal bir kimlik de oluşturmaktadır.

b. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırma bir alan araştırmasıdır. Bu alan araştırmasında, araştırma evrenini Tokat'ın Almus ilçesi ve ilçeye bağlı köylerinden oluşmaktadır. Almus'un 46 köyü bulunmaktadır.

¹ Aydın Oy, "Halkiyat", *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:15, İstanbul 1997, s. 367-369.

Örneklem olarak Almus ilçesine bağlı 30 köy belirlenmiştir. Bu köyler; Almus merkez, Akarçay, Arısu, Armutalan, Ataköy, Babaköy, Bakımlı, Cihet, Çambulak, Çamdalı, Çaykırı, Çilehane, Çevreli, Dikili, Durudere, Gevrek, Görümlü, Gümelönü, Kabakboğazı, Kapıcı, Karadere, Kınık, Mescit, Ormandibi, Oğulbey, Sahilköy, Salkavak, Serince, Yuvaköy ve Üçgöl köyleridir. Bu çalışma 2017-2019 yılında yapılan, kişisel gözlemlere dayanarak elde edilen bilgileri içermektedir. Araştırma, kaynak kişilerle görüşme sonucunda elde edilen verilerden oluşmaktadır. Almus'un tarihi, sosyal ve kültürel yapısı, kurumsal bilgiler vb. ilgili literatürden yararlanılarak kaynaklar oluşturulmuştur.

c. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı; Almus bölgesinin sözlü kültürünü, kültürel çeşitliliğini, gelenek ve göreneklerini anlamak ve açıklamaktır.

Bu temel amaç doğrultusunda doğum, evlenme ve ölüm fenomenleri ile ilgili olarak Almus bölgesinde yaşayan halk inanışlarını tespit etmek, bunları din sosyolojisi açısından ele almak, yorumlamak ve kaynağını araştırmak amaçlanmıştır. Halk inanışları halkın ahlaki yapısının şekillenmesinde çok büyük rol oynamaktadır. Bu çalışmanın amacı Almus halk inanışlarını tespit ederek Türk halk inanışları ile mukayese etmektir.

Sosyolojik olarak bakıldığında din ve dünya arasındaki ilişki değişkenlik gösterebilir. Sosyal ve kültürel hayatta mahalli adetler korunmaya çalışıldığı için, sosyal ve dinî hayat arasındaki ilişkinin yönünü tayin etmek zordur. Araştırmada sosyal, kültürel ve dinî hayatı biçimlendiren dinî güç ve etkiler ile bu etkilerin yönü belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada dindarlık hem bireysel hem de dinî gruplarla ilişkiye girme bağlantıları çerçevesinde ele alınmıştır. Buna dayalı olarak aşkın güç ile bireysel olarak iletişim kurma, temel dinî pratikler, gündelik hayata ilişkin bireysel ve toplu uygulamalar, ibadetlere katılma, cemaate bağlılık, aile ve arkadaşlık gibi bireyin ait olduğu sosyal gruplarla ilişkisine göre Almus'ta sosyal ve kültürel hayat sosyolojik olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Geçiş dönemleri çevresinde bir sürü adet, ayin, tören, dinsel ve büyüsel işlem kümelenmekte, söz konusu geçişleri yönlendirmektedir. Bunların hepsinin amacı insanın yeni durumunu kutlamak ve kutsamak, aynı zamanda onu geçiş sırasında yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkenlerden korumaktır. Böylece geçiş dönemlerine kümelenen adetler, gelenekler, törenler, araştırılan ülkenin, coğrafi bölgenin ya da kentin, ilçe, köy gibi daha küçük toplumsal ünitelerin folklorlarının ana bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Geleneksel halk

hayatının başarılı bir bileşimine varabilmek için bu üç önemli geçiş döneminin sistemli bir biçimde araştırılması gerekmektedir.²

d. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışmada, temel olarak başta gözlem tekniği kullanılmıştır. Gözlem nitel araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama tekniğidir. Sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji eğitim bilimleri gibi disiplinlerde gözlem tekniğinin tercih edilmesinin nedeni grup davranışlarını ayrıntılı olarak ve olduğu gibi anlama imkânı sunmasıdır. Araştırma sırasında gözlem tekniğini kullanırken gözlemlenen her olay mutlaka yazılmıştır. Gözlem sırasında alınan notlar aynı günün akşamında temize geçilmiştir. Gözlem yapmak maksadı ile köy düğünlerine, çevre köylerdeki cenaze törenlerine ve çeşitli toplumsal ritüellere gidilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan bir başka teknik de görüşme tekniğidir. Görüşme yapılırken, samimi bir sohbet çerçevesinde soru-cevap yoluyla bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Sorular resmi format yerine daha doğal görüşmenin akışına göre sorulmuştur. Bu vesile ile ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Bölge insanı ile camilerde, cem evlerinde, kahvehanelerde, köy odalarında, köy muhtarlarının evinde sohbet edilerek bu insanlardan bilgi alınmıştır. Bu gibi yerlerde birden fazla kişi ile grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu grup görüşmeleri birinin unuttuğu, hatırlayamadığı veya yanlış hatırladığı şeyleri düzeltme imkânı sağlamıştır.

Görüşme sırasında araştırmacı konuşmacıyı yönlendirir ve ayrıntılara inmeyi amaçlar. Bu teknik ile doğrudan gözlemlenemeyen, davranışlara yansiyabilen, ancak belli bir süreç içinde ortaya çıkabilecek anlamlara, niyetlere, beklentilere bakarak bireylerin dünyalarını nasıl oluşturduklarını, dış dünyaya ilişkin algıları ile kendilerini çevreleyen sosyal çevreyi nasıl değerlendirdiklerini belirleme imkânı oluşturur.³

Görüşme, araştırılan konuda sözlü olarak bilgi toplama tekniğidir. Mülakat sırasında bu amaçla hazırlanan görüşme cetveli ve görüşme anahtarlarından yararlanır. Daha önce hazırlanmış sorulara verilen cevapların kayıt altına alınması işlemidir. Bu teknikle bilgi ve düşüncesinden faydalanılacak kişilerle birebir ilişki söz konusudur. Görüşme anahtarında ise öğrenilmek istenen konular maddeler halinde listelenir. Sorular standart olarak hazırlanmamıştır. Geniş, derinlemesine ve ayrıntılı bilgi toplamak istenen özel durumlarda

² Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folkloründe Ölüm*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, s.11.

³ Belkıs Kümbetoğlu, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2005, s.72.

kullanılır. Araştırmacıya soru sormada, bilgi toplamada, içerik, biçim, özellik ve zaman bakımından büyük bir özgürlük, duruma göre hareket etme imkânı tanınmaktadır.⁴

Nitel görüşme başta sosyolog, antropolog olmak üzere sosyal bilimlerde farklı disiplin mensuplarınca tercih edilmektedir. Geleneksel araştırmalarda araştırmacılar öncelikle kendileri için önemli olan amaç doğrultusunda sorular sorarlar. Katılımcılar ise eğilimleri doğrultusunda yanıtlar verir. Nitel araştırmacılar ise bazı sorularla başlarlar ve araştırma boyunca onları yeniden şekillendirmeye ve yeni sorular eklemeye açık olurlar.⁵

Bu çalışma da halk dindarlığıyla ilgili kaynak taramasına gidilmiştir. Halk dindarlığıyla alakalı temel eserler okunmuştur. Çalışma alanı olan Almus ile alakalı eserler tespit edilerek taranmıştır. Araştırma esnasında mümkün olduğu kadar çok köye gidilmeye çalışılmıştır. Mümkün olduğu kadar çok insanla konuşmaya, görüşülmeye gayret gösterilmiştir.

Bu çalışma alan araştırması olduğu için alan araştırmasının gerektirdiği teknikler kullanılmıştır. Sosyal ve kültürel yapının, halk dindarlığının tespit edilmesinde gözlem, katılım ve kısmen rehber kullanma metotlarına başvurulmuştur. Bazen hangi köyde kimlerle, ne zaman görüşüleceğini, o köyleri bilen insanlara sorarak görüşmeye gidilmiştir. Elde edilen bilgiler not defterine yazılmıştır. Video kamera ve ses kaydı ile verilen bilgiler kayda geçilmiştir. Mümkün olduğu kadar çokça fotoğraf çekilmiştir.

Bazı gelenekler yerinde müşahede edilmiştir. Cenazelere katılarak ölümlerle alakalı inanışlar yerinde tespit edilmiştir. Doğumla alakalı inanışlar için mümkün merteye kadınlardan bilgi alınmıştır. Erkeklerin de görüşleri büyük bir titizlikle dinlenmiş ve kayda geçilmiştir. Evlenme ile alakalı inanışlar için düğünlere gidilmiş ve kayıtlar alınmıştır.

Görüşmeler bazen tek kişi ile bazen grup görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Almus harita üzerinde üçe ayrılmıştır. Birincisi baraj gölünün sağ tarafı, ikincisi baraj gölünün sol tarafı, üçüncüsü ise baraj gölünün bittiği yerden Hubyâr köyüne kadar olan alan. Bu üç gruba ayırma tamamen kişiseldir. Araştırmayı sistemli hale getirmek ve kolaylaştırmak açısından böyle bir ayırmaya gidilmiştir. Bu sayede birbirine yakın köylere aynı gün içerisinde gidilmiştir. Gidilen her köyde, fotoğraflar, videolar, ses kayıtları veya yazınsal dokümanlar ayrı ayrı dosyalarda toplanmıştır.

Görüşmeleri teyit etme ve zenginleştirme adına bir köyden hem kadın hem de erkeklerle görüşülmeye çalışılmıştır. Kadınların bilmediklerini erkeklere, erkeklerin bilmediklerini de kadınlara sorarak bilgiler teyit edilmeye çalışılmıştır.

⁴ Birsen Gökçe, *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Savaş Yayınları, Ankara 1992, s.99-104.

⁵ Hüseyin Bal, *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta 2013, s.71.

Çalışmada elde edilen her türlü bilgi, anlamacı, yorumlayıcı ve fenomenolojik bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma bölgesinde görülen geçiş dönemi uygulamalarının, toplum içinde hangi ihtiyaçlara cevap verdiği, günümüze gelene kadar zaman içinde sosyal ve kültürel değişmelerle bünyesinde ya da fonksiyonunda ne gibi değişikliklerin olduğunun tespit ve tahlilinin yapılması amaçlanmıştır.

Fenomenoloji olayları toplumsal aktörler tarafından doğrudan doğruya algılandığı şekilde inceler. Aktörlerin olayları nasıl algıladıklarını anlamaya çalışır. Fenomenoloji bizden yabancı bir ülkeden veya uzaydan gelen ziyaretçi rolünü almamızı istemektedir.⁶

e. Araştırmanın Güçlükleri

Araştırma esnasında köylere ulaşım noktasında aksamalar yaşanmıştır. Köylerin ilçeye her gün araçları olmadığından gidip gelmede sıkıntılar meydana gelmiştir. Bazı köylerin ise yolları çok bozuk olduğu için ulaşım zorlukla sağlanmıştır. Almus dağlık bir bölge ve köylerin birçoğu ilçe merkezine uzak dağlık bölgede o yüzden bu köylere ulaşmada sorunlar yaşanmıştır.

Alevî köylerinin birkaç tanesinde bilgi toplamakta sorunlar yaşanmıştır. Kendi örf ve adetlerini anlatmak istemediler. Bazen Sünnî köylerinde de konuşmak istemeyen kişilere rastlanmıştır. Özellikle de doğumla alakalı konularda yani kadınların daha çok bildiği ve ilgilendiği konularda bilgi toplamakta zorluklar yaşanmıştır. Doğum konusu mahrem bir olay olduğu için insanlar doğum adetlerini anlatmaktan uzak durmaktadırlar.

Almus'u ve köylerinde araştırma yapmak ciddi bir ekonomik bütçeyle mümkündür. Köylerin ilçe merkezine uzaklığı ve yolların bozuk olması ekonomik zorluklara ve vakit kaybına neden olmuştur. Gerek Almus'ta gerekse civar köylerde yaşayan insanlar araştırmaya ciddi katkılar sağlamıştır.

⁶ Hüseyin Bal, A.g.e., s.71.

I. BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1.1. Sosyal Yapı

Sosyal yapı, bir toplumun farklı akrabalık, dinsel, iktisadi, siyasal ve diğer kurumlarının toplumsal yapısını meydana getirmektedir. Bu yapının bileşenlerinin normlar, değerler ve toplumsal rollerden oluştuğu söylenebilmektedir.⁷ Sosyal yapı, içinde sosyal ilişkilerin, olayların yer aldığı, kurumların bulunduğu, nüfus ile yerleşim tarzının şekillendiği, toplumun şekil ve çerçevesi ile ilgili dış görünüşe sahip olan bir sosyal varlıktır. Sosyal yapıyı oluşturan iki unsur vardır. Birincisi kültürel yapı; toplumun sosyal ilişkiler ağı dediğimiz sosyal statüler, roller ve değer yargılarından oluşan yapısıdır. İkincisi fizikî yapı; toplumun dış görünüşünü oluşturan nüfusun yerleşim tarzı fiziksel yapısını oluşturur.⁸

Sosyal yapı kavramının alanı özellikle sosyolojiyi bütünüyle tesiri altında bırakan bir dizi zorluğun, yoğun şekilde bir arada kendilerini gösterdikleri bir alandır.⁹ Sosyal olayları açıklamada önemli bir yere sahip olan “*toplumsal yapı*” kavramı durgunluktan çok değişmeyi izah etmeye çalışmaktadır. Bütün toplumla ilgili toplumsal grupların, birbirlerine tavır alışların, toplumun alacağı şekil ve karakterin ve bu karakterler etrafındaki çekişmeleri açıklar.¹⁰

Sosyal yapı kavramı ile toplumsal yapı kavramı arasında kapsam farklılığı bulunmaktadır. Yani bu iki olgu kapsam bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Aynı zamanda bu iki kavram birbirini karşılar niteliktedir. Sosyal yapı kavramı toplumsal yapı kavramını kapsayan bir kavramdır. Toplumsal yapı kavramı, Sanayi Devrimi’ne bağlı kentleşme olgusunu açıklamak için kullanılmaktadır. Sosyal yapı kavramı ise Sanayi Devrimi’nin oluşturduğu kentsel yapıyı değil, aynı zamanda geçmişten günümüze oluşturulan birbirinden farklı sosyal birliktelik tarzlarını da içeren bir kavram olarak kullanılmaktadır. Toplumsal yapı kavramını Fransa'nın değişen sosyal yapısını, sosyolojik ve felsefi temellerini yazmak için Durkheim ortaya atmıştır. Bu doğrultuda mekanik-organik olmak üzere iki farklı dayanışma belirleyerek

⁷ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Çev.), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999, s.804.

⁸ Adem Efe, *Dinî Gruplar Sosyolojisi*, Dönem Yayıncılık, İstanbul 2013, s.23.

⁹ Ömer Bozkurt, *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi, Ankara 1972, s.9.

¹⁰ Hüsnü Ezber Bodur, *Toplumsal Gerçekliğe Sosyolojik Yaklaşım*, Atatürk Üni. İlahiyat Fak. Yay., Erzurum 1994, s.74.

iki sosyal yapı açıklamıştır. Bu iki dayanışma kavramında; birincisinin köy, ikincisinin kent tipi bir yapı içerdiğini görmek mümkündür.¹¹

Grupların, bireylerin, kurumların, toplumsal ilişkilerin bütününe toplumsal yapı denilmektedir. Başka bir deyişle sosyal yapı içinde sosyal ilişki ve olayların meydana geldiği, sosyal kurum ve grupların yer aldığı, toplumun şekil ve çevresiyle ilgili dış görünüşüdür. Sosyal yapı dış görünüşü itibarı ile durağandır. Fakat içinde birbirini tamamlayan ilişkilerde bulunan kurum ve gruplar yer almaktadır. Her toplumun kendine özgü sosyal yapısı vardır. Sosyal yapı aynı toplum içinde zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Sosyal yapıyı oluşturan unsurlar vardır. Toplumsal yapıyı oluşturan; aile, din, kültür, örf-adetler, ekonomi, toplumsal kurumlar, toplumsal gruplar, eğitim, hukuk, siyaset, fiziki çevre, etnik farklılık gibi unsurlardır.

1.1.2. Kültürel yapı

Kültür, bir grubun üyelerine esin kaynağı olan ve onları aktifleştiren, onlara ortak yaşam biçimi ve kolektif bir kimlik sunan ve zamanın ilerlemesiyle katılışmaya sebep olabilen bir gelenek oluşturan kurumsallaşmış değerler, normlar ve anlamların bütünüdür.¹² Cemil Meriç göre kültür, *“bir milleti millet yapan her şeydir.”*¹³ Ziya Gökalp'e göre kültür, *“bir milletin din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, dil, ekonomi ve teknikle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir bütünüdür.”*¹⁴ E.B. Tylor'a göre kültür, *“toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, moral, hukuk, alışkı, diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür.”*¹⁵

Millet, sosyolojik açıdan gelişmiş ve çağdaş toplumları ifade etmektedir. Her millet bünyesinde barındırdığı kişiler ile ortak yaşama düzenini sağlayan birlikteliklere sahiptir. Bu birlikteliğe kültür adı verilir. Milletler farklı kültür değerlerini benimsemiştir. Milletlerin ayrı kültüre sahip olması o milletin hayat şartlarının, buldukları coğrafyanın, tarihi gelişmelerinin, inanç sistemlerinin farklı olmasındandır. Bu sebeple iki ayrı milletin kişileri selamlaşma, yemek yeme adetleri, düğün adetleri, ölüm ritüelleri, sanat anlayışları gibi birçok yönden birbirlerinden ayrı olduklarını gözlemleriz. Siyasi sınırları farklı da olsa aynı kültürün temsilcileri olan

¹¹ Serkan Güzel, “Sosyal Yapı” ve “Toplumsal Yapı” Bileşkesinde Sosyo Kültürel Yapı Kavramı”, s.87-89 <https://dergipark.org.tr> 24.05.2019.

¹² Anton C. Zijderveld, *Kültür Sosyolojisi Kültür Sosyolojisine ve Metodolojisine Giriş*, Kadir Canatan (Çev.), Açılım Kitap pınar yayınları, İstanbul 2013, s.47.

¹³ Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İletişim yayınları, İstanbul 1993, s.305-306.

¹⁴ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, M.E.B Yayınları, İstanbul 1976, s.35. Ziya Gökalp, kültürün yerel ve evrensel yönleriyle ilgili ayırım yaparken "Hars" ve "Medeniyet" kavramlarını kullanmıştır. Geniş bilgi için bkz. Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Tokar yay., İstanbul 1995.

¹⁵ Joseph H. Fichter, *Sosyoloji Nedir*, Nilgün Çelebi (Çev.), Anı Yay., Ankara 2015, s.154.

milletlerin de örf ve adetlerinin benzer hatta aynı oldukları gözlemlenmektedir. Çünkü kültür ortak bir tarih, ortak bir hayat tecrübesi sonucu oluşur. Milletleri millet yapan ve onları yaşatan milli kültürleridir.¹⁶ Nitekim Erol Güngör de “*kültür bir inançlar, bilgileri his ve heyecanlar bütünüdür*”¹⁷ diyerek kültürün bir duygu bütünlüğü olduğunu belirtmektedir.

Sosyolojik bir süreç olan kültürün insan hayatında nasıl bir yere sahip olduğu, sosyolojinin ilgi alanlarından biridir. Kültür, insan zihniyetinin ve davranış kalıplarının, kurumsallaşarak açıklanmasıdır. Kültür unsurlarının merkezinde ise din bulunmaktadır.¹⁸ Çünkü din toplumların yaşamlarında çok önemli bir yere sahiptir. Toplumların uyguladıkları birçok kültürel ritüel, dinin izin verdiği veya vermediği ölçüde meydana gelmektedir. Toplumların yaşam tarzları, değerleri, ritüelleri gibi birçok etken dinin etrafında şekillenmektedir.

Bir toplumun kültürü, maddi ve manevi olmak üzere iki boyutludur. Manevi kültür unsurları: örf, adet, gelenek, görenek, dil, din gibi kavramlardan meydana gelir. Maddi unsurlar ise bir toplumun kullandığı ve hayatına yansıttığı, manevi kıymet unsurlarıyla da ilgili maddi öğelerdir. Bu maddi unsurlar her topluma göre farklılık gösterebilir. Örneğin; bir toplumun ev yapma biçimleri, kullandıkları ev eşyaları kendi kültürlerinin özelliklerini taşıyor olabilir. Bu bir anlamda kültürel dokunun maddi unsurlara yansımalarıdır.¹⁹ Çünkü her toplumun sosyal ve kültürel dokusu birbirinden farklıdır. Bu farklılık maddi ve manevi unsurlarda kendini göstermektedir. Bu farklılık dini hayat üzerinde de kendini göstermektedir. Kültürler farklı olduğu için dini algılama biçimleri de farklı olabilmektedir.

Tarihsel açıdan kültürel olgunun kökeni araştırıldığında, bir bütün olarak kültürün kökeni ile toplumun kökeninin eş zamanlı olduğu görülmektedir. Kültür ve toplum bir arada bulunur. Bunlar insanoğlunun grup yaşamını sürdürdüğü her yerde birlikte var olmuşlardır. Ancak kültür, bir toplumdan diğerine çeşitlilik göstermektedir. Bir zaman diliminden diğer zaman dilimine de kültür çeşitlilik göstermektedir. Kültürün hızlı değişme ve gelişme gösterdiği yörelerin, insanların birbiriyle karşılaşma olasılığının en yüksek olduğu yerler olması tarihsel bir süreçtir. Ulaşılması güç, ıssız alanlarda, vahşi ormanların derinliklerinde, yüksek dağların tepelerinde ve çöllerde yaşayan ilkel kültürlerin ilkel kalması doğaldır. Bu gibi yerlerde kültürel etkileşim yavaştır.²⁰

¹⁶ Ahmet Vehbi Ecer, *Milli Kültürden Milli Birliğe*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 2009, s.19.

¹⁷ Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul 1990, s.15.

¹⁸ Niyazi Akyüz, İhsan Çapcıoğlu, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Grafiker Yay., Ankara 2012, s.371-372.

¹⁹ Ali Akdoğan, “Kültür ve Din”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Der: N. Akyüz- İ. Çapcıoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.439.

²⁰ Joseph H. Fichter, *Age*, s.163.

Toplumların kültürel hayatı aile, eğitim, siyaset ve ekonomi gibi alanlardan oluştuğu için kültürel hayat içindeki olayları, toplumda yaşayan bireylerden ayrı düşünmemiz mümkün değildir. Kültür alanlarını, kendine özgü konu ve muhtevaya sahip olmaları dolayısıyla birbirinden ayırmak mümkün olabilir. Din, bireylerde oluşturduğu zihniyet yoluyla bütün kültür alanlarına nüfuz edebilir. Bu anlamda din, kültürün içinden kolaylıkla ayırt edilebilen bir unsur değildir. Yani kültür ile din birbirine geçmiş, birbirinden ayırt edilemez duruma gelmiş olabilir. Bu durum özellikle eski ve ilkel kültürler için geçerlidir. Bununla birlikte kültür seviyesi yükseldikçe kültür alanları arasındaki bağın zayıfladığı ve bunların birbirinden uzaklaşmaya başladığı görülür. Böylece kültürel faaliyet ihtisaslaşınca kültür alanları birbirinden ve dinden uzaklaşabilir. Bu şekilde kültürel faaliyetin dünyevileşmesi denilen süreç ortaya çıkmış olur.²¹

Dolayısıyla kültür; insanların hep birlikte önemli, uğrunda mücadele etmeye değer, işlevsel buldukları her şeydir. Kültür; yaşama geçirmek için uğraştıkları değer ve normlar bütünüdür. Bu değer ve normlar, ilgili insanları tanımlanabilir bir grup olarak birbirine bağlamaktadır.²² Kültür topluma ve bireye kimlik kazandırmaktadır. Her insan kendini tanımlarken, giyinirken, evlenirken, yemek yerken, hayatı ile alakalı birçok işlevi gerçekleştirirken kültüründen izler taşımaktadır. Toplumlar kültürel değer ve normlarla diğer toplumlardan ayrılmaktadır. Türklerin kültürel değer ve normları ile Afrikalı bir topluluğun değer normları birbirinden farklı olabilir.

1.1.3. Dindarlık

Dindarlık; insanın iman-amel temelinde ortaya koyduğu dinî tutum, deneyim ve davranış biçimini, yani dinî yaşantıyı veya dindarca hayatı; inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade etmektedir. Ayrıca inanç, bilgi, tecrübe, duygu, ibadet, etki, organizasyon gibi boyutları olan bir olgu olarak tanımlanabilir.²³ Dindarlık genel olarak “bireysellik” ile ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda dindarlık “*dinin insan hayatına nüfuz derecesi*” olarak da tanımlanabilir.²⁴ Dindarlık, Himmelfarb’a göre, “*bir kişinin, mensubu olduğu dine ait ilgiler, inançlar ve faaliyetlerle meşgul olma düzeyidir*”. Roof ise “*dindarlığın doğaüstü veya yüksek değerlere ilişkin bireyin inançlarının ve davranışlarının hem kurumsallaşmış hem de kurumsallaşmamış şekillerini içerdiğini*” ifade eder.²⁵ Bir başka ifade

²¹ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, Battal İnandı (Çev.), A.Ü.İ.F Yayınları, Ankara 1987, s.76.

²² Anton C. Zijderveld, *Age*, s.33.

²³ Ejder Okumuş, “Gösterişçi Dindarlık” *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI, 2006, sayı: 2, s.21.

²⁴ Mustafa Tekin, “Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik bir Yaklaşım”, *Dindarlık Olgusu (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri)*, Kurav yayınları, İstanbul 2004, s.53.

²⁵ Murat Yıldız, “Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma”, *Tabula Rasa*, Sayı:1, Ocak-Nisan 2001, s.23.

ile dindarlık; dindar olma, kişinin herhangi bir dinsel yapıya bağlı olma ve dinin emirlerini gayretle yerine getirme durumu; kişinin mensup olduğu dine ait inanç, ibadet ve sembollere ilişkin kabul, yoğunlaşma ve meşgul olma derecesi olarak tanımlayabiliriz.²⁶

Dindarlık, yaşama ve hissetme yönüyle bireysel, tezahürleri açısından toplumsal bir kavramdır. Dinin kişiye veya gruba bağlı olarak değişen etkisine ilişkin sonuçlar, özellikle bazı birey ve gruplar için çoğunlukla farklı bir görüntü ortaya çıkarmaktadır. Tarih boyunca herhangi bir hak ve menfaatten mahrum edilmiş, yetkisizleştirilmiş, yalnızlaştırılmış, ezilmiş veya dışlanmış birey ve gruplara din ümit kaynağı ve dayanak olmuştur. Din, söz konusu birey ve gruplarca daha farklı ve daha yoğunluklu olarak algılanmış ve yaşanmıştır. Ülkemiz de dahil çeşitli araştırmalarda kadınlar, yaşlılar, dar gelirliler, daha az eğitilmiş ve benzeri gruplarda daha yüksek düzeyde dindarlık bulunması bu açıdan anlamlıdır.²⁷

Dindarlığın belirlenmesinde hangi göstergelerin kullanılacağı meselesi de din sosyolojisinin önemli bir tartışma konusudur. Batıda uzun yıllar dindarlık tek boyutlu bir fenomen olarak değerlendirilmiş ve bu yönüyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda ise empirik çalışmalarda tek kriterle yola çıkan çalışmalar eleştirilmeye çalışılmış, tek yönlü araştırmaların yeterli olmadığını öne sürmeye başlamışlardır. Dindarlığın çok boyutlu olarak kavramsallaştırmasını sistemli bir şekilde ele alan ilk sosyolog Glock olmuştur. “*Dindarlığın Boyutları*” adlı makalesinde dindarlığın boyutlarını, bütün büyük dinleri içine alacak şekilde düşündüğünü söylemiştir. Dünya dinleri arasında birçok farklılıkların olmasına rağmen, dindarlığın kendisini ortaya koyduğu genel alanlar açısından önemli benzerliklere sahip olduklarını söylemiştir. Dindarlığı ise beş kategoride değerlendirmektedir.

Dini inanç boyutu; insanın kendi inandığı dinin inanç sisteminin anlam ve fonksiyonunu araştırması ve bilmesi bu boyut içinde ele alınır. İbadet boyutu; çeşitli ayin, ritüel ve dini törenlere katılma ve benzeri ibadetler bu boyutta değerlendirilir. Dinî tecrübe boyutu; dindar bir insanın herhangi bir zamanda dini bir duyguyu tecrübe ettikleri düşünülür. Bu duygu, korku veya vecd halinde, huşu ve mutluluk duygusunda, ruhsal huzur bulmada ortaya çıkabilir. Dini bilgi boyutu; bütün dinler dindarlarının kendi ilâhî metinlerini ve dinin temel prensiplerini bilmelerini ister. Bu da bilgi boyutu ile alakalıdır. Dini etkileme boyutu; bu boyut diğer dört

²⁶ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözcük*, Kubbealtı yayınları, C: I, İstanbul 2008, s.726; Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s.96.

²⁷ Ali Ulvi Mehmedoğlu, “Din, Dindarlık ve değerler”, <http://www.izu.edu.tr/Assets/Content/file/20130613-11.pdf> 04.12.2018, s.178-179.

boyuttan farklıdır. Birey olarak insanın dini inanç, pratik tecrübe ve bilgisinin dünyevi neticeleri özetlenmiştir. Etkileme boyutunun insan-kutsal ilişkisinde söz konusu olduğu söylenebilir.²⁸

Dini yönelimde, yönelim objesi kişinin kendi dinidir. Bireyin tanrı inancı ve bu inançla bağlantılı davranışları ve beklentileri onun kişisel dinidir. Dini yönelim ölçeğinin temel varsayımları şunlardır: dindar bir kişi tanrıya inanır, sahip olduğu bu inanca göre, ya mükafat beklentisiyle dini görevlerini yerine getirir, ya da affedilme umuduyla veya cezalandırmayı göze alarak dini görevlerini ihmal eder. Bu süreçte kişiye davranışlarına uygun duygular; huzur, güven, endişe, suçluluk vs. eşlik eder.

Literatür incelendiğinde, dindarlık ölçümünde üç farklı yaklaşım olduğu görülür. Birincisi, Gordon W. Allport ve J. Michael Ross tarafından geliştirilen, dindarlığı “içe dönük” ve “dışa dönük” olmak üzere iki grupta ele alan yaklaşımdır. İkincisi, dindarlığı çok boyutlu bir fenomen olarak ele alan çalışmalardır. Çok boyutlu dindarlık ölçeklerinin kullanıldığı bu yaklaşımda, kişinin nasıl bir Hristiyan, nasıl bir Protestan veya nasıl bir Müslüman olduğu sorularından birine cevap aranır. Üçüncü yaklaşımda, diğerlerinden farklı olarak, kişilerin dini yönelim düzeyleri düşünce, davranış ve duygu boyutlarında ele alınır.²⁹

Çalışma alanında yapılan gözlemler neticesinde grupların dindarlık ölçekleri farklılık göstermektedir. Örneğin; Alevî birisine göre dindarlık ölçekleri farklı, Sünnî birisine göre dindarlık ölçekleri farklıdır. Birisinin yaptığı ritüeli diğeri dindarlık ölçütü olarak kabul etmemektedir.

Kendini dindar olarak tanımlayan birey, dindarlığını kültürü ve çevresi etrafında konumlandırmaktadır. Sünnî olmasına rağmen bulunduğu dini grup, dini grubun bulunduğu kültürel yapı o kişinin dindarlık ölçeklerini oluşturmaktadır. Sünnî iki kişi ama her biri başka dini gruba mensup olarak düşünürsek, ikisinin de dindarlık ölçekleri birbirinden farklılık göstermektedir. Bu durum Alevîler için de geçerlidir. Alevî olmalarına rağmen Kul Himmet ocağına mensup birisi ile Sıraçlara mensup birisi arasındaki dindarlık ölçekleri birbirinden farklılık göstermektedir. Dolayısıyla aynı din ve mezhepten dahi olsa, kendini dindar olarak tanımlayan iki insanın yaşam tarzları, ibadetleri birbirinden farklı olabilmektedir.

Bağlı bulunduğumuz dini merkeze alarak diğeri dinlerin bazı uygulama, ritüel, figür ya da kültürlere nedeniyle ciddiye alınamayacakları, yozlaştıkları, orijinlerinden uzaklaştıkları hatta gülünç oldukları düşünebilir ve bu yargularımızda haklı da olabiliriz. Ancak bu, bize göre

²⁸ Mehmet Erkol, *Din-Dindarlık Kavramları ve Sosyolojik Yöntem Olarak Dindarlık Ölçekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enst., Konya 2004, s.69-70.

²⁹ Ahmet Onay, “Dindarlık Ölçme Çalışmaları: Dindarlık Ölçümünde Üç Farklı Yaklaşım ve Ölçmenin Esasları”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt:14, Sayı:3-4, 2001, s.439-443.

böyledir ve bizi bağlamaktadır. Önemli olan hangi dine inanılıyorsa inanılsın, o dinin kendi mensubunun dinini nasıl gördüğüdür. Zira ciddi hiçbir dindar, saçma, yoz, anlamsız ve gülünç olduğunu kabul ettiği bir dinin mensubu olmak istemez ve her dindara göre kendi dini mukaddestir, saygındır.³⁰

1.1.4. Köy ve Kasaba Toplumlarında Din

Türkiye'deki araştırmalarda kırsal kesimde namaz, oruç gibi ibadetleri düzenli olarak yerine getirenlerin oranı kentte yaşayanlardan daha yüksektir. Kırsal kesimden kente göç etmiş olanların kentte oturma süreleri uzayıp kent yaşamıyla bütünleşmeleri arttıkça ibadetlerde bir azalma tespit edilmiştir. Buna mukabil, kentlerin nafile namaz ve oruçlara kırsal kesimde olanlara göre daha fazla ilgi duydukları gözlemlenmiştir. Nafile ibadetlere olan ilgi, kentsel olgular olan tarikat, cemaat gibi dini gruplara karşı beslenen aidiyet duygusu arasında yakın ilişki bulunabilir. Mensuplarının yaşantılarını sıkı denetim altında tutan bu gruplar, nafile ibadetlere önem vermeleriyle de dikkat çekmektedir.³¹

Aşırı göç ve nüfus artışının fiziki ve sosyal mekânda yarattığı değişimler, ilk elde kırsal-geleneksel kültürün ya da taşranın kentsel alanları ve kültürü kuşatması anlamına gelmektedir. Buna göre Türkiye'de kırsal kültürün kentsel kültürü taşralaştırdığı, kendine özgü karşıt, alt ya da popüler kültür kavramsallaştırması içerisinde tamamıyla ne kent öncesi kırsal-geleneksel hayata özgü ne de kent hayatına ait olmayan yeni bir yapısal oluşumu öne çıkardığı düşüncesi yaygın bir kabuldür.³²

Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte başlayan hızlı iç göç ve kentleşme olgusu, sosyolojik analizlerde daha çok kırsal kökenli kitlelerin kentlerin çevresinden merkeze doğru kültürel kuşatmasını ifade eden merkez-çevre gibi kavramsallaştırmalarla gündeme gelmiştir. Özellikle Şerif Mardin bu süreci taşranın geleneksel dini kültürünün kent kültürünü istila etmesi ve dönüştürmesi anlamında "*çevrenin merkezi fethi*" olarak yorumlamıştır.³³ Kentleşme sürecinde din, hayatın çeşitli boyutlarında aynı olmayan değişimler, kent hayatına özgü yeni bir dindarlık tarzının şekillenmekte oluşunu göstermesi açısından kayda değerdir. Kentsel hayatta yaş, eğitim, meslek ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerdeki farklılaşmaların din anlayış ve uygulamalarda da farklı eğilimlere yol açması kaçınılmazdır.

³⁰ Abdülcelil Bilgin, "Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril bir değerlendirme", *Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, sayı:2, Aralık 2014, S.77.

³¹ Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, Cilt:18, Sayı:2, 2009, s.17.

³² Celalettin Çelik, "kentleşme Sürecinde Dini Hayat", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:11, Kayseri 2001, s.143-147.

³³ Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.234.

Dini bilginin edinilmesinde geleneksel otoritelerin yerini kentsel kurumların almaya başlaması, bu bilginin yorumlanmasında öngörülmemiş bazı bireyselliklerin ortaya çıkmasına ve dini bireyselleşmenin tezahür etmesine uygun bir zemin teşkil etmektedir. Dini bilginin edinilmesinde ve yayılmasında kitle iletişim araçlarının devreye girmesinin getirdiği ek imkanlar da burada bazı yeni etkileşimlerin odağında bulunmaktadır. Her ne kadar geleneksel toplumsallaşma mekanları olarak çevre semt ve mahalleler, yerel cemaatleşmeler ve alternatif kentleşme eğilimlerinin odağını oluştursa da bu durum kentsel ortamlardaki dini bireyselleşme ve kurumsallaşma eğilimlerinin yayılma gücünü engelleyici görünmemektedir. Farklı dinamik ve süreçlere tabi kentleşme olgusu ile dini hayat arasındaki etkileşimin; geleneksel ile modern arasındaki ilişkinin sadece çatışma içinde olduğu değil aynı zamanda, gerek eski ile yenin yan yana bulunduğu gerekse de bu sürece özgü karma biçimleri ile farklılaşan görüntülere zemin hazırladığı söylenebilir.³⁴

Toplumsal alan, kır toplumundan, kent toplumuna doğru geçişin olduğu, üretimin el yapımı ürünler yerine, makine ile imal edilen ürünlerden oluştuğu, sanayi sektöründe çalışanların tarım sektöründe çalışanlardan daha fazla olduğu, birincil ilişkilerin zayıfladığı, ikincil ilişkilerin egemen olmaya başladığı, göçlerin arttığı, geleneksel aile yapısının çözülmesi nedeni ile ailelerin küçülmeye başladığı, eğitim ve öğretimin toplumun her katına yaygınlaşmaya başladığı, toplumdaki statü sisteminin edinilmişten kazanılmışa doğru evirildiği, medya ve iletişim ağının genişlediği bir toplumsal hali içerir. Modernleşme, gelenekten modern olana doğru toplumsal değişim süreçlerinin toplamından ibarettir. Bu süreçler birbirini teşvik ederken, üst anlamda genel olarak modernleşme sürecinin tamamlanmasına eşlik eder.³⁵

Küreselleşmenin insanları ve toplumları tek tipleşirmesinde en etkili araç iletişim araçlarının fonksiyonlarındaki artış olmuştur. İletişim teknolojileri, iletişim araçları dünyanın her noktasında ve herkes tarafından kullanılmaktadır. İletişim çağında insanların sadece yaşam tarzları ve kimlikler tek tipleşmedi aynı zamanda kişilikler de tek tipleşmiştir. Dünya küresel bir kimliksizlik arenasına doğru hızla ilerlemektedir. İnsanlar dijital dünyada dini, dindışı, ahlaki, gayri ahlaki, elektronik cemaatlerin tüm hallerini, dünyanın her halini bizzat görmekte ve tecrübe etmektedirler. Modern insan tüm acılarını, hüznlerini, aşklarını sosyal medya aracılığı ile küresel dünya cemaatleri ile birebir paylaşmaktadır. İnsanlar geleneksel zamanlarda olduğu gibi ekmeğini, aşını paylaşmak yerine, elde ettiği paralarla açık büfe lüks otellerde

³⁴ Celalettin Çelik, Agm., s.143-147.

³⁵ Mehmet Akgül, "Modernlik-Modernleşme, Postmodernlik, Sekülerleşme ve Din", *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Der: N. Akyüz- İ. Çapçoğlu, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.187.

hazırlanan envai çeşit yemeklerin rötuşlanmış albenisi yüksek fotolarını paylaşmaktadır. Modern zamanlarda birkaç sivil toplum gruplarına üye olan bireyler artık sosyal paylaşım ortamında oluşturulan binlerce sanal gruba üye olabilmektedir.³⁶

Küresel bir süreç olan modernleşme dönemi yeniyi getirirken, bazen eskiyi ya tamamen ya da kısmen yok etmiş, bazen eskinin şekil değiştirmesine fırsat tanımış, bazı inanış ve uygulamalara ise etki etmemiş ya da edememiştir. Halk dindarlığının değişiminde, kitle iletişim araçlarıyla birlikte “öteki” ya da “farklı” olanın sınırlarının değişmesi, uluslararası sivil örgütlenmelerle birlikte yerel olanın sınırlarının genişlemesi ve yeni anlayışlar etkilidir. Günümüzde yaşanan süreç aileyi parçalamış, bilginin aktarılmasını kısmen de olsa yaygınlaştırmış fakat bilgi kargaşası oluşturmuştur. Geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmış, çocuğun sosyal güvence ve işgücü olarak görülmesi yerini maddi külfete bırakmıştır.³⁷

Modernleşme bir süreci, modernizm ise bir ideolojik yapıyı ifade etmektedir. Modern araçların birçoğu artık sorgulanmaz ve yadsınamaz bir şekilde hayatımızda yerini almış durumdadır. Dünya görüşlerimize bağlı olarak farklı modernlik algılarımız oluşmakta ve bu algılarımıza göre konumumuzu belirlemekteyiz. Açıktır ki modernite kültür, sanat ve demokrasi gibi kavramların anlamlarını dönüştürmektedir. Diğer yandan yabancılaşma kavramına göndermede bulunmaktadır.³⁸

Küreselleşme sadece ekonomik ve sosyal hayatı etkisi altına almamıştır. Şüphesiz küreselleşmenin en güçlü etkisi ekonomi ve iletişim ile birlikte sosyal ve kültürel hayatta gerçekleşmektedir. Küreselleşmenin değiştirici ve dönüştürücü etkisi toplumsal ve kültürel değerler alanında hissedilmektedir. Küreselleşmenin bu güçlü etkisinin dini alanda yaşanmaması mümkün değildir. Dünyada var olan tüm topluluklar ve sahip oldukları inançlar küreselleşme sürecinin etkisini tüm sıcaklığıyla hissetmekte ve yaşamaktadır. Küresel kitle kültürüne paralel bir biçimde artan hiper aktif tüketim, imajların meta olarak sunumu, yaşanan aşırı hızlı ve değişken hayat tarzı tüm dinleri gerçek hayatla bir rekabet içine sokmakta; yaşanan hayatla inanılan ideallerin arası gün geçtikçe daha da açılmaktadır. Bu rekabet ve çelişki İslam için olduğu kadar Hristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm, Budizm vb. dinler için de geçerlidir. Küresel tüketimin bütün toplumsal alanı kuşattığı bir dünyada dinlerin metalaşmasıyla ve büyük dinlerin erozyonu artan bir trend içinde hızla devam etmektedir.³⁹

³⁶ Hasan Coşkun, “Küreselleşme Sürecinde Din”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Tokat 2017, Cilt: V, Sayı:2, s.123.

³⁷ Melda Medine Güleç, *Espiye’de Halk Dindarlığı (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Enst, Bursa 2012, s.72.

³⁸ Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2016, s.221.

³⁹ Hasan Coşkun, Agm., s.131.

1.2. ARAŞTIRMA ALANININ YAPISI

1.2.1. Almus'un Tarihi Yapısı

Almus, M.Ö. 6. yüzyılda Anadolu'yu işgal eden Perslerin, Kapadokya eyaleti içinde 140 yıl Pers egemenliğinde kalmıştır. M.Ö. 3. yüzyılda Yeşilırmak yöresinde ayaklanan Pers satraplarının⁴⁰ kurduğu Pontus Krallığına bağlanan Almus Helenistik çağ boyunca Pontika kapadokyasının küçük yerleşim alanlarından biriydi. M.Ö 47'de Romalı General Pompei'nin Pontus Kralı II. Pharnaku'yu yenmesinden sonra M.Ö 66-395 yılları arasında Roma'ya bağlandı. Önce Pontika Kapadokya'sı daha sonra Pontus Polemoniakus eyaleti içinde yer aldı. Bu tarihten itibaren yaklaşık 750 yıl Bizans egemenliğinde kaldı. Almus, 1071 yılından itibaren, Türklerin Anadolu'da fetihlere girişmesiyle 1095 de Danişmend ve 1175 de Anadolu Selçuklu Türklerinin egemenliğine girdi. Beylikler döneminde Eretna ve daha sonra Kadı Burhaneddin'in huzursuz ve karmaşık günlerini yaşayan Almus, 1399 yılında Sultan Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı Devleti'ne bağlandı. 1402 yılında bir süre Timur'un işgaline uğrayan ilçe, 1413 de kesin olarak Osmanlı Devleti'nde kaldı.

Osmanlı döneminde “*Eyalet-i Rum'da Gavurni-Kâfirni Seraskerliği*” içinde kaldığı anlaşılan Almus, Kolayağası Ali Cevad'ın 1893-1899 arasında yayınlanan “*Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya lügati'n*”da Tokat merkez kazasına bağlı “*Almus-u Kebir*” Nahiyesi olarak geçmektedir.⁴¹

Eyaleti Rum'daki 15. Asır kalelerinden bahsedilirken Tozanlı Nahiyesinde bir kale kaydı bulunmaktadır. Eyalet-i Rum'la alakalı Fatih dönemindeki kayıt Vakıflar dergisinde aynen şöyledir; “*Fatih devrinde Rûm Eyâleti'nin bir kısmında mevcut seraskerliklerin şöyle dağıtıldığı görülmektedir: Amasya müstakil bir seraskerlik bölgesi sayıldığı halde Tokat, Yıldız ve Tozanlı ile birlikte tek bir seraskerlik, Gâvurni-Kâfirni (şimdiki Almus), Osmancık, Cirimli meâ Karahisar (Çorum, Karahisar-ı Behramşah yâni bugünkü Kara Mağara nahiyesi), İskilip ayrı birer seraskerlik itibar olunmuştu(...)*Eyâlettteki kalelere gelince, kadîm Rûm Vilâyetinde XV. asırda şu kaleler görünmektedir: Padişah ve Şehzâde sancağında Hargün, Medeş (o zamanki Kâfirni, (bugünkü Almus mıntkasında), Tokat, Tozanlı (Tozanlı nahiyesinde), Amasya, Turhal, İskilip...”⁴² Buranın Akarçay Kasabası yaylasının üzerinde bulunan ve Akıncı

⁴⁰ **Satraplık**, İran medeniyetinde ülke topraklarının ayrıldığı idari eyaletlere verilen ad veya Persler 'in valilik atamaları olarak da adlandırabileceğimiz sistemdir.

⁴¹ Ersal Yavi, *Tokat (Komanı)*, Güzel sanatlar matbaası, İstanbul 1986, s.184-185.

⁴² Tayyip Gökbilgin, “15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rum”, *Vakıflar Dergisi*, sayı: VI, Pys Vakıf Sistem Matbaası, Ankara 2006, Baha Matbaası, İstanbul 1965, s.55.

kalesi diye adlandırılan yer olması kuvvetle muhtemeldir.⁴³ Almus' un Osmanlı İmparatorluğu devrinde mevcut 1772 kayıtlarına göre Tozanlı Nahiyesinden ayrı olarak Gavurni-Kafirni adı ile anılan yer olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁴

Bugün için Almus ilçe tarihine ışık tutacak, köylerde pişmiş mezar lahitlerin kırıklarına rastlamak mümkündür. Almus ve çevresinin Bizans ve ondan öncesi Roma İmparatorluğu devirlerinde meskûn alanlar olduğu söylenebilir.⁴⁵ Almus'un Arısu köyünde bir Nekropol⁴⁶ alanı bulunmaktadır. Eğimli bir yamaçta yer alan nekropol alanı tuğla, küp, taş mezarlar oluşturmaktadır. Bu nekropolün kuzeyinde bir mimari kalıntı tespit edilmiştir. Fonksiyonu tam belirlenemeyen kalıntı, düzgün moloz taş ve horasan harç malzemeleri ile yapılmış üç duvarı bulunan bir mekandır. Mimari kalıntının kuzeyinde ise oviden tepeye doğru yükselen taş basamaklı merdivenli bir yol bulunmaktadır. Mahiyeti anlaşılamayan kalıntı ve mezarlığı ile burada antik bir yerleşim merkezinin bulunduğu düşünülmektedir. Almus ilçe merkezinin kuzeydoğusunda, yarımada durumunda Maşattepe Höyük ve nekropolü bulunmaktadır. Çok sayıda seramik parçası ve harçsız molozdan duvar kalıntıları bulunmaktadır. Almus'un Sivas sınırına yakın Çayönü köyünde ortaya çıkan mezarlar dikdörtgen formlu, yassı düzensiz taş malzeme kullanılarak oluşturulmuş sanduka mezarlardır.⁴⁷

Almus toplamda dört defa yerleşme aşamasından geçmiştir. Bu yerleşim aşamaları şöyledir;

Birinci yerleşim alanı; ilçenin üç kilometre güneyindeki tepeler arasında yer almaktadır. Halkın “*Eski Almus*” dediği bu alanda çok eski bir yerleşim alanı bulunmaktadır.

İkinci yerleşim alanı Tufantepe; baraj gölünün sular altında bıraktığı geniş düzlüğe hâkim olan ve Tufantepe denen yerdedir. Burası antik döneme ait yerleşim alanı olmalıdır. Günümüzde ağaçlandırılmış olan bu höyükte Horasan temel duvarları, pişirilmiş toprak malzeme ve Bizans dönemine ait mezarlık bulunmaktadır.

Üçüncü yerleşim alanı Maksut; kentin güneybatısında maksut mevkiindedir. Bizans döneminde kurulan kent 11. yüzyılda Anadolu'ya göç eden Türkmen boylarının akınlarına uğramış, daha sonra Danişmendlilerin ve Selçukluların eline geçmiştir. Halk arasında anlatılan Çalaş Savaşı ve 1250 yıllarında Horasan'dan gelen Topal İmam ve Çördüklü aşiretlerinin Almus'a yerleşmeleri bu dönemde olmuştur.

⁴³ Ahmet Kapusuz, *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Tokat İlçelerimiz ve Bölgemiz*, Gaye Matbaası, 1994 Ankara, s.80-81.

⁴⁴ <http://www.tokat.gov.tr/almus> 20.10.2018.

⁴⁵ Tokat İl Yıllığı (1968), s.117.

⁴⁶ Nekropol arkeolojik şehirlerde mezarlıkların ve toplu mezar yerlerinin bulunduğu bölgeye verilen isimdir.

⁴⁷ Abdurrahman Akyüz, Yunis Kahraman, *Tokat ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri (Tokat Valiliği)*, Güneş matbaası, Tokat 2010, s.264,266.

Dördüncü yerleşim alanı Almus; 1939 depreminde yıkılan maksut mevkiindeki ilçenin hemen kuzeydoğusunda yeniden kurulan bugünkü modern yerleşim alanıdır.

Almus'ta önemli tarihi alanlar da mevcuttur. Örneğin “*Mal Kayası*” M.Ö. 550 yılında, Frigleri bölgemizden sürüp Kapadokya'ya egemen olan Perslerin etkisiyle “*Ateş Kültü*” tüm Anadolu'ya yayıldı. Zerdüşt dinine inanan Persler ateşe taparlardı. İyilik tanrısı Ahura-Mazda'nın tüm kötülükleri yakıp yok ettiğine inandıkları için Komana (Gümenek) ve Zela (Zile) de “*Mug*” dedikleri büyük ateş tapınakları inşa etmişlerdi. Persler bunların yanı sıra kutsal alan dedikleri yerlerde âteşgedeler yapmışlardır. Yüksekçe bir yerde, kayaların oyulmasıyla yapılan bu büyük âteşgedelerde, beyaz giysili rahipler gece ve gündüz kutsal ateşi yakarak Zerdüştlere kötülüklerden korumaya çalışırlardı. Tufantepe yakınlarında zaman zaman baraj suları altında kalan Mal kayası Pers döneminden kalma bir âteşgede kalıntısı olmalıdır.

Bir başka tarihi alan ise Tufantepe alanıdır. Bir höyüğe benzeyen bu tepede toprağa gömülü Horasan temeller, yüzeydeki seramik parçalar, buranın Roma ve Bizans döneminde iskân edildiğini gösteriyor. Tepenin eteklerinde geniş bir alana yayılmış Bizans nekropolünde pek çok pişirilmiş toprak sandukaya rastlanmaktadır. Aynı şekilde Almus'ta Akarçay köyü yakınlarında Tozanlı ve Kelkit Vadilerini kuşbakışı denetleyebilen tepeler üzerine kurulmuş, garnizon niteliğinde Akarçay Kalesi bulunmaktadır.

Ormandibi köyünde var olan merkez cami de önemli tarihi alanlardandır. Ormandibi köyü Almus'un önemli yerleşim merkezlerindedir. Çevreye dağılmış yapı taşlarından yörenin Bizans döneminde iskân edildiği anlaşılmaktadır. Merkez camiinin çeşme yalağında bulunan mermer lahit, tipik bir Bizans eseridir. Ortasında büyük bir Hristiyan haçı, sağ tarafında üzüm ve asma, sol tarafında bir rozet rölyef bulunmaktadır. Köyde ayrıca Danişmend veya Selçuklu dönemine ait sanduka ve kitabeleri parçalanmış bir mezar vardır.⁴⁸ Ormandibi Merkez Camiinin 14. yüzyıl özelliklerini yansıtan ahşap tavan sistemine bakılarak 14. yüzyıl olarak tarihlendirilebilir. Ahşap destekli, ahşap çatılı camilerden olan yapı, düzgün olmayan dikdörtgen biçimli bir plana sahiptir. Kuzeybatı köşesinde yer alan minare orijinalinde ahşap iken, bugün betonarme olarak inşa edilmiştir.⁴⁹ Ayrıca Emin Ulu, Ormandibi camiinin yapılış tarihini Hicri 577, miladi 13. yüzyıl olarak göstermektedir. Tamir edildiği sene olarak Hicri 1209 olarak belirtmektedir. Cami için yapılmış bakır şamdanlar ise halen mevcuttur. Üzerinde ise “*Sahibül Hayrat Ahmet İbni Abdullah*” ismi kazanmıştır.⁵⁰ Bunların dışında Almus'un

⁴⁸ Ersal Yavi, Age., s.184-185.

⁴⁹ Abdurrahman Akyüz; Yunis Kahraman, Age., s.263.

⁵⁰ Emin Ulu, *100. Yılda Almus*, Acar Matbaacılık, İstanbul 1987, s.417.

Görümlü köyünde Pir Sultan müritlerinden olan Kul Himmet Türbesi, bulunduğu yere adını da veren Hubyâr Türbesi gibi pek çok türbe de tarihi açıdan önem arz etmektedir.

Tozanlı Vadisi Almus'tan Erzurum'a giden yolların en kisası olarak görülmektedir. Birçok devlet adamı ve ticaret erbabı Tozanlı Vadisi'ni kullanmıştır. Mevcut kayıtlara göre 1705 tarihinde Acem Elçisi Murtaza Kulu Han, İstanbul'a giderken Sivas-İpsile-Tozanlı Vadisi güzergâhını izlemiştir.⁵¹

Kültür Bakanlığı tarafından 1984 yılında yayımlanmış olan "*Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984-Ankara*" adlı eserde verilen bilgiye göre; Edebiyat Tarihçisi Prof. Dr. M. Fuat Köprülü etimoloji üzerine bir yazısında Almus ilçesinin bu isminin Bulgar (İtil) Türklerinin hükümdarları olan Almış Han'dan geldiğini ileri sürmektedir.⁵²

1.2.2. Almus'un Coğrafik ve Demografik Yapısı

Almus Orta Karadeniz Bölgesinde Tokat İline bağlı 35 Km mesafede bir ilçe olup, doğusunda Reşadiye İlçesi ve Sivas İli Hafik İlçesi, batısında Tokat İli, kuzeyinde Niksar İlçesi, güneyinde Sivas İli bulunmaktadır.

Almus ilçesi genel olarak dağlık bir arazi yapısına sahiptir. Canik sıra dağlarının gerisinde kalmaktadır. Orta Anadolu'nun yüksek platolarından Karadeniz bölgesine geçiş noktasındadır. Dumanlı ve Leveke dağları Sivas ile sınırı teşkil etmektedir. En yüksek tepe Ormandibi köyüne bağlı "*Sivrin Tepesi'dir*". Almus, iklim olarak İç Anadolu ile Karadeniz bölgesinin geçiş güzergahındadır. En yağışlı mevsimi genellikle ilkbahar aylarıdır. Baraj gölünün kurulumu ile ikliminde kısmen de olsa yumuşama olmuştur. Kışlar daha ılıman olarak geçmektedir.⁵³

Tokat ili dahilindeki turizme en uygun bölge Almus ilçesidir. İlçenin hemen yanı başındaki baraj gölü geniş yüzölçümü ve kıyılarını çevreleyen çam, gürgen ve meşe ormanları ile bir tabiat harikasıdır. İlçede konaklama tesisleri bulunmaktadır. Almus Baraj Gölü kıyıları çadırli kamp yapmaya da uygundur. Gölde doğal olarak yetişen sazan türleri ve yayın gibi balıklar yanında, çiftliklerde yetiştirilen alabalık tesisleri de mevcuttur. Göl amatör olta balıkçılığına açık durumdadır. Göl sürat motoru ve su kayağı gibi çeşitli su sporları içinde uygun bir ortam oluşturmaktadır.

⁵¹ Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, s.77.

⁵² Dilek Bakan, *Alevi Bektaşî Geleneğinde Hubyar Sultan*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2011, s.13.; M. Fuat Köprülü, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 11-13 Eylül 1984.

⁵³ Emin Ulu, Age., s.66.

Almus nüfus yapısının dağılımını oluşturan en önemli unsur kuşkusuz dini inançtır. Köylerin nüfusları kendi dini inanışlarına uygun olarak dağılmıştır. İlçe merkezinde kozmopolit bir yapı olsa da orada bile mahalleler birbirinden ayrılmaktadır. Almus'ta inanç unsuru olarak Sünniler ve Aleviler yaşamaktadır. Almus'ta dini inancın yanında etnik unsur da nüfus dağılımını etkilemektedir. Almus'ta Türkler, Kürtler, Çerkezler, Karaçaylar ve Zeybekler huzur uyum içinde bir arada yaşamaktadırlar.

Almus'ta ki köylerin isimleri, eski isimleri, nüfusları ve mensup oldukları ocaklar aşağıda verilmiştir.

Sıra No	Köyün Adı	Köyün eski ismi	Nüfusu	Mensup olduğu ocak/tekke
1	Almus Merkez	Armus/Emlus	4806	Almus'ta her ocaktan karışık olarak vardır.
2	Akarçay	Meğelli	1955	Pir Sultan /Eraslan/Kul Himmet/Hubyâr ⁵⁴
3	Alan Köyü	Alan Köyü	320	Eraslan ⁵⁵
4	Arısu Köyü	Türk Tomara	260	Hubyâr /Pir Sultan ⁵⁶
5	Armutalan Köyü	Elpit	297	Hubyâr /Pir Sultan ⁵⁷
6	Ataköy Belediyesi	Kızıldere	2151	Güvenç Abdal ⁵⁸
7	Babaköy	Babaköy	423	Yok
8	Bakımlı	Mamu	520	Yok
9	Bağtaş	Gibis	260	Yok
10	Cihet Köyü	Cihet Köyü	585	Eraslan /Hubyâr ⁵⁹
11	Çambulak Köyü	Daduhta	761	Kul Himmet/Eraslan/Pir Sultan/Zayıf Yusuf'un Evlatları ⁶⁰
12	Çamdalı Köyü	Mineğir	138	Pir Sultan/Hubyâr/Sıraç ⁶¹
13	Çamköy	Zora	238	Yok
14	Çaykaya Köyü	Heyvek	157	Yok
15	Çaykırı Köyü	Tıms	222	Yok
16	Çayönü Köyü	Değeryer	137	Yok
17	Çilehane Köyü	Çilehane	80	Yok
18	Çevreli Belediyesi	Muhat	2582	Yok
19	Çiftlik Köyü	Çiftlik	199	Bektaş
20	Dereköy	Dereköy	72	Hubyâr/Eraslan ⁶²

⁵⁴ Salih Arslan (Eski belediye Başkanı), Akarçay Kasabası, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

⁵⁵ Hasan Şahin (Tombul Dede), Görümlü Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

⁵⁶ Fadime Sönmez, Arısu Köyü, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

⁵⁷ Mehmet Arslan, Armutalan Köyü, 1942 Doğumlu, Okur-yazar değil.

⁵⁸ Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

⁵⁹ Nureddin Güzel, Cihet Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

⁶⁰ Sadık Arslan, Çambulak Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

⁶¹ Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu

⁶² Hasan Şahin (Tombul Dede), Görümlü Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

21	Dikili köyü	Tiyeri	388	Yok
22	Durudere Köyü	Filtise	175	Sıraç ⁶³
23	Gebeli Köyü	Gebeli Köyü	104	Yok
24	Gevrek Köyü	Gevrek	1450	Pir Sultan/Hubyâr/Hatayı Sultan/Kul Himmet ⁶⁴
25	Göltepe Köyü	Göltepe Köyü	98	Yok
26	Gölgeli Bel.	Leveke	2305	Kul Himmet/Eraslan/Hubyâr ⁶⁵
27	Görümlü Bel.	Varzıl	1478	Kul Himmet ⁶⁶
28	Gümelönü Köyü	Çerkez tomara	171	Yok
29	Hubyâr Köyü	Hubyâr Köyü	217	Hubyâr Ocağı
30	Kamışcık Mezrası	Kamışcık	-	Yok
31	Kapıcı Köyü	Kapıcı Köyü	114	Hubyâr /Sıraç ⁶⁷
32	Karadere Köyü	Karadere Köyü	276	Kul Himmet/Zayıf Yusuf'un Evlatları ⁶⁸
33	Kınık Bel.	Kınık	1063	Kul Himmet/Bektaşî/Hubyâr /Sıraç ⁶⁹
34	Kızılelma Köyü	Kızılelma Köyü	75	Güvenç Abdal ⁷⁰
35	Kol Köyü	Kol Köyü	144	Yok
36	Kuruseki Köyü	Kuruseki Köyü	290	Güvenç Abdal ⁷¹
37	Mescit Köyü	Mescit Köyü	64	Avuçen (Avuçan) Ocağı/Kureyşan Ocağı/ Seyit Sabunlular/Pir Sultan ⁷²
38	Oğulbey Köyü	Zuru	438	Yok
39	Ormandibi	Firedökse	1151	Yok
40	Sahilköy	Ekseri	153	Hubyâr /Kul Himmet ⁷³
41	Salkavak Köyü	Eftalit	542	Hubyâr/Pir Sultan/Kul Himmet/Sıraç ⁷⁴
42	Sarıören Köyü	Sarıören Köyü	45	Yok
43	Serince Köyü	Kevahlık	95	Pir Sultan/Kul Himmet/Zayıf Yusufun Evlatları/Hatayı Sultan Talipleri ⁷⁵
44	Teknecik	Teknecik	132	Yok
45	Üçgöl Köyü	Üçgöl	492	Yok
46	Yuvaköy	Sideri	610	Kul Himmet ⁷⁶

⁶³ Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

⁶⁴ Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunlu.

⁶⁵ Hasan Şahin (Tombul Dede), Görümlü Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁶⁶ Nureddin Şahin, Görümlü Kasabası, 1964 Doğumlu, Ortaokul Mezunlu.

⁶⁷ Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁶⁸ Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁶⁹ Hasan Demirtaş, Kınık Belediyesi, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁷⁰ Hasan Şahin (Tombul Dede), Görümlü Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁷¹ Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁷² İsmail Altun, Mescit Köyü, 1965 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁷³ İsmail Güler, Sahilköy, 1962 Doğumlu, Lise Mezunlu.

⁷⁴ Rıza Kaya, Salkavak Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁷⁵ Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

⁷⁶ Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

Almus'a bağlı Sünni köyleri; Babaköy, Bakımlı, Bağtaşı, Çamköy, Çaykaya, Çaykıyı, Çayönü, Çevreli, Dikili, Gebeli, Göltepe, Kolköy, Oğulbey, Ormandibi, Sarıören, Teknecik ve Üçgöl köyleridir. Almus merkeze bağlı Sünni köylerin nüfusu genellikle azdır. Dikili, Ormandibi, Çevreli ve Bağtaşı köyleri nüfus yoğun olan köyler arasındadır. Çevreli belediyesi Almus'a bağlı Sünni köylerden en çok nüfusa sahip olan yerdir. Ormandibi köyü ise Almus'ta en eski yerleşim yerlerinden biridir. Almus merkeze en uzak Sünni köyü Kolköy'dür.

Almus'a bağlı Alevî köyleri; Akarçay, Alan, Arısu, Armutalan, Cihet, Çambulak, Dereköy, Durudere, Gevrek, Gölgele, Görümlü, Hubyâr, Kapıcı, Karadere, Kınık, Kızılelma, Kuruseki, Mescit, Sağırlar, Sahilköy, Salkavak, Yuvaköy ve Serince köyleri vardır. Almus'ta Hubyârlılar ile Kul Himmet Ocağı'nın ağırlığı olmakla beraber Bektaşilerin de bulunduğu görülmektedir. Ayrıca burada sadece bir ocağa bağlı olanların yaşadığı köylerle birlikte birkaç ana ocağa bağlı olanların bir arada yaşadıkları köylerinde bulunduğu göze çarpmaktadır. Hubyârlılardan Dedeciler ve Babacılardan Rüstem Ağalılar bulunurken, Erdebillerden özellikle Kul Himmetlilerin yanı sıra Pir Sultanlıların da buldukları anlaşılmaktadır. Bektaşilerden ise Eraslan, Güvenç Abdal ve Bostankolu ocaklarının varlığına şahit olunmaktadır.⁷⁷

Alevi ve Sünni karışık yaşayan yerleşim yeri toplamda dört tanedir. Başta Almus merkez olmak üzere Ataköy, Cihet ve Çiftlik köyleri Alevî-Sünnî karışık nüfus yapısına sahip köylerdir. Özellikle de Almus merkez de her köyden insanların olmasından dolayı her ocağa bağlı insanlar bulunmaktadır. Almus merkez de bulunan Alevi insanlar bir dernek çatısı altında birleşmişlerdir. Bu dernek "*Pir Sultan Abdal Derneği*"dir. Bu dernek genellikle Alevi insanların sosyal ve dini ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunun dışında kurban, adak, cenaze ve muharrem aylarında iftar programları gibi dini ritüellerde de Alevî insanlara yardım etmektedir.⁷⁸

Almus'ta bulunan Karaçay Türkleri Çilehane köyünde yaşamaktadırlar. Çerkezler ise Gömelönü köyünde yaşamaktadırlar. Çerkezler ve Karaçaylar Osmanlı-Rus mübadelesinde bu bölgelere yerleştirilmiş topluluklardır. Karaçay ve Çerkezlerin gelenek ve görenekleri birbirleri oldukça yakındır. Birbirlerinde kız alıp vererek samimi ve dostluklarını yakınlaştırmışlardır. Almus'ta Zeybeklerin yaşadığı köy ise Teknecik köyüdür. Almus'ta iki Kürt yerleşim yeri vardır. Bunlardan birisi Sünni iken diğeri Alevi anlayışına sahiptirler.

⁷⁷ Cenksu Üçer, Age., s.209.

⁷⁸ Hüseyin Yücel, Almus Merkez, 1970 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

1.2.3. Almus'un Sosyokültürel Yapısı

Sosyal ve kültürel yapı kavramının son yıllarda sosyolojik perspektif içerisinde öneminin gittikçe artmasının nedeni, sosyolojinin yalnız toplum bilimi olmadığına daha iyi anlaşılmasına başlanmasıdır. Sanayi devriminin bir ürünü olan modern-sanayi toplumlarının genel tablosunun çizilmeye çalışılmasına ilişkin klasik sosyolojinin oldukça fazla önemseydiği toplumsal yapı kavramının, dünya tarihinin kültürel aşamasındaki diğer sosyal birliktelik tarzlarının hepsini sadece toplumsal yapıya indirgediği, zamanla çok daha iyi anlaşıldığı için toplumsal yapı kavramının kullanımından kaynaklanan olgu-kavram uyumsuzluğu giderilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda sanayi devriminin yarattığı toplumun tek sosyal birliktelik tarzı olmadığı anlaşılmasına başlandığından, modern-sanayi toplumunun oluşumu ile etkileri göz ardı edilerek sosyal antropologlara terk edilen kültürel boyuta yönelik süreci başlamıştır. Bu yönelik sürecinde, makro kuramlardan mikro kuramlara dönüşün katkısını göz ardı etmemek oldukça önemlidir.⁷⁹

Kültür birçok düşünür tarafından farklı şekillerde tarif edilmiştir.⁸⁰ Bu tariflerden kültürün, bir toplumun birlikte yaşama şekli olduğu anlaşılmaktadır. Aslın da kültür insanların yaşam biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Kültür bir toplumun geçmişinden devraldığı bilgi, görgü ve tecrübeler olarak yeni döneme aktarılmakta ve insanların uygulamaları ile hayatıyet bulmaktadır.⁸¹ Kültürün gelecek nesillere aktarılması ve kültürel normların önemsenmesi din açısından da önemlidir. Zira Türklerde din ile kültür birbirini tamamlayan, besleyen ve birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. Bu yüzden kültür araştırmaları din sosyolojisi açısından ayrıca önem arz etmektedir. Kültürel açıdan zengin toplumlar milli kimliklerini koruma konusunda ilerlemiş toplumlardır. Nitekim Yahya Kemal *“toprağın bir rengi, bir milliyeti vardır. Milletler, büyük muhaceretlerden sonra yerleştikleri toprakları kendi öz şahsiyetleriyle temsil etmişlerdir...”*⁸² demektedir.

Almus kültürel açıdan oldukça zengin bir bölgedir. Almus; türküleri, giyim tarzları, düğünleri, kına geceleri, düğün hazırlıkları, oyun havaları, halayları, cenaze törenleri, ağıtları, manileri, konuşma şiveleri, yemekleri, festivalleri, şenlikleri, yazarları, halk ozanları ile kültürel çeşitliliği olan bir bölgedir. Almus; Kul Himmet'i, Hamza Abdal'ı, Hubyâr Sultan'ı, Pir Sultan oğlu Pir Mehmet'i, Çilehane Baba'sı, Derviş Ali'si gibi birçok evliya ve erenlere kabir misafirliği yapmaktadır.

⁷⁹ Serkan Güzel, Agm., 83-94.

⁸⁰ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul 2017, s.15.

⁸¹ Ali Akdoğan, “Kültür ve Din”, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.438.

⁸² H. Ömer Özden, *Bir İnanç ve Kültür Takipçisi Yahya Kemal*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2011, s.30.

Almus'un kültürel ve dini yapısını etkileyen iki önemli isim vardır. Bunlardan birincisi Kul Himmet'tir. İkincisi ise Hubyâr Sultan'dır.

Kul Himmet'in türbesi Almus'un Görümlü köyünde bulunmaktadır. Fuat Köprülü, Kul Himmet'in doğumu ve ölümü ile alakalı bir bilgi olmadığını belirtmektedir. Cahit Öztelli 1650 ile 1700 yılları arasında yaşadığını belirtmektedir. Kul Himmet'in 1660 yıllarında yazılan "*Menâkıb-ı Evliyâ*" da şiirleri mevcuttur. İrfan Çoban ise Görümlü köyünden edindiği bilgiler ışığında Kul Himmet'in 1550 yıllarında doğup 1620 yıllarında vefat ettiğini belirtmektedir.⁸³ Kul Himmet Türbesi yıllardır ziyaretgâh olarak kullanılan ardıç ağaçlarının arasında tespit edilerek 1966 yılında yaptırılmıştır.⁸⁴

Bazı şiirlerinden hareketle 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilmektedir. Torunları halen aynı köyde yaşamakta ve Kul Himmetliler diye anılmaktadır. Şâhinli aşireti Kul Himmet'in ocağıdır. Bir şiirinde, "*Dedem Hıdır Abdal pîrim Ocağı*" diyerek soyunun Kemaliye'nin Ocak köyündeki Hıdır Abdal Tekkesi'ne bağlı olduğunu ima etmiştir.⁸⁵ Özlem duyduğu tek yerin Erdebil Tekkesi, dolayısıyla Safevî şahlarının yurdu olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. 16. yüzyıl ile 17. yüzyılın ilk yarısında Osmanlılarla İran Safevîleri arasındaki siyasî gerginlik esnasında Pîr Sultan Abdal, Kul İbrahim ve Kul Hüseyin gibi Kul Himmet de Alevî topluluğunu Osmanlı Devleti karşısında yer almaya teşvik eden şiirler yazmıştır.⁸⁶

Kul Himmet, Pir Sultan'la aynı coğrafyada yaşamalarına rağmen, şiirlerinde daha çok tasavvuf izlerine rastlamak mümkündür. Yazdığı nefesler yöre halkı tarafından sevilip okunmuştur. Bu nedenle birçok şair onu üstat olarak kabul etmiştir. Onun şiirlerinde din, tarih, dil ve tarikat bilgilerine rastlamak mümkündür. Şiirlerinde kendisinin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğini açıklamaktadır.⁸⁷

Kul Himmet'e bağlı Alevîler Tokat'ta Çöreğibüyük, Döllük, Kocacık köylerinde, Niksar da Gökçeoluk, Korulu, Terzioğlu vb. yerlerde yoğun olarak bulunmaktadır. Samsun Havza'nın Aşağısusuz, İrmakkıyısı, Kireçli, Kirazpınarı; Sivas Yıldızeli'nin Yusufoglan ve Yakupköyü, Hafik'in Asarcık köyü ve Amasya Merzifon'un birkaç köyü bu bağlamda sıralanabilir.⁸⁸

⁸³ İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Ofset Matbaacılık, Tokat 2000, s.6.

⁸⁴ Emin Ulu, Age., s.341.

⁸⁵ İbrahim Aslanoglu, *Kul Himmet: Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*, Ekin Yayınları, İstanbul 1997, s.3,119.

⁸⁶ Nureddin Albayrak, "Kul Himmet", *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, cilt:26, İstanbul 2002, s.352.

⁸⁷ Emin Ulu, Age., s.341.

⁸⁸ Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015, s.199.

Kul Himmet Ocağına mensup olan Almus'taki köyler şunlardır; Akarçay, Çambulak, Dereköy, Gevrek, Gölgeli, Görümlü, Karadere, Kınık, Kızılelma, Mescit, Sahilköy, Yuvaköy ve Salkavak köyleridir.

Kul Himmet Türbesi'ni insanlar özellikle yaz aylarında çokça ziyaret etmektedirler. Yazları Görümlü köyünde Kul Himmet adına anma etkinlikleri düzenlenmektedir. İnsanlar Kul Himmet adına kurbanlar kesmekte, deyişler söylemekte, dualar etmektedirler. Kul Himmet Almus ve çevresinde en etkin ocaklardan biridir. Almus'un kültürünü, inancını, yaşam tarzını, çok etkilemiş önemli bir şahsiyettir. Görümlü köyünde “*şahin*” soyadında olanlar dede sülalesi olarak bilinmektedir. Bazı dedeler Tokat merkezde bazıları İstanbul'da yaşamaktadır. Birçoğu da köyde yaşamaktadır. Köyde yaşayanlardan en çok bilinenleri Şahin Dede, Tombul Dede, Ahmet Dede olarak sayabiliriz.

Hubyâr Sultan'ın Almus'un kendi ismi ile anılan Hubyâr köyünde türbesi bulunmaktadır. Hubyâr Sultan Almus din sosyolojisi ve Türkiye Aleviliği açısından çok önemli bir yere sahiptir. Almus'taki Alevî inancı ve kültürü açısından son derece önemli olan Hubyâr Sultan'ın kısaca da olsa hayatından bahsetmemiz gerekir.

Hubyâr Sultan; bugünkü Kazakistan'ın Türkistan bölgesinden Oğuz-Beydili boyu oymakları ile Anadolu'ya geçerek Tokat'ın Almus yöresinde Gürgeç Çukuru denilen ormanlık bir semte yerleşen Hubyâr Sultan, Hoca Ahmet Yesevi halifelerindendir. Hubyâr Köyü'nde tarihsel olarak Beydili Sıraç topluluklarına ve Hubyâr Dede Ocağı'na damgasını vuran Hubyâr adında iki zat vardır. I. Hubyâr Sultan 13. yüzyılda, II. Hubyâr Abdal 16. yüzyılda yaşamıştır. Bu iki Hubyâr'ın yaşam öyküsü, rivayetleri, menkıbeleri, kerametleri, ozanların deyişleri birbirine karışmıştır. I. Hubyâr Sultan'ın yerleştiği ve mezarının da burada olduğuna inanılan Ormanlık yöresi kutsal kabul edilmektedir. Kendi adıyla anılan bugünkü Hubyâr köyünü kuran II. Hubyâr Abdal ise Horasan'dan gelen Hubyâr Sultan'ın torunlarından⁸⁹

Hubyâr Sultan küçük yaşta Ahmet Yesevi'nin dergâhında eğitilir ve onun halifeleri arasında yer almaktadır. Bir gün Hak-Muhammed-Ali meydanında Ahmet Yesevi cem yürütürken öğrencisi Ahmet dara durmakta, sitemden geçmekte, aklanmakta ve pür-ü pak olmaktadır. Bunun üzerine Ahmet Yesevi talebesi Ahmet'e bundan böyle senin adın “*Hubyâr*” olsun demektedir. Cemevi ocağında yanmakta olan “*Çam Köşegisi*”ni “*Tüğünük*” deliğinden göğe doğru fırlatarak; bu köşeginin düştüğü Rum diyarındaki “*Balhşih*” yöresi senin yurdun, git orayı irşat et ve sultanlığını kur demektedir. Hubyâr da hazırlıklarını yaparak, hocasının hayır duasını alır, elini öperek; Anadolu'ya doğru yola koyulur. Bugünkü İran-Irak-Suriye

⁸⁹ Hasan Coşkun, “Tokat'ın Manevi Mimarlarından Hubyâr Sultan”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Tokat'ta İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu Bildirileri*, Cilt:1, Tokat 2018, s.33.

güzergahıyla Fırat-Dicle Havzası'nda kona göçe Kemah-Sivas üzerinden mücadeleler sonucu yöreye gelmektedir. Köseği; Tozanlının başında Tekeli yaylası altında eski ismi Balışih, şimdiki ismi Hubyâr köyü denen yere düşer. Bu ulu ucu yanık çam köseğisi, Hubyâr Sultan gelip niyaz ettikten sonra yeşerir ağacı olur dal budak salar. Buranın adını Hubyâr Sultan'a mihmandarı olan Hızır Sersem'in ismini koyarlar. "Sersem" ve "Kul" gibi bazı lakaplar Alevi terminolojisinde Allah'a yakın Abdal anlamında kullanılmaktadır. Burada kullanılış anlamı olarak Hızır Aleyhisselam'ı da çağrıştırmaktadır.⁹⁰

Tapu tahrir defterlerini izleyerek Hubyâr Derviş'in 1455 ile 1574 yılları arasındaki şeceresini ortaya çıkarılmıştır. Hubyâr'ın dedesinin babası Musa'dır. 1455'te ismine rastlanılan Musa, Değeryer köyü nüfusuna kayıtlıdır. Musa'nın Mustafa isminde bir oğlu vardı. 1485 tarihli tahrirde Mustafa'nın oğlu Yâr Ahmet'ten bahsedilmekte. Yâr Ahmet'in oğlu Hubyâr adı ilk kez yine Değeryer köyüne mensup olarak 1520 tarihli tahrirde geçmekte.⁹¹

Hubyâr Ocağı talip ve muhip mensupları; Tokat-Almus Hubyâr köyü merkez konumundadır. Tokat-Sivas-Amasya-Çorum-Samsun-İzmit-Aydın-Manisa-Erzurum-Erzincan yörelerinde yoğun olarak bulunmaktadır. Hubyâr Ocağı dedelerinin Rusya ve Azerbaycan taraflarına dedeliğe gittiğine dair canlı şahitler bulunmaktadır. Özellikle Hubyâr dedelerinin Rusya'nın Kazan şehrine dedeliğe gittiği anlatılmaktadır.⁹²

Hubyâr Ocağı'na mensup olan Almus'taki köyler şunlardır;

Hubyâr köyü, Akarçay, Arısu, Armutalan, Çamdalı, Gevrek, Dereköy, Kınık, Kapıcı, Sahilköy, Salkavak köylerinde Hubyâr Ocağı'na mensup insanlar bulunmaktadır.

Bunun dışında Tokat merkez, Zile, Erbaa, Artova, Niksar, Reşadiye, Pazar, Yeşilyurt ve Turhal da Hubyâr Ocağı'na bağlı köyler bulunmaktadır.⁹³ Yozgat, Çorum, Samsun ve Sivas bölgelerinde Hubyâr Ocağı'na mensup köyler bulunmaktadır.⁹⁴

Almus'un yemek kültürü oldukça zengin ve iştah açıcıdır. Almus'ta yöreye has pek çok miktarda leziz yemekler yapılmaktadır. Özellikle hamur işlerinden çökelekli, katmer, cızlak, haşhaşlı ve cevizli çörek, mantı, yoğurtmaç; çorbalardan tarhana, kuskus, bacaklı çorba, helle çorbası, gendüme toygası çorbası; pilavlardan keşkek, mercimekli bulgur pilavı; tatlılardan Zile Pekmezi, cevizli şeker sucuğu, tırtıl baklavası, yufka tatlısı, zambak reçeli yöreye has

⁹⁰Ali Kenanoğlu, İsmail Onarlı, "Hubyâr Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Toplulukları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, sayı:23, Ankara 2002, s.5.

⁹¹Hasan Coşkun, "Anadolu Alevi-Bektaşî Toplumunun İnanç ve Değerlerinde Ahmet Yesevi İzleri (Hubyâr Sultan Ocağı Örneği)" *II. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, s.119-132.

⁹² Ali Kenanoğlu, İsmail Onarlı, Agm., s. 98.

⁹³ Cenksu Üçer, Age., s.206,210,213,214,216,217,220,222.

⁹⁴ Orhan Yılmaz, *Sıraçlar (Anşabacı ve Hubyarlar) Beydili Alevi Türkmenleri*, Veni Vıdı Vıdı Yayınevi, Ankara 2009, s.35-38.

yemeklerin başlıcalarıdır. Tokat ve Almus başta olmak üzere yaylacılık kültürü bulunmaktadır. Yörede ki insanlar yazın yaylalara yerleşmektedir. Köylerin yaylalarında kültür festivalleri yapılmaktadır. Bu festivallerde yöresel oyunlar oynanmakta, zılgıtlar eşliğinde halaylar çekilmektedir.

Yayla açısından zengin bir kent olan Almus son yıllarda yaylalarda yapılan festivallerle de yayla turizmini canlandırmaktadır. Yaylalara modern ve betondan evler yapılmaktadır. İnsanlar yazın şehirlerin bunaltıcı sıcağından kaçarak buradaki yaylalara gelip vakit geçirmektedirler. Yayla kültürü özellikle de son yıllarda artmaya başlamıştır. Köylerin büyükşehirlerdeki dernekleri aracılığı ile düzenlenen “yayla şenlikleri” bulunmaktadır. Bu şenlikler şehirlerde yaşayan hemşerileri köyelerine dönmeleri ve birkaç günde olsa hasret gidermeleri için cazip kılmaktadır. Genellikle ortak tatil günlerine denk getirilen bu şenlik ve festivaller sosyolojik açıdan da son derece önemlidir.

Son yıllarda ulaşım imkanlarının kolaylaşması, büyük şehirlere göç eden insanların memleket hasreti çekmeleri, büyük şehirlerde köylüleri birleştiren köy derneklerinin artması, dini bayramların yaz aylarına gelmesi gibi sebeplerden dolayı insanlar yayla şenlikleri yapmakta ve bu vesile ile köyelerine gelmektedirler. Bu şenlik ve festivallerin birkaç ana teması vardır. Bunların başında güreş gelmektedir. Yayla şenliklerinde genellikle güreş etkinlikleri yapılmaktadır. Türkiye çapında derece yapmış isimler bu güreşlere davet edilmektedir. Çevre köylerden, illerden genç güreşçiler katılarak güreş tabiri ile “kıran kırana” güreşler yapılmaktadır. Güreş ağırlıklı olan şenliklerde mutlaka güreş ağası seçimi yapılmaktadır. Ağa olanın bağışladığı para ile güreşçilerin ücretleri ve şenlik giderleri karşılanmaktadır. Bu vesile ile de şenliğin devamlılığı sağlanmaktadır. Güreşlerin yanı sıra şenliklerde müzikler söylenmektedir. Her şenlikte mutlaka bir sanatçı davet edilip türküler söylenmektedir. Sanatçılar genellikle yöresel sanatçılardır fakat bazen ulusal sanatçılar da davet edilmektedir. Şenliklerde lokma kazanları kaynatılmakta, gelen misafirlere ikram edilmektedir. Çeşitli eğlenceli yarışmalar ve çekilişler yapılmaktadır. Hediyeler dağıtılmakta. Semahlar çekilmektedir.

Almus merkezde geçmiş yıllarda “Vişne Festivali” yapılmıştır. Fakat bu şenlik daha sonra kaldırılmıştır. Bu vişne festivalinin ilçe turizmine de kültürüne de şüphesiz birçok katkısı olmuştur. Festivaller dostluğu, birlik, beraberliği vurgulamaktadırlar. İnsan onuruna, Türk milletinin örf, adet ve geleneklerine çok hizmet etmektedirler. Anadolu insanının kadim geleneğine hizmet etmeye devam ettikçe de başarılı olmaya devam edeceklerdir.⁹⁵

⁹⁵ Emin Ulu, Age., s.83.

Almus merkez de vişne festivalinin yanı sıra Akarçay köyünde “*Mahlep Festivali*”, Ataköy de “*Hıdırellez Festivali*”, Görümlü köyünde “*Kul Himmet Festivali*”, Çevreli köyünde “*Hüseyin Akbaş Güreşleri*”, Cihet de “*Yayla Günleri*”, Hubyâr Köyünde “*Hubyâr Anma Günleri*”, Kınık, Dikili, Oğulbey, Çaykaya-Göltepe, Çamdalı, Durutepe, Çaykırı⁹⁶, Üçgöl, Gevrek, Salkavak, Ormandibi köyleri gibi neredeyse bütün köylerin şenlik ve festivalleri bulunmaktadır.

Almus Kültür dünyasını şekillendiren en önemli unsurlardan birisi de halk ozanları, aşıklardır. Almus’un en meşhur halk ozanı kuşkusuz Aşık Eşref Tombuloğlu’dur. “*Tokat’tan mı geliyor yar sen Almuslu musun*” türküsü ile hem Almus’u hem de Almus kültürünü geniş kitlelere tanıtmıştır. Aşık Eşref’in binlerce şiiri, yüzlerce bestesi bulunmaktadır.⁹⁷ Merhum Aşık Selmani de Almus kültürünün çok kıymetli bir parçasıdır. Alevi-Bektaşî geleneğinde yazdığı eserler halen dilden dile gönülden gönle dolaşmaktadır. Aşık Selmani birçok ödüller almıştır.⁹⁸ Bunların dışında Kınıklı Aşık Hasan, Gevrekli Ozan Çağdaş, Filtiseli Aşık Sadık⁹⁹ gibi birçok halk ozanı bulunmaktadır. Halk ozanları kültür taşıyıcılarıdır. Geçmişten aldıkları kültürel mirası geleceğe şiirleri ile sözleri ile sazları ve türküleri ile taşımaktadırlar.

Almus dağlık bir yer olduğu için köylere ulaşım ve imkanlar özellikle de kış aylarında zorlaşmaktadır. Bazı köylerde kışın bu zor şartlardan ve ekonomik sebeplerden dolayı çok az sayıda insan kalmaktadır. İnsanlar kış aylarında İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde yaşayarak yaz aylarında köyelerine gelmektedirler. Din görevlileri buldukları köylerin aynı zamanda birer sakinleri konumundadır. Bu zorlu hava ve iklim koşullarında dahi görevlerine devam ederek İslam’ı insanlara anlatma ve yaşatma gayreti içinde hareket etmektedirler. Almus da bulunan din görevlilerimiz de Almus’un dini hayatına büyük katkıda bulunan özverili ve gayretli görevlilerdir. Almus ve köyelerinde toplamda kırk bir cami bulunmaktadır. Bir ilçe müftüsü, iki veri kontrol memuru, üç vaiz, dört hizmetli, dört Kur’an Kursu öğreticisi ve beş müezzin bulunmaktadır. Hizmetliler hariç din görevlilerinin öğrenim durumları en az lise mezunu, ön lisans ve üniversite mezunudur.

1.2.4. Almus’un Eğitim Yapısı

Almus’a ilk lise, baraj yapımında çalışan müteahhit ve mühendislerinde büyük gayreti ile 1964 yılında açılmıştır. İlk yıllarda öğretmen eksikliği nedeni ile ilçe kaymakamından tutun

⁹⁶ Tokat Valiliği, “Tokat” (2006), s.99.

⁹⁷ Aşık Eşref Tombuloğlu, *İnsanatım*, Gür Matbaası, İstanbul.

⁹⁸ Muhammed Avşar, *Tokat’ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Selmani*, Kömen Yayınları, Konya 2012, s.20.

⁹⁹ Sadık Deler, *Saklı Kalmış Satırlar*, İstanbulform Matbaacılık, İstanbul.

mühendis ve teknikerlere kadar çok çeşitli meslek grupları derslere girmiştir.¹⁰⁰ Tokat'ta 1973 yılında hazırlanan yıllığa göre Almus'ta otuz köyde ilkokul bulunmaktadır. Otuz köy okulunda toplamda yüz yirmi bir öğretmen bulunmaktadır. Almus Ortaokulunda dört öğretmen bulunmaktadır. Almus Atatürk ilkokulunda ise on beş öğretmen bulunmaktadır. 1973 yıllarında Almus'un otuz iki köyü var ve Kadıköprü ile Gezgi köyleri hariç hepsinde ilkokul mevcuttur. Kadıköprü ve Gezgi köyleri baraj dolayısı ile okul yapılacak nitelikte değildir.¹⁰¹ Tokat valiliğinin hazırladığı "Tokat" isimli tanıtım kitabında 2006 yılına dair Almus eğitim-öğretim verileri bulunmaktadır. O yıllarda Almus'ta dört merkezde taşınalı eğitim yapılmaktadır. İlçemiz Cumhuriyet Pansiyonlu ilköğretim Okulu, Akarçay Şehit Turan Yıldız İlköğretim Okulu, Bağtaş İlköğretim Okulu ve Görümlü İlköğretim Okulu taşıma merkezleridir.¹⁰² Bugün bu okullardan iki tanesi Bağtaş ve Görümlü okulları 2006 yılındaki görevlerini devam ettirmemektedirler. Ayrıca 2006 yılında ilçenin okuma yazma oranı %82, okullaşma oranı ise %100'dür.

Kırsal kesimdeki ekonomik yetersizlikler, maddi imkansızlıklar, iş imkanlarının olmaması, şehirlere göç edenlerin düzenli hayatlarına özenerek şehirlere göçmeleri ve şehirleşme insanları şehirlere taşımış köyleri boşaltmıştır. Köyden büyük şehirlere göç bu bölgeyi de etkilemiş insanlar büyük kentlere göç ettikleri için okullara gidecek öğrenci sayısı azalmış, zaman ilerledikçe de okula gidecek öğrenci kalmamıştır. Köyde yaşayan insanların ekonomik olarak kendilerini köye bağlayan bir geçim kaynağı olmayınca kentlere göç kaçınılmaz olmaktadır. Fakat Alan araştırmaları sırasında nedeysel birçok tarım arazisinin boş olduğunu gözlemlenmiştir. Bu da Almus köylerinde nüfusun ve bağlantılı olarak öğrenci sayısının ne kadar az olduğunu göstermektedir. Nüfus olmayınca araziye işleyecek insan azalmaktadır.

Almus merkez ve Almus merkeze bağlı toplamda on dokuz okul bulunmaktadır. Almus'un köylerinin sayısı bu sayının çok üstünde olmasına rağmen Almus'un birçok köyünde okula gidecek yeterli sayıda öğrenci yoktur. Bu yüzden okullar aktif olarak çalışmamaktadır. Almus merkez de bir tane çok programlı lise, bir yatılı bölge ortaokulu, bir ilkokul, bir anaokulu ve bir imam hatip ortaokulu bulunmaktadır. Akarçay Tozanlı Vadisi'nde hem merkezi bir konumda olması hem de nüfus bakımından kalabalık olması nedeni ile orada yatılı bölge ortaokulu bulunmaktadır. Ayrıca Akarçay köyünde de bir de ilkokul bulunmaktadır. Çevreli köyü ve Ormandibi köyü Almus'un nüfus bakımından kalabalık köylerindedir. Bu yüzden bu

¹⁰⁰ Emin Ulu, Age., s.63.

¹⁰¹ Cumhuriyetin 50.Yılında Tokat 1973 İl Yıllığı, s.81.

¹⁰² Tokat Valiliği, "Tokat" (2006), s.99.

iki köyde de hem ortaokul hem de ilkokul bulunmaktadır. Görümlü köyünde ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Fakat köyde yaşayanların sayısı her geçen gün azalmaktadır. Bu yüzden ilerleyen yıllarda öğrenci yetersizliği yaşanabileceği düşünülmektedir. Babaköy, Karadere, Yuvaköy ve Sahilköy de sadece ilkokul bulunmaktadır. Bakımlı köyü hem Almus merkeze hem de Tokat merkeze ulaşım imkânı kolay ve rahat; bir köydür. Almus ile Tokat yolu arasında bulunan bir köydür. Bakımlı köyünde ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır.

Almus'ta Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin bir kolu olan Almus Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Yüksek okulun yerleşkesi Tufantepe bölgesinde bulunmaktadır. Yüksekokuldaki toplam akademik personel sayısı on yedi tanedir. Altı öğretim üyesi, on bir öğretim görevlisinde oluşmaktadır.

Almus Meslek Yüksekokulu, 1995 yılında Tokat İlinin Almus İlçesi'nde kurulmuştur. 2011 yılında faaliyete geçen yeni ve modern binası ile öğrenciler için her türlü modern eğitim imkânı, branşında uzman öğretim elemanları tarafından sunulmaktadır. Aktif olarak eğitim-öğretime devam eden programlar; Avcılık ve Yaban Hayatı, Sosyal Güvenlik, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Laboratuvar Teknolojisi, Ormancılık ve Orman Ürünleri, Posta Hizmetleri Programlarıdır.¹⁰³

¹⁰³ <https://almusmyo.gop.edu.tr/Icerik.aspx?d=tr-TR&mk=32930&m=tanitim> 01.12.2018

II. BÖLÜM

2.AL MUS'TA DOĞUMLA İLGİLİ GELENEK VE İNANIŞLAR

Türklerde aile, toplumun en küçük birimi, aynı zamanda en sağlam çekirdeğini oluşturmaktadır. Özellikle atalar kültürüyle ilgili olarak ata ruhlarına ait inançlardan ötürü aile, kutsal sayılmaktadır. Ailenin devamı da doğumla sağlanmaktadır.¹⁰⁴ Doğum her toplumda bir sevinç kaynağıdır. Eski zamanlarda insanların, çocuğun dünyaya gelmesini tabiatın sırlı bir işi olarak kabul ettikleri söylenmektedir. Türk geleneğinde çocuğa verilen önem, duyulan sevgi, çocuğun cinsiyeti ve doğumun nasıl gerçekleşeceği merakı, insanların çocuğa olan ilgisini artırmıştır. Genellikle kadınlardan kaynaklandığı düşünülen olumsuzlukların giderilmesi için uyulması gereken çeşitli kurallar ile sakınılması gereken yasaklar getirilmiştir.¹⁰⁵

Hayatın üç ana safhası doğum, evlilik ve ölümdür. Hayatın başlangıcı olan doğum, her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabalarını, komşularını ve soyunu da sevindirmiştir. Doğum, kadına duyulan saygıyı artırdığı gibi onun aile, akraba ve toplum içindeki yerini de sağlamlaştırmaktadır. Baba ise evlat sahibi olmakla hem geleceğe güvenle bakmakta hem de dostları ve yakınları arasında itibar kazanmış sayılmaktadır. Çünkü birçok toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da kısır kadın, doğuramadığı için, yakınları tarafından ne kadar hor görülür ve acı çekerse, erkek de aynı şekilde çevreden gelen küçümsemenin ve erkek yerine konmamanın toplumsal ve psikolojik baskısı altında üzüntü duyar. Dolayısıyla insan, çocuk sahibi olma psikolojisi ile gerek dinsel gerekse tıbbî çarelere başvurma ihtiyacı duymaktadır.

Anneye benlik, babaya güven, akrabaya, soya kuvvet kazandıran ve hayatın başlangıcını teşkil eden doğum olayına, halk içerisinde büyük önem verilmiştir. Bu durumda doğuma ve safhalarına geçiş törenleri eşlik etmiştir.¹⁰⁶ Her toplumda çocuk; ailenin huzur kaynağı, hayatın neşesi, tadı ve evin aynası sayılmaktadır. İşte bu sebeple huzur ve neşeyi tatmak isteyen her ferdin evlendikten sonra ilk isteği çocuk sahibi olmaktır. Geçmişte aileler, soyun devamı ve sayıca üstünlük nedeniyle çok çocuk yapmayı arzulamışlardır. Son dönemlerde aileler çocuk sayısını sınırlı tutmaktadır. Ekonomik şartlar ve toplumsal değişim bunun sebepleri arasında sayılabilir. Artık büyük ve geniş aile tipleri yerine çekirdek aile, bir veya iki çocuklu aile tipleri

¹⁰⁴ Rıfat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Atatürk Kültür Merkezi yay., Ankara 1995, s.90.

¹⁰⁵ Kemal Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*, T.D.V Yayınları, Ankara 2008, s.65.

¹⁰⁶ Sedat Veyis Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1966, s.55.

görülmektedir. Erkek çocuk neslin devamı için önemli olduğundan, doğan ilk çocuklar kız olduğunda, erkek oluncaya kadar çocuk yapmaya devam edildiği de görülmektedir.

2.1. DOĞUM ÖNCESİ ADETLER

2.1.1. Kısırlık ve Hamile Kalma

Türk töresinde ve başka milletlerde çocuk sahibi olmak önemli bir duygudur. Çocuk sahibi olamayan insanlar kendilerinde bir eksiklik olduğunu düşünmektedirler. Her insan neslini devam ettirecek evlat veya evlatlarının olmasını ister. Nitekim Hz. İbrahim'in, Hz. Sâre'den çocuğu olmayınca ikinci eşi olan Hz. Hacer ile evlenmiş, salih bir erkek çocuk ihsan buyurması için Allah'a dua etmiştir.¹⁰⁷ Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Oğuz Kağan'ın doğumu efsanevi bir şekilde anlatılmaktadır. Oğuz Kağan'ın yüzünü gök rengine benzeterek ona tanrısal bir anlam yüklenmiştir.¹⁰⁸

Almus bölgesinde çocuğu olmayanlara “kısır”, “döşeği kuru”, “ateşi sönük”, veya “kurubaş” gibi isimler verilmektedir.¹⁰⁹ Çocuk sahibi olamayan kişiler genelde Hubyâr Tekkesi'ne, Ali Baba Türbesi'ne, Keçeci Türbesi'ne, Çilehane Türbesi'ne gidip kurban adamaktadır.¹¹⁰ Eğer çocuğu olursa kurban adadığı tekkeye gidip orada kurbanını kesmektedir. Eski Türk inanışlarında, bir sıkıntıyı gidermek maksadı ile kurban kesme adeti günümüze kadar gelen bir uygulamadır. Türkler ata ruhlarını memnun etmek, Tanrıya isteklerinin kabul olunması için kutsal sayılan yerlerde kurban kesmektedirler.¹¹¹

Arısu köyünde çocuğu olmayan insanlar Hubyâr Tekkesi'ne kurban adarlar, Hubyâr Tekkesi'ne gidip orada beşik sallamaktadır. Beşik sallanırken şu mısraları okunmaktadır; “*sersem sürsem, bir çocuk versen de sevsem*” dinilmektedir. Beşik sallama geleneği bir dua niteliği taşımaktadır. İnsanlar beşik sallayarak Allah'tan bir çocuk isterler. “*Bu beşik boş, sen doldur yarabbi*” diyerek dualar etmektedirler.¹¹²

Çocuk olması için yedi çöplükten demir alınmaktadır. Çöplükten alınan bu demirler ile bir bilezik yapılmaktadır. Demirlerin şeklinin düzgün veya dağınık olmasının bir önemi yoktur. Yapılan bu bileziği çocuğu olmayan kadın ve erkek takmaktadır. Bu bilezikteki demirler

¹⁰⁷ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi I-II*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2016, s.168.

¹⁰⁸ Feyyaz Oğlakçı, “Oğuz Kağan ve Türeyiş Destanlarında Kurt ve Kutsallığı Meselesi”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Niğde 2014, s.2121.

¹⁰⁹ Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹¹⁰ Zahide Kepenek, Karadere Köyü, 1950 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹¹¹ Ethem Ruhi Fırlı, *Geçmişten Günümüze Halk İnançları Açısından Alevilik Bektaşılık*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s.59.

¹¹² Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

sallandıkça, birbirine değerek ses çıkarmakta böylece kötü ruhların çocuğu olmayan çift üzerinden gideceğine inanılmakta ve çocuklarının olacağı düşünülmektedir.¹¹³

Evlenen insanların çocuk sahibi olmalarını temenni etmek maksadı ile evliliğin ilk gecesi gelin ve damadın yatacağı yatakta çocuklar güreştirilmekte ya da yatak üzerinde bir çocuk sağa sola çevrilmektedir. Gelin eve geldiğinde kucağına çocuk verilmektedir. Eğer kız olması isteniyorsa kız çocuk verilmekte, erkek çocuk olması isteniyorsa erkek çocuk verilmektedir. Bu uygulamalar evli çiftlerin çocuk sahibi olmaları için bir dilek ifade etmektedir.¹¹⁴

Bir kadının hamile kalabilmesi için su kaynatılmakta, kaynatılan suyun içine cam konulmakta ve bir tahta üzerinde kadın suyun buharından yararlanmak düşüncesiyle oturtulmaktadır.¹¹⁵ Bazen sıcak ekmek veya sıcak birtakım nesnelere kadının beline sarılarak kadının çocuğu olması için yardımcı olunacağı düşünülmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar yakın bölgelerdeki sıcak su kaplıcalarına gitmektedirler.¹¹⁶

Bu uygulamalar bizlere gösteriyor ki insanoğlu çocuk sahibi olmak için çok çaba sarf etmektedir. Çocuk sahibi olamamak toplumdaki soyutlanmaya, hor bakılmaya, hakir görülmeye ve dışlanmaya kadar gitmektedir. İnsanlar hem bu toplumsal baskıdan kurtulmak hem de Allah'ın en büyük lütfu olan çocuk sahibi olmak için her türlü geleneksel ve dinsel yola başvurumaktadırlar. Allah'a adaklar adamakta, kurbanlar kesmekte ve çeşitli ritüeller yapmaktadırlar. Günümüzde her ne kadar teknolojik ve tıbbî tedaviler gelişse de insanlar tıbben çözüm bulamayınca çeşitli dini ve geleneksel uygulamalara yönelmektedirler. Bunlar insan doğasında haklı ve meşru çabalar olarak görülmektedir.

2.1.2. Hamilelik ve Aşerme

İnsanoğlu yaklaşık dokuz ay gibi bir sürede dünyaya gelmektedir. Kadın bu süre içinde yaygın ifade ile “*hamile*”, “*gebe*”, “*yüklü*”, “*iki canlı*”¹¹⁷ diye adlandırılmakta ve çevresi tarafından oldukça yoğun bir ilgi görmektedir. Hamile kadın mümkün mertebe geniş ve bol kıyafetler tercih etmektedir. Çalışma alanı olan Almus'ta neredeyse bütün köylerde hamile kadınların el üstünde tutulduğuna, onlara mümkün mertebe iş yaptırılmadığına, beslenmelerine dikkat edildiğine ve bebeğe zarar verecek her şeyden uzak durmaya çalışıldığı müşahade edilmiştir. Hamile kadın yalnız bırakılmamaktadır. Yanın da mutlaka birisinin bulunması

¹¹³ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹¹⁴ Salic Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹¹⁵ Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹¹⁶ Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹¹⁷ Gülsüm Kılıç, Akarçay Kasabası, 1932 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

gerekmektedir. Hamile kadının gece dışarı çıkması Almus yöresinde hoş karşılanmamaktadır. “*Gecenin hayrı sabahın şerrinden yeğdir*” diyerek zaruri bir durum olmadıkça hamile kadının gece dışarı çıkmasına izin verilmemektedir. Gece dışarı çıkmak zorunda kalan kadının cebine, çantasına veya eline ekmek verilmektedir. Ekmeğin hamile kadını koruyacağı düşünülmektedir.¹¹⁸

Anadolu'nun ve Türk Dünyası'nın birçok yerinde olduğu gibi Almus'ta da hamilelik dönemi çocuğun güzel olması, sakat olmaması için bir takım ritüel ve inanışları beraberinde getirmektedir. Örneğin; hamile kadına balık temizletilmemekte, eğer hamile kadın balık temizlerse çocuğu da balık gibi olur yürümez veya geç yürüyeceği düşünülmektedir. Hamile kadına tavuk yoldurulmamakta eğer hamile bir kadın tavuk yolarsa çocuğun kıllı olacağına inanılmaktadır. Hamile kadına sakız çiğnetilmemektedir. Hamile kadın sakız çiğnerse çocuğun çok dışkıly olacağına inanılmaktadır. Hamile kadın, hamilelik döneminde en çok kime bakarsa çocuğun ona benzeyeceğine inanılmaktadır. Bu yüzden hamile kadına televizyonda hayvan izletilmemekte, kötü ve çirkin şeylere uzun süre bakılmasına müsaade edilmemektedir. Hamile kadın uzun süre aynaya bakmaz eğer bakarsa çocuğunun geç konuşacağına inanılmaktadır. Eğer bir kadın çocuğu olması için türbeye gitmişse, hamilelik döneminde türbe ziyaretinde iken elini vücudunun herhangi bir yerine sürmesi veya vücudunun herhangi bir yerini kaşması halinde, doğuracağı çocuğun vücudunun aynı yerinde “*ziyaret beni*” diye adlandırılan pembe bir lekenin oluşacağına inanılmaktadır. Araştırma alanında “*ziyaret benli*” bazı insanları müşahade etme fırsatı olmuştur.

Almus yöresinde hamile kadınların aşerdikleri şeylere göre çocuğun cinsiyeti ve karakteri için inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Hamile bir kadın sürekli erik yani ekşi türü şeyler aşeriyorsa onun kız çocuğunun olacağına, tatlı şeyler aşeriyorsa oğlan çocuğunun olacağına inanılmaktadır. Eğer aşeren kadının aşerdiği şey getirilmez ise çocuğun sakat veya eksik doğacağına inanılmaktadır.¹¹⁹

Görüldüğü üzere insanlar hamile kadının isteklerini önemsemiş ve canının çektiği yiyecek ve içecekleri ona getirmeyi bir görev kabul etmişlerdir. Bu ve benzeri örnekler Türk insanının kadına ve onun taşıdığı Allah'ın en büyük mucizesi olan insana, bebeğe verdiği değeri göstermektedir.

¹¹⁸ Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹¹⁹ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

2.1.3. Cinsiyet Tayini

Gebelik sırasında en önem verilen hususlardan birisi de doğacak çocuğun cinsiyetidir. Bebeğin cinsiyeti konusunda, anne ve babanın isteğinin dışında, kişinin bağlı bulunduğu ailenin veya toplumun isteği de ön planda yer almaktadır. Türk kültüründe genel olarak ilk çocuğun erkek olması istenmektedir. Türk kültürünün bir parçası olan Almus yöresinde de ilk çocuğun erkek olması istenmektedir.¹²⁰

Almus'ta evlenen çiftlerin kucağına çocukları erkek olsun diye erkek çocuk verilmektedir. Gelinin yatağında erkek çocuk yuvarlanmakta veya yatağa erkek çocuk yatırılmaktadır. Sadece erkek çocuk için değil kız çocuk olması için de Almus'ta bazı uygulamalara rastlanmıştır. Örneğin; Arısu Köyü'nde bir kadının babasının ve annesinin kız çocukları sürekli ölmekteymiş. Ya doğumdan önce veya doğduktan kısa bir süre sonra ölüyor. Baba da tekkeye giderek kız çocuğunun olması için tekkeye kız çocuğu adamışlar. Anne ve babanın kız çocukları olunca tekkede kurbanını kesmiş, lokmasını dağıtmış ve kızının ismini de "Satı" koymuşlar.¹²¹ Görüldüğü gibi Almus bölgesinde sadece çocukların erkek olması için uygulama ve inanışların yanında çocuklarının kız olması için de uygulama ve inanışlar bulunmaktadır.

Gelin eve ilk geldiği zaman gelin arabasından inmeden veya iner inmez gelinin kucağına kız çocuğunun olması isteniyorsa kız çocuğu verilmekte, erkek çocuğunun olması isteniyorsa erkek çocuğu verilmektedir.¹²² Hamile kadının yüzü beneklenirse kız çocuğu, yüzü beyaz olursa erkek çocuğu sahibi olacağı düşünülmektedir. Kadının karnı sivri olursa erkek, kalçası genişlerse kız çocuğu olacağı düşünülmektedir. Hamile kadın güzelleşirse kız çocuğu doğuracağı düşünülür çünkü kız annenin güzelliğini almaktadır. Hamile kadının yüzünü sis basar, çirkinleşirse erkek çocuğu dünyaya getireceği düşünülmektedir. Bebek hamile kadının sağ tarafında kıpırdarsa erkek olduğuna, sol tarafında kıpırdarsa kız olduğuna işaret ettiğine inanılmaktadır.¹²³

Almus'ta çocuğun cinsiyetini öğrenmek için bir başka çocuğa sorarak da tahmin etme yoluna başvurulmaktadır. Örneğin; hamile kadının karşısına bir çocuk getirilmekte, o çocuğa "hadi söyle bakalım çocuk erkek mi yoksa kız mı" diye sorulmaktadır. Çocuğun tahminine göre yeni doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında yorumlar yapılmaktadır. Ayrıca hamile kadın rüyasında kız çocuklarının oynadığı oyuncaklar, giydiği kıyafetler, kullandığı eşyalar görürse

¹²⁰ Kerziban Aksoy, Arısu Köyü, 1942 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹²¹ Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹²² Yeter Yücel, Çamdalı Köyü, 1965 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹²³ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

doğacak çocuğun kız olacağı düşünülmektedir. Eğer hamile kadın rüyasında erkek çocuklarının oynadığı, giydiği, kullandığı şeyler görürse doğacak çocuğun erkek olacağına inanılmaktadır.¹²⁴

Günümüzde artık teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlar çocuklarının cinsiyetlerini öğrenmek için hastaneleri tercih etmektedir. Hamileliğin belli aşamalarına gelindiğinde çocuğun cinsiyeti kolaylıkla öğrenilmektedir. Fakat ultrason belli bir aydan önce çocuğun cinsiyetinin görülmediği için ultrasona gidene kadar insanların içindeki merak duygusu insanları geleneksel yöntemlere yönlendirmektedir. Hamileliğin ilk aylarında insanlar geleneklerinden kalan bu inanışları hâlâ devam ettirmektedir. Modern eylem ve söylemlerin hayatımızı kuşattığı şu günlerde genç nesiller geleneksel inanışlara soğuk bakmakta ve mesafeli yaklaşmaktadır.

2.2. DOĞUM ADETLERİ

Almus bölgesinde de doğumun kolay geçmesi için birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Almus'un Üçgöl, Kabakboğazı, Gevrek, Kadıvakfi ve Bakımlı köylerinde doğumun kolay geçmesi için "*höllük*"¹²⁵ denen bir toprak türü elenip ve ısıtılarak doğum yapacak kadının altına serilmektedir. Kiremit taşı kızdırılıp kadının altına konmaktadır. Hamile kadının rahat doğum yapması için sırtta ve ipte sallandırılmakta, sıcak kütüğe oturtulmaktadır.¹²⁶ Bu uygulamaların hepsinin amacı doğumu kolaylaştırmaktır. Günümüz şartlarında hastanelerde doğumlar daha modern tıp gözetimlerinde yapılmaktadır. Fakat şehir merkezinden uzakta yaşayan, ulaşımı zor, imkanları kısıtlı bölge insanları atalarından öğrendikleri bu inanışlarla doğumu kolaylaştırmaya çalışmışlardır.

Doğum, her durumda ve şartta mutluluk veren bir olay olarak algılanmaktadır. Bu sevincin en güzel göstergesi, doğumun hemen ardından gerçekleşen müjde verme adetidir. Hemen tüm geleneklerde aynı coşkuyla karşılanan doğum olayı babaya ve aile yakınlarına sevinçle duyurulmaktadır. Bu duyuru çeşitli hediyelerle ödüllendirilir. Doğumdan hemen sonra doğumu ilk müjdeleyen kişiye hediye veya bahşiş verilmektedir. Çocuğun doğum müjdesi, bugün hastane, sağlık ocağı gibi ortamlarda gerçekleştirilen doğumlarda da hâlâ canlılığını koruyan bir gelenektir. Doğum esnasında evde bulunan misafirlere, yeni doğan çocuk aç gözlü olmasın, cömert olsun diye yemek ikramı yapılmaktadır. Erkek çocuk olursa komşulara, akraba

¹²⁴ Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹²⁵ Kundak çocuklarının altına konulan elenmiş ince toprak. "*Eledimeledim höllükeledim / Aynalı beşikte bebek beledim*" halk türküsü de höllük kullanımının Anadolu da kullanıldığının bir başka kanıtıdır.

¹²⁶ Salic Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

ve dostlara tatlı dağıtılmaktadır. Kız olursa ikram bazen yapılır bazen yapılmadığı da olmaktadır.¹²⁷ Erkek çocuğa önem verilmesinin nedenleri arasında şunlar sıralanabilir; erkek evin direği, aile ocağının ateşini tütüren, toplumda saygınlığın bir belirtisi olarak algılanmaktadır.¹²⁸

Çocuk ilk yıkanmasından hemen sonra emzirilmez eğer emzirilirse çocuğun ağzının kokacağına inanılmaktadır. Çocuk ilk doğduğunda eğer sesi çıkmıyor ise soğan sıkılmaktadır. Soğanın çocuğun sesini çıkaracağına inanılmaktadır.¹²⁹

Almus yöresinde doğumun kolay geçmesi için su akıtma işlemi uygulanmaktadır. Dolu kaplar boşaltılır, çeşmelerin musluğu açılır, kolay doğum yapmış bir kadının avucundan su içilir. Suyun akması kolaylığın ve çabukluğun simgesi olarak düşünülmektedir. Kafesteki kuşları, kümesteki hayvanları serbest bırakmak gibi davranışlar ise kapalı bir yerden kurtuluşu simgelemektedir. Akan sudan geçmenin, muslukları açmanın doğumun kolaylığını ve çabukluğunu sağlayacağına inanılmaktadır.

Almus bölgesinde başka bir doğum adeti de şöyledir; çocuk doğduğunda ona hemen göbek adı verilmektedir. Bu göbek adı verilmediği takdirde çocuk isimsiz olarak ölürse annesine ve babasına şefahtçi olamayacağına inanılmaktadır. Bu yüzden ki yeni doğan çocuğa hemen doğar doğmaz, kız ise Hz. Fatma annemize sevginin bir göstergesi olan “*Fatma ya da Fadime*” göbek isimlerinden birisi verilmektedir. Doğan çocuk erkek ise Hz. Peygamber’e muhabbetin, sevginin ve hürmetin bir ifadesi olarak “*Muhammed, Ahmet, Mehmet*” isimlerinden birisi verilmektedir. Bu isim çocuğun göbek ismi olmaktadır.¹³⁰

Doğan çocuğun uzun ömürlü ve sağlıklı olması dileğini ifade etmek için; “*Uzun ömürlü olsun*”, “*Anasıyla babasıyla büyüsün*”, “*Allah analı babalı büyütsün*” gibi sözlerle aile ve akrabaları kutlanmaktadır. Yeni doğanlar için söylenen bu sözler, onların kötü ruhlardan, nazardan ve her türlü sıkıntıdan korunması düşüncesini de taşımaktadır.

2.3. DOĞUM SONRASI ADETLER

2.3.1. Göbek Kesme

Göbek bağı, çocuktan bir parça olduğu için göbek bağına bir kutsiyet atfedilmektedir. Göbek bağı rastgele gömülmemekte ve atılmamaktadır. Gebe kadının yediği ve içtiği şeylerin

¹²⁷ Şehriban Gül, Serince Köyü, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹²⁸ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi, Türk Halk Bilimi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977, s.131-132.

¹²⁹ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹³⁰ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

çocuğun cinsiyetine etki edeceği inancı, aynı şekilde göbeği etrafında gerçekleştirilen işlemlerin de çocuğun gelecek yaşantısı ile ilgili durumları etkileyeceği şeklinde görülmektedir.

Almus bölgesinde çocuğun göbeğini, doğumu yaptıran kadın kesmektedir. Doğum yaptıran kadın kesmezse çocuğun ailesinden biri kesmektedir. Kesim esnasında göbeğin kanını akıtmamak için dikkat etmektedirler. Çünkü kan yere akarsa çocuğun kansız ve cansız biri olacağına inanılmaktadır. Çocuğun göbeği kesildikten sonra çocuk tuzlanmaktadır. Tuzlandıktan sonra yıkanmakta ve “höllük” ile birlikte kundaklanmaktadır. Çocuğu tuzlama yapılmasının nedeni çocuğun kokmasını engellemek yani tuzlanan çocuğun terinin kokmadığına inanılmaktadır. Höllük konulmasının nedeni ise çocuğun kemiklerini ve vücudunu daha sıcak tutmak için kullanılmaktadır. Ayrıca insanın topraktan yaratıldığını, toprağın çocuk üzerinde tıbbi faydalarının olduğu düşünmektedir.¹³¹

Tuzlama geleneği ise çocuk doğduğunda yapılan bir uygulamadır. Çocuk önce tuzlanmakta daha sonra ise yıkanmaktadır. Tuzlama geleneği Almus bölgesinin her yerinde yapılmamaktadır. Genellikle dağ köylerinde geleneksel yapının bozulmadığı köylerde yapılmaktadır. Örneğin; Üçgöl, Kabakboğazı, Gevrek, Karadere gibi köylerde tuzlama yapan aileler bulunmaktadır. Gelişen ulaşım ve maddi imkanlarla birlikte artık “höllük” koyanda tuzlama yapanlara da fazlaca rastlamak mümkün değildir. Benzer uygulamaların çevre illerde de olduğu görülmektedir. Örneğin; Sivas’ın Divriği ilçesine bağlı Güneyevler köyünde ebe kadın çocuğun eş’ine bağlı göbek bağını keserek kırmızı bir ipe bağlar. Çocuk kötü kokmasın diye tuzlanır ve ılık suda yıkanır. Çocuk da höllükle kundaklanır. Daha sonra çocuğun eşi yıkanarak bir beze sarılır ve temiz bir yere gömülür. Köyde, eş gömülmezse sahibinden davacı olacağına inanılmaktadır.¹³²

Almus ve köylerinde düşen göbek birtakım uygulamalarla evden çıkarılmaktadır veya ev içinde bulundurulmaktadır. Örneğin; Çocuk imam olsun, dindar olsun diye cami avlusuna, öğretmen olsun diye okul bahçesine, doktor olsun diye hastane bahçesine gömülmektedir. Evcil olsun diye evde saklanmaktadır. Mimar, mühendis olsun diye inşaata, hâkim olsun diye adliye bahçesine gömülmektedir. Ahıra gömülür ki hayvancı olsun diye, tarlaya gömülür ki toprakla uğraşsın, ekim ve dikim işleri ile uğraşmasın diye. Dindar olsun diye umreye veya hacca götürüp oraya gömenler de bulunmaktadır.¹³³ Kısacası aile çocuğunun ileride hangi mesleği

¹³¹ Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹³² Hüseyin Türk, “Güneyevler Köyü’nde Doğumla İlgili Bazı Geleneksel Uygulamalar ve Bos İnançlar”, *Türk Folkloru Araştırmaları 1989, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 114*, Ankara 1989, s.103-117.

¹³³ Kerziban Aksoy, Arısu Köyü, 1942 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

yapmasını istiyorsa çocuğun göbek bağı o meslek grubunun uygun çalışma ortamlarından bir yere gömmektedir.

İnsanlar şehirlerde, hastanelerde doğum yapsalar da göbek bağı saklama ve gömme geleneği canlılığını koruyan bir inanıştır. Bu inanış insanların geleceğe yönelik bir temennisini ifade etmektedir. Belki de kendi hayatlarında ekmek yedikleri, karınlarını doyurdıkları mesleklerin çocukları için de ekmek kapısı ve iş kaynağı olmasını istemek için yaptıkları bir davranıştır. Belki de kendi hayatlarında başaramadıkları ama çocuklarının başarmasını istedikleri bir hedef belirleme temennisidir. Sebep her ne olursa olsun her insan çocuğunun iyi bir iş sahibi olup topluma, ailesine, memleketine ve dinine faydalı bir birey olmasını temenni etmektedir. Bu sebeple bu tarz uygulamalara başvurmaktadırlar.

2.3.2. Çocuğun Ağızına Sürülenler

Almuslular, çocuğun ağızına ilk ne konulursa, bu nesnenin veya yiyeceğin çocuğun karakterini ve ilerdeki meslek hayatını etkileyeceğine inanmaktadır. Çocuk dünyaya geldiğinde ebe kadın çocuğun ağızına tükürmektedir.¹³⁴ Tabi bu tükürme temsili yani sembolik bir tükürmedir. Bazı köylerde ise yeni doğan çocuğun ağızına genellikle akrabalar içinden ahlaklı, dürüst, eğitilmiş insanların tükürmesi tercih edilmektedir. Akrabalar içinde öğretmen, doktor, hâkim, savcı gibi mesleklere sahip olanlar varsa o meslek grubuna sahip kişilerin tükürmesini istemektedirler. Çünkü iyi özelliklere sahip veya mesleki açıdan itibar sahibi insanların tükürmesiyle çocuğun gelecekte, çocuğa tüküren insana benzeyeceğine, onun karakterini alacağına inanılmaktadır.¹³⁵

Yeni doğan çocuğun ağızına tükürme geleneği bazen tatlı çekişmelere de sebep olmaktadır. Örneğin; Kız tarafı yeni doğan çocuğun kendilerine benzemesini istiyorlarsa çocuk doğar doğmaz hızlı davranıp kendi taraflarından biri bu eylemi gerçekleştirmektedir. Eğer erkek tarafı yeni doğan çocuğun kendi taraflarına benzemesini istiyorsa çocuk doğar doğmaz aceleci davranmaktadır. Çocuk ilerleyen yaşlarda yaramazlık veya istenmeyen şeyler yaptığında bazen şaka ile birlikte “*senin ağızına falanca tükürdü bu yüzden yaramazsın ona çekmişsin*” denilmektedir. Sadece kötü davranışlarında değil iyi davranışlarında da çocuk bu gelenek üzerinden değerlendirilebilmektedir. Eğer çocuk ahlaklı, çalışkan, başarılı vb. özelliklere sahipse yine şaka ile birlikte “*senin ağızına falanca tükürdü bak ona benzemiş ne kadar da ahlaklı*” denilmektedir.¹³⁶

¹³⁴ Menekşe Körüklü, Kapıcı Köyü, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹³⁵ Osman Türk (Eski Belediye Başkanı), Ormandibi Köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu.

¹³⁶ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Almuslular, yeni doğan çocukların ağızlarına birtakım şeyler sürmektedirler. Sürülen bu şeyler ailenin geçimini sağladığı için bir parçası olarak görülmektedir. Ayrıca yeni doğan çocuklarının da bu işle karnını doyurmasını, geçimini sağlamasını istemek adına bir temenniye ifade etmektedir. Bazı yerlerde çocuğun ağızına ekmek veya buğday sürülmektedir. Çünkü ekmek ve buğday sürenler tarımla uğraşan ailelerdir. Bazı bölgelerde tereyağı sürülmektedir. Tereyağı süren aileler hayvancılıkla geçimini sağlamaktadırlar. Çocuğun ağızına sürülen şeyin çocuğun hayatına ve geleceğine etki edeceğine inanılmaktadır. Örneğin; dindar olsun diye hurma sürülmekte, çiftçi olsun diye buğday, ekmek sürülmekte, hayvancı olsun diye tereyağı sürülmektedir.

Almuslular çocuğun günahsız olduğundan duasının kabul olacağını düşünmektedirler. Almus'ta çocuk bereketin sembolüdür. Almus'ta tarlalar sürüldüğü zaman, tarlaya ilk tohumu küçük bir çocuk ekmektedir. Ekilen o tarladan ilk mahsulün biçilmesini de bir çocuk yapmaktadır. Allah'a günahsız, tertemiz bir çocuğun elleriyle şöyle denilmektedir; *“Ya Rab! Sen bizim evimizi bu çocukla bereketlendirdiğin gibi tarlamızı da bereketlendir!”* diyerek dua edilmektedir. Ayrıca şu dua ifadeleri de söylenmektedir; *“Ekenler biçer, biçenler eker, konanlar göçer, cennet kapısını cömertler açar”* denilmektedir.¹³⁷

Bu geleneği kendim de yaşadım. Çok küçük yaşlarda yılın ilk sürülen tarlasıydı. Ekim zamanı başlamıştı. *“Fındıklı”* denen yerdeki tarlamızı ekecektik. Annem ve ninem beni de götürdüler. Babam tarlayı sürdükten sonra tohum atma işine geçilecekti. Annem ve ninem kazağımın kucağına biraz tohum verdiler. Tarlanın dört bir köşesine tohum ektirdiler. Aynı tarladan buğday alma zamanı gelince de ilk buğday hasadını bana yaptırmışlardı.

2.3.3. Yıkama ve Kırklama

Almus'un Akarçay kasabasında çocuk kırklanırken, suyun içine kırk tane taş konulmaktadır. Ayrıca suyun içine altın, bıçak konularak çocuğun kafasından kırk tas su dökülmekte ve çocuk kırklanmaktadır. Almus'un Salkavak köyünde kırklama suyunun içine altın atılmaktadır. Almus'un serince köyünde kırklama suyuna kırk taş toplanıp atılmaktadır. Ayrıca kırklama suyunun içine yüzük ve altın konularak çocuğun kırklaması yapılmaktadır. Kınık köyünde kırklama suyuna kırk taş atılarak, kırk tas su ile çocuk kırklanmaktadır.¹³⁸

¹³⁷ Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹³⁸ Gülsüm Kılıç, Akarçay Kasabası, 1932 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Serpin Güllü Kaya, Salkavak Köyü, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Şehriban Gül, Serince Köyü, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Çamdalı köyünde çocuğun kırklamasında Kur'an-ı Kerim okutulmaktadır. Kırk taş bir kumaşın içine konularak kırk sefer çocuğun üzerinden geçirilmektedir. Kırklı annenin de kafasından bir bezden dökmek şartı ile kırk tas su dökülmektedir. O gün yemekler hazırlanmakta, komşular eve davet edilerek ikramlar yapılmaktadır. Eve gelen komşular kırkı çıkan çocuğa bahşişler ve hediyeler vermektedir. Ayrıca kırk gün boyunca çocuk yıkanmaktadır.¹³⁹

Almus'un Üçgöl köyünde kırklama yapılırken suyun içine kırk tane buğday konulmaktadır. Yeni doğan çocuk kırk gün boyunca her gün yıkanmaktadır. Yirminci günün de çocuk için "Yirmileme" yapılmaktadır. Kırkinci gününde "kırklama" yapılmaktadır. Eğer çocuk kız ise otuz dokuzuncu gün yıkanmakta ve otuz dokuzuncu gün kırklaması yapılmaktadır. Doğan çocuk erkek ise kırk gün yıkanmakta ve kırkinci gün kırklaması yapılmaktadır. Kırklama yapılırken kırk tas su, beyaz bir yazmanın üstünden dökülmektedir. Dökülen suyun kırk delikten geçmesini sağlamak için bu uygulama yapılmaktadır. Lohusa kadının da kırklanması gerekmektedir. Kadının kırklamasında başına beyaz bir yazma konmakta, başından aşağı üç veya yedi tas su dökülmektedir.¹⁴⁰

Kapıcı köyünde çocuk kırklanırken kırklama suyuna taşın yanında bereket getirmesi için buğday atılmaktadır. Buğday ve taş atılan suyla çocuk kırklanmaktadır. Kırklama yapılırken kırk tas su dökülerek kırklama yapılmaktadır. Eğer kırkılan çocuk kız ise kırklama yapılan leğenin kenarına oklava ve süpürge konmaktadır. Eğer çocuk erkek ise leğenin kenarına balta, balta sapı, kazma, kazma sapı, kürek ve kürek sapı konmaktadır.¹⁴¹

Arısu köyünde lohusa kadına "kırklı kadın" denmektedir. Almus'un diğer yerlerinde de bu tabir kullanılmaktadır. Kırklı kadın ve bebeği kırk gün boyunca yıkanmaktadır. Kırkinci gün özel bir kırklanma yapılmaktadır. Kırkinci gün yemekler yapılmakta ve köydeki evlere yemekler dağıtılmaktadır. Yemeğin götürüldüğü hanelerde kırkı çıkan kadına ve bebeğe çeşitli hediyeler vermektedirler. Ayrıca Arısu köyünde kırklı kadın kırk gün boyunca gezmeye gitmesi hoş karşılanmamaktadır. Kırkinci gün yemek yapıp komşulara yemek dağıtan başka köylerde bulunmaktadır. Kınık'ta ve Serince köylerinde de çocuğun kırklamasında yemekler yapılmakta, komşulara yapılan yemeklerden götürülmektedir. Komşularda kırkı çıkan kadın ve çocuğu

¹³⁹ Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁴⁰ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁴¹ Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

hediyelerle sevindirmektedir. Çamdalı köyünde kırklı kadına cenazeyi göstermemektedirler. İki kırklı kadın birbiri ile karşılaştığı zaman iğne değiştirmektedirler.¹⁴²

Karadere köyünde ise diğer köylerden farklı bir uygulama ve adet bulunmaktadır. Karadere köyünde, çocuğun doğduğu ayın ilk perşembesinde yumurta kırılmakta ve beşiğinin altına konulmaktadır. O yumurta sabaha kadar çocuğun beşiğinin altında bekletilmektedir. Sabah olunca yumurtaya ve çocuğa kurşun dökülmektedir. Daha sonra çocuk yumurta suyu ile yıkanmaktadır. Yumurta suyunun çocuğu geliştireceğine inanılmaktadır. Dökülen kurşunun ise kötü ruhlardan koruyacağına inanılmaktadır.¹⁴³

Kadın, kırk günlük lohusalık döneminde mecbur olmadıkça dışarı çıkmamaktadır. Eğer kadının lohusalık döneminde köyde cenaze varsa çocuğun beşiği yukarı konmaktadır. Cenaze olan ev çocuk olan evin üst tarafındaysa çocuk, cenaze evinden yukarı evlerden birine götürülmektedir. Eğer götürülmezse cenazenin çocuğu basacağına inanılmaktadır. Kırklı çocuğun yattığı odada kırk gün ışık yakılmaktadır. Kırklı kadınlar mümkün oldukça birbirlerine yanaşmamaktadırlar. Çünkü kırklı kadınların kırklarının karışacağına ve birbirlerini basacaklarına inanılmaktadır. Eğer mecbur kalır da birbirlerine yanaşmak durumunda kalırlarsa, iki kırklı kadın birbirlerinden iğne değiştirmektedirler. Ayrıca kız çocuğunun oğlan çocuğunu bastığına inanılmaktadır. Kız anası oğlan anasının yanına gittiğinde hoş karşılanmamaktadır. Oğlan anası kız anasına neden çocuğumun yanına geldin diye söylenmektedir. Çünkü oğlan anası çocuğunun basılacağına inanmaktadır. Birbirlerini basmalarını önlemek içinde firkete¹⁴⁴ değiştirmektedirler.¹⁴⁵

Çocuk kırk gün boyunca yıkanırken çeşitli ritüeller de yapılmaktadır. Örneğin; çocuk yıkanırken kırk gün birkaç saniyeliliğine bacaklarından sallanmaktadır. Bu ritüel çocuğun uzun boylu olması için yapılmaktadır. Eğer bu sallama işi yapılmazsa çocuğun kısa boylu olacağına inanılmaktadır. Boynundan sallanma uygulamasından başka uygulama ve inanışlar da bulunmaktadır. Örneğin; Çocuğun ağzının burnunun hem maddi anlamda hem de manevi anlamda derli toplu olması için kırklanırken ağzı burnu sıvazlanmaktadır. Ağzını burnunu sıvazlama işlemi çocuğun güzel olması amacı ile de uygulanmaktadır. Ayrıca her gün yıkama esnasında, özellikle de kırklama esnasında Kur'ân-ı Kerim'den çeşitli sure ve dualar okunarak yıkama işlemi gerçekleştirilmektedir.

¹⁴² Şehriban Gül, Serince Köyü, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁴³ Zahide Kepenek, Karadere Köyü, 1950 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁴⁴ Yerel ağızda "Filtike" denilmektedir. Bir ucu sivri iğneye benzeyen bir metal kancadır.

¹⁴⁵ Salic Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

2.3.4. Al Basması ve Tedbirleri

Al kelimesi, Türk coğrafyasında pembe, kırmızı, parlak kızıl, hile, vahşi karanlık, ev cini, fena cin gibi anlamlar taşımaktadır.¹⁴⁶ Halk dilinde al, alanası, alkızı, alkarı, albası ve albıs adlarıyla da anılan alkarısı kötü ruhlardan sayılmakta ve cin, peri, dev veya şeytan şeklinde tasavvur edilmektedir.¹⁴⁷

Almus bölgesinin her köyünde alkarısı, albasması inancı bulunmaktadır. Özellikle de alkarısının lohusa kadınlara ve kırklı çocuklara musallat olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden lohusa kadın ve kırklı çocuk kesinlikle yalnız bırakılmamaktadır. Lohusa kadına ve kırklı bebeğe alkarısı gelmesin diye birçok önlemler alınmaktadır. Kınık köyünde lohusa kadının ve bebeğinin bulunduğu odaya erkek ceketi, iğne, süpürge konmaktadır. Odaya bırakılan bu eşyaların alkarısının gelmesini engellediği düşünülmektedir. Gümelönü köyünde alkarısından korunmak için lohusa kadının ve çocuğun bulunduğu odaya muska ve Kur'an konmaktadır. Kapıcı köyünde al basmasından korunmak için çocuğun bulunduğu odaya babasının ceketi konulmaktadır. Bunun yanında iğne, metal eşyalar ve süpürge de çocuğun bulunduğu odaya konulmaktadır.¹⁴⁸

Almus'un diğer köylerinde de benzer inanışlar ve tedbir almalar bulunmaktadır. Örneğin; Lohusa kadının ve bebeğinin bulunduğu odada kırk gün ışık yakılmaktadır. Alkarısının ışıklı odaya gelemeyeceğine inanılmaktadır. Çocuğun beşiğinin baş ucuna iğne, bıçak, çatal, kaşık gibi madeni bir eşya konmaktadır. Bazı yerlerde çocuğun yastığının başına ayna konmaktadır. Çünkü alkarısı çocuğu basmaya gelince bu metallerde kendini görecektir, kendi sureti çok çirkin ve korkunç olduğundan kendisinden korkup çocuğa musallat olmadan gideceğine inanılmaktadır.¹⁴⁹

Alkarısının lohusa kadını ve çocuğunu basmaması için evin bacalarına diken konulmaktadır. Çünkü alkarısının genellikle bacadan geleceğine inanılmaktadır. Bu yüzden tedbir amaçlı bacaya diken konulursa alkarısının bacadaki dikenden geçemeyeceğine ve eve gelemeyeceğine inanılmaktadır. Alkarısının ışıktan, iğneden, metal şeylerden, süpürge ve dikenden korktuğuna inanılmaktadır. Ayrıca erkeğin bulunduğu yere alkarısının gelmeyeceğine

¹⁴⁶ Orhan Acıpayamlı, *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Sevinç Matbaası, Ankara 1974, s.77-80.

¹⁴⁷ Abdurrahman Küçük, "Alkarısı", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, Cilt:2, s. 469.

¹⁴⁸ Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Alparslan Uğur, Çerkez Tomara Köyü, 1955 Doğumlu, Eğitim Enstitüsü Mezunu; Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁴⁹ Salic Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

inanılmaktadır. Eğer evde erkek yoksa veya erkek olmadığı zaman lohusa kadının ve çocuğun bulunduğu yere alkarısından korunmak için erkek elbisesi konulmaktadır.¹⁵⁰

Alkarısı basmasın diye alınan en ilginç tedbirlerden biriside yedi Mehmet'ten alınan çaput geleneğidir. Çocuğu ve annesini alkarısından korumak için ismi Mehmet olan yedi çocuğun her birinden ayrı ayrı birer bez parçası alınmaktadır. Bu alınan parçalar Mehmet ismindeki Çocukların giydiği kıyafetlerden olması gerekmektedir. Bu alınan çaputlar çocuğun yattığı beşiğe bağlanmaktadır. Böylece alkarısının yedi Mehmet ismindeki çocuktan alınan çaputların bulunduğu yere asla gelemeyeceğine inanılmaktadır.¹⁵¹ Bizim geleneğimizde Mehmet ismi Peygamberimize hürmeten konulan bir isimdir. Bir saygısızlık olabilir düşüncesiyle çocuklarına Muhammed ismini koymaktan haya eden Anadolu insanı onun yerine Mehmet ismini koymaktadır. Osmanlı padişahları da bu sebepten olsa gerek çocuklarına Muhammed ismini vermemişler, Mehmet ismini vermişlerdir. Bu yüzden Peygamberimizin ismini taşıyan çocukların ve onların eşyalarının yeni doğan çocuğu ve lohusa kadını koruyacağı düşünülmüş olmalıdır.

2.3.5. İsim Koyma

Ad verme olgusu, insanla beraber doğmuş, onunla birlikte varlığını sürdürmüş, tarih boyunca gelişerek, her toplumun yapı ve anlayışına uygun bir şekilde çok aşamalı, her aşaması sayısız gelenek, görenek ve uygulamalardan oluşan dev bir folklor olayı durumuna dönüşmüştür.¹⁵² Türkler'in İslâmiyet'i kabulünden önce Türk isimleri yırtıcı hayvan, kuş ve dış tesirlere dayanıklı maddelerden seçilmiş, çocuklara Bozkurt, Arslan, Şahin, Doğan, Timur (Demir), Kaya ve Gökhan gibi adlar verilmiştir.¹⁵³

Tokat'ın Almus bölgesinde ad koyma işlemi Alevîler ve Sünnîler arasında farklılık göstermektedir. Sünnîler çocuklarına isim koyarken geleneksel ve dinsel inanışlar uygularken Aleviler böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Alevîler de isim koymak için dinsel ve geleneksel bir tören yapmamaktadır. Aleviler çocuğun ismini koyarken kulağına ezan veya kamet okumamaktadır. Alan araştırması sırasında Alevî köylerinde çocuklara isim koymak için

¹⁵⁰ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁵¹ Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁵² Orhan Acıpayamlı, "Türk Kültüründe "Ad Koyma Folkloru"nın Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV Cilt (Gelenek-Görenek-İnançlar)*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1992, s.1-14.

¹⁵³ M. Özgü Aras, "Ad Koyma", *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, cilt:1, İstanbul 1989, s.332-333.

ezan ve kamet okunmadığını, yeni doğan çocuğa “*senin adın falan olsun*” denilmekte ve ondan sonra o çocuk verilen isimle çağrılmaktadır.¹⁵⁴

Sünniler ise dinsel ve geleneksel birtakım ritüeller yapmaktadırlar. Sünniler üç gün içinde çocuğun isminin konulması gerektiğine inanmaktadırlar. Eğer üç gün içinde isim konulmazsa, ismi konulmayan çocuğun ahirette anne ve babasından şikayetçi olacağına inanılmaktadır. Yeni doğan bir çocuğa isim verirken isim verecek kişi hoca, yaşlı bir kişi, okumuş bir insan olması tercih edilmektedir. Babası, dedesi veya isim koyma işini bilen birisi tercih edilmektedir. İsim koyacak kişi önce abdest almaktadır. Daha sonra ismini koyacağı çocuğu kucağına alarak kibleye yönelmektedir. Sağ kulağına ezan, sol kulağına ise kamet getirilmektedir. Çocuğa vereceği ismi üç defa kulağına “*senin ismin bundan sonra falandır*” diyerek hayırlı evlat olması için dua edilmekte ve isim koyma işlemi bitirmektedir.¹⁵⁵

İsim konulurken aile büyüklerinin görüşleri mutlaka alınmaktadır. Hatta eskiden çocuğun annesi ve babası isim koymada fazla bir etkinliği olmadığı söylenmektedir. Genelde aile büyükleri isimleri tercih eder veya onların rızası alınmadan anne ve baba isim konulmamaktadır. Artık bu yavaş yavaş canlılığını yitirmektedir. Sadece bazı aileler ailelerinin fikirleri almaktalar. Bazı ailelerde hiç aile büyüklerinin fikrini dahi almadan kendileri karar vermektedirler. Bazı ailelerde demokratik olması düşüncesiyle her aile ferdinin isim önerisini yazarak aralarında kura çekimi yapmaktadırlar. Yaşlı insanlar isim tercihi yaparken genellikle geçmişteki aile büyüklerinin isimlerinden tercih yaparken, genç insanlar daha anlamlı isimler tercih etmektedir. Bazen de daha popüler isimler tercih edilmektedir.¹⁵⁶

İsim konarken ilk olarak Kur’ân-ı Kerîm’den güzel isimler seçilmektedir. İslâm dinine uygun olmayan isimler konulmamaktadır. Almus Bölgesinde ki insanlar çocuklarına verecek isimleri; sahabe isimleri, İslami isimler, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi ehli beyt isimleri hem Sünnî hem de Alevî insanlar tarafından çocuklarına isim olarak konulmaktadır. Ayrıca geçmiş atalarının isimlerini verme geleneği de Almus’ta hâlâ canlılığını korumaktadır. Almuslular çocuklarına isim koyarken ölmüş dedelerinin, nenelerinin, sülalesine mâl olmuş isimleri, kahramanlık uyandıran isimleri tercih etmektedir. Ayrıca sevdikleri sanatçı, futbolcu, siyasetçi gibi topluma mâl olmuş kişilerin isimlerini de koymaktadır.

Almus’ta isim konusunda en dikkat çeken isimlerden birisi de Ali Osman ismidir. Özellikle de Sünniler tarafından tercih edilmektedir. Ali Osman ismi tarihsel, siyasi tartışmaları

¹⁵⁴ Zahide Kepenek, Karadere Köyü, 1950 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Şehriban Gül, Serince Köyü, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁵⁵ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar.

¹⁵⁶ Dursun Arslan, Almus Merkez, 1974 Doğumlu, Araştırmacı-Yazar.

bir kenara bırakıp ılımlı ve mutedil bir anlayışın yansıması olarak değerlendirilebilir. Alevi insanlarda tıpkı Sünni insanlar gibi Kur'an-ı Kerim'e, Hz. Peygambere, Ehli Beyte ve sahabeler saygı, sevgi, hürmet, bağlılık ve muhabbet içindedirler. Hz. Hasan, Hz. Hüseyin gibi ehli beyt isimlerini neredeyse Almus'un her Sünni köyünde görülmektedir. Almus'un hiçbir köyünde Yezit, Muaviye, Mervan gibi isimleri çocuklarına veren ailelere rastlanmamıştır. Bu da göstermektedir ki Anadolu insanı hüznlerini, bağlılığını ve açısını hep birlikte paylaşmaktadır. Gerek Alevî'si gerek Sünnî'si bazı isimlere karşı hep birlikte mesafeli yaklaşmaktadırlar.

Almus'ta bazı çocukların isimleri doğmadan belirlenmektedir. Eğer bir ailenin hiç çocuğu olmuyor veya oluyor da yaşamıyorsa, çocuğun ailesi türbeye bir çocuk adamaktadır. Almus'ta çocuk adağı genellikle Çilehane Baba Türbesi'ne ve Hubyâr Türbesi'ne yapılmaktadır. Bu iki türbenin dışında farklı türbelere de çocuk adağı yapan aileler bulunmaktadır. Bu çocuklara “*adaklı çocuk*” denilmektedir. Ailenin erkek çocuğu olmadığına, kız çocuğu olmadığına, erkek veya kız olduğu halde yaşamadığı durumlarda türbelere çocuk adağı yapmaktadırlar. Arısu Köyünde bu geleneğin canlı şahitleri bulunmaktadır.

Duran ve Yaşar isimleri de tekkeye bağışlanan çocuklar için kullanılmaktadır. Çocuğu doğup ölen aileler tekkeye giderek doğan çocuklarını tekkeye adamaktadırlar. Tekkeye çocukla birlikte kurban da adamaktadırlar. Tekkeye adanan çocuk ölmez yaşar ise o çocuğa “*Duran veya Yaşar*” isimlerinden biri verilmektedir.¹⁵⁷ Yani artık çocuğu ölmedi durdu veya yaşadı anlamında bir şükür ifadesini temsil etmektedir.

2.3.6. İlk Saç ve Tırnak Kesimi, Diş Hediği

Buğday tanelerinin nohut ile birlikte haşlanması ile hazırlanan yiyeceğe “*hedik*” denilmektedir. Çocuğun ilk çıkan dişinin kutlanması, dişlerinin daha sağlam ve rızkının bol olmasını sağlamak amacıyla hediğin çerezle karıştırılarak komşu ve akrabalara dağıtılması etrafında oluşan uygulamalara da diş hediği geleneği denilmektedir. Bu gelenek diş buğdayı, diş bulguru adlarıyla da bilinir. Diş hediği geleneği, yörelere göre değişen farklılıklar gösterse de Anadolu'nun birçok yöresinde yüzyıllardan beri uygulanmaktadır. Çocuğun biyolojik gelişiminin önemli aşamalarından biri olan diş çıkarma, aile içinde sevinçle karşılanır ve o günü kutlamak amacıyla akrabalar ve komşular çağırılarak diş hediği yapılır. Bir tepsiye veya bez üzerine oturtulan çocuğun başından bir miktar hedik dökülür. Bazı yörelerde dişlerinin düzgün çıkması için çocuğun başında kalan hediklerden yedi tanesi bir ipe dizilir; çocuk kız ise

¹⁵⁷ Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar.

saçlarına, erkekse boynuna takılır. Yere dökülen hedik ise çocuk büyüdüğünde faydalı biri olması beklentisiyle kuşların yemesi için evin dışına bırakılır. Diş hediği töreninde çocuğun önüne her biri ayrı bir mesleği temsil eden bıçak, kalem, kitap, ekmek gibi nesnelere bırakılır ve hangisini eline alırsa, gelecekte o mesleği yapacağına inanılır. Kutlamanın sonuna doğru davete katılanlar, çocuğa giysi ve oyuncak gibi hediyeler verir. Çocuğun dişini ilk gören kişinin çocuk için daha özel bir hediye hazırlaması beklenir. Hedik, komşulara da dağıtılır. Hedik getirilen tabak yıkandığı takdirde çocuğun dişlerinin çürük olacağına inanıldığından yıkanmadan ve içine hediye, bahşiş konularak geri verilir. Diş hediği geleneği ile çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişmesinin sevinci dost, akraba ve komşularla paylaşılmakta ve böylece insanların bir araya gelmesi sağlanarak birlik beraberlik duyguları pekiştirilmektedir.¹⁵⁸

Çocuğun ilk dişinin çıkmasıyla birlikte bulgurun kaynatılması ve komsulara dağıtılıp yenilmesine “*diş hediği*” denir. Bu uygulama değişik yörelerde farklı şekilde uygulanmıştır. Bu uygulamalar arasında Çocuğun dişinin çıktığını fark eden kişinin çocuğa bir hediye vermesi uygulaması da yaygındır. Hediğin içine değişik yörelerde nohut, fasulye gibi baklagiller de konulur. Kaynatılan bulgur çocuğun basından dökülür, çocuğun önüne birkaç eşya konulup seçtirilir, eve gelenler çocuğa hediye getirir.

Almus'ta kız çocuklarının saçları bahar aylarında kesilmektedir.¹⁵⁹ Bu inanış Türklerin bahara vermiş olduğu önemden kaynaklanmaktadır. Bahar bereketin sembolüdür. Baharla birlikte doğa ve tabiat yeniden canlanmaktadır. O yüzden bahar ayında kesilen saç, tıpkı tabiat gibi yeniden canlanmakta ve daha gür olarak çıkmaktadır. Bu sebepten olsa gerek ki kız çocuklarının saçları baharı da bahar aylarında kesilmektedir.

Ormandibi köyünde ve Çevreli köyünde çocuğun ilk saçını kesene mendil ve havlu verilmektedir. Ayrıca saç kesmek için eve davet edilen insanlara yemek ikramı yapılmaktadır. Bazı aileler çocuklarının saçlarını saklamaktadırlar. Bazı aileler de ilk saç ağırlığınca altın, gümüş veya para tasadduk etmektedir. Bu ritüel sünnetin kültürleşmesine bir örnek teşkil etmektedir. Peygamberimizde torununun ilk saçının tıraşında damadı Hz. Ali'ye “*Başını tıraş et ve saçının ağırlığı kadar gümüş tasadduk et*”¹⁶⁰ demiştir. Anadolu insanı da peygamberimizin torunu için yapmış olduğu bu sünneti kendi evlatları için yapmaktadır.

Çocuğun ilk tırnağı kesinlikle yakılmamaktadır. Eğer çocuğun ilk tırnağı yakılırsa çocuğu koruyan koruyucu meleklerin çocuğu korumayacağına inanılmaktadır. Çocuğun ilk tırnağı elini dayısının cebine sokana kadar kesilmemektedir. Eğer dayısının eline sokmadan

¹⁵⁸ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-131410/dis-hedigi-gelenegi.html> 06.01.2019.

¹⁵⁹ Yosma Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁶⁰ Tirmîzi, *Edahi*, 20.

çocuğun tırnağı kesilirse hırsız olacağına inanılmaktadır. Almus'un bazı bölgelerinde çocuğun ilk tırnağı dayısına kestirilmektedir.¹⁶¹ Çocuğun ilk tırnağını dayısının cebine elini sokana kadar kesmemelerinin sebebi çocuğun belli bir fiziksel olgunluğa erişmesini beklemelerindedir. Yani çocuk artık büyüdü dayısının cebini karıştıracak kadar fiziksel olgunluğa erişti artık tırnaklarını kesme vakti gelmiştir anlamında bir uygulamadır.

Almus'ta bazı köylerde “saç adağı” yapılmaktadır. Çocuğu olmayan veya çocuğu olup da ölen insanlar türbelere çocuğu veya saçını adamaktadır. Çocukları olduğunda veya artık doğup ölmediğinde adaklı çocuğun saçını bazı yerlerde üç, beş, yedi yıl kesilmemektedir. Bu ailenin adağına bağlı üç yıl adanmışsa çocuğun saçını üç yıl kesilmemekte, beş yıl adanmışsa beş yıl kesilmemektedir. Saç adağı süresi dolduğunda adaklı çocukla türbeye gidilmekte, kurbanlar kesilmekte, Kur'an-ı Kerimler okunmakta, yemekler ikram edilmektedir. Daha sonra dualar eşliğinde adaklı çocuğun saçını kesilmektedir. Kesilen saçın ağırlığına türbeye bağış yapılmaktadır.¹⁶²

¹⁶¹ Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁶² Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

III. BÖLÜM

3. ALMUS'TA EVLİLİKLE İLGİLİ GELENEK VE İNANIŞLAR

Evlilik olayı, evlenme çağına gelmiş kız ve erkeğin evlenme isteğini göstermelerinden, düğün sonrasına kadar süren bir gelenekler zinciri olarak tanımlanabilir. Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenme, kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir dönemdir.¹⁶³

Çalışma alanı olan Almus ilçesinde evlilik son derece önemli ve kutsal bir müessesedir. Almus'ta evlilikle alakalı kutsiyet anlayışı her kesimde tamamen aynıdır. Evlilik insanın hayat serüvenindeki en önemli dönüm noktalarından birisidir. Hatta insan hayatını evlilik öncesi ve evlilik sonrası diye iki döneme ayırmak mümkündür. Çünkü insan bekarken yaşam tarzı farklı iken evlilik, insana bir sorumluluk da yüklemektedir. Evli insanın artık düşünmesi gereken bir ailesi olmuş sorumlulukları artmış demektir. Bekâr insanın sorumlulukları evli insana nispeten sınırlı ölçüdedir.

İslam dini evliliği teşvik etmiştir. Ailenin temelini teşkil eden evlilik bütün ilâhî dinlerde, kadın ve erkeğin kendilerine özgü bir mahremiyet ve paylaşım alanı oluşturmalarına ve insan soyunun devamına katkı sağlamalarına imkân veren yegâne meşru ilişki olarak kabul edilmiştir. Hz. Peygamber döneminden itibaren Müslüman toplumlarda aile ve evlilik kurumuna büyük önem atfedilmiş, fakihler tarafından aile hukukunun en temel ve en önemli konusu olan nikâhın dinî hükmü, mahiyeti, unsur ve şartları, evliliğin sonuçları vb. hususlar ayrıntılı biçimde ele alınıp incelenmiştir.¹⁶⁴

3.1. DÜĞÜN ÖNCESİ ADETLER

3.1.1. Eş Seçimi

Evlenecek çiftlerin eş seçimi konusunda ilk girişim erkek tarafının kız seçmesi ile başlamaktadır. Erkek eş seçimini ya kendisi yapmaktadır veya ailesine bırakmaktadır. Eş seçerken genel olarak erkek tarafının ilk önemli değerlendirmesindeki kriterler; kızın güzellik ve huyu, edebi, iffetli olması gibi kriterlerdir. Akrabalık derecesi de eş seçerken gözetilen önemli kriterlerdendir. İlk olarak yakın akrabaların kızları tercih edilmektedir. Daha sonra akrabalık derecesinden uzağa doğru geniş bir değerlendirme ağı bulunmaktadır. Kendi

¹⁶³ Yavuz Köktan, *Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008, s. 142-143.

¹⁶⁴ Fahrettin Atar, "Nikâh", *T.D.V İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 33, İstanbul 2007, s.112-117.

köyünden, mahallesinden, kültür seviyesinden başlayarak eş seçimi yapılmaktadır. Akrabalık kuracak ailelerin ekonomik durumları da önemli bir faktördür. Genelde durumları eşit olan aileler birbirini seçmeye çalışır. Erkek tarafının ekonomik durumunun üstün olması kız tarafı için bir sıkıntı doğurmaz, hatta arzulanan bir durum olabilir. Çünkü seçen erkektir; buna karşılık erkek tarafın ekonomik durumu düşük olması ise bazen büyük zorluklara neden olabilir.

Almus bölgesinde eş seçilirken dikkat edilen hususların sıralamasını yapacak olursak şöyle bir sıralama karşımıza çıkmaktadır.

İlk önce kuşkusuz hem erkek tarafı hem de kız tarafı eş seçerken eşin ahlaklı, iffetli, namuslu, huyu, edebi, temizliği gibi kişilerin ahlaki yapısına bakılmaktadır. Çünkü ahlaklı olmadıktan sonra diğer özelliklerinin hiçbir ehemmiyeti bulunmamaktadır. Akrabadan olması da eş seçerken önemli bir tercihtir. İnsanlar akrabaları ile evlenerek akrabalık bağlarını daha da güçlendirmek istemektedirler. Kültür birlikteliği de eş seçiminde önemlidir. Aynı kültür anlayışına sahip olan insanlar birbirleri ile evlilik yapmayı tercih etmektedirler. Aileler bu kültür birlikteliğine önem verirken evlenecek gençlerin fazla önem vermedikleri gözlemlenmiştir. Gençlerin bu tavrı aileleri tarafından da eleştiri konusu olmaktadır. Din ve mezhep birlikteliği de eş seçiminde dikkat edilen en önemli hususlardan birisidir. Almus'ta Sünnîler Alevîlerden, Alevîler de Sünnîlerden kız alıp vermeyi genellikle tercih etmemektedir. Her iki grup da bu konuda son derece hassas davranmaktadır. Hatta Alevîlerden birisi erkek veya kız olsun bir Sünnî ile evlenirse hem evlenenin ailesi hem de evlenen kişi “*düşkün*”¹⁶⁵ ilan edilmektedir. Irk birlikteliği de eş seçmede önemli yere sahiptir. Almus'ta özellikle Gümelönü köyünde bulunan Çerkezler ile Çilehane köyünde bulunan Karaçaylar birbirleri ile kız alıp vermektedirler. Diğer köylerden ise nadiren kız alıp vermektedirler.

Kentlilik de eş seçiminde göz önünde bulundurulmuş bir husustur. Köylerde yaşayan özellikle de kızlar eş seçiminde kentli bir erkekle evlenmeyi tercih etmektedir. Ekonomik düzey ve iş de eş seçerken ailelerin dikkat ettiği bir durumdur. Aileler çocuklarına eş seçerken kendi ekonomik durumlarına uygun ailelerin çocukları ile ilgilenmektedir. Denklik de eş seçiminde dikkate alınan hususlardandır. Evlenecek çiftlerin her açıdan denk olmaları aile saadeti ve geleceği açısından son derece önemlidir. Duygusal birliktelik de ailelerin dikkat ettikleri seçeneklerdendir. Kız ile oğlanın birbirlerine karşı sevgi beslemeleri, birbirlerini istemeleri aileler açısından son derece önemlidir.

¹⁶⁵ Düşkünlük: Alevîlik'te yolun erkân ve âdâbına karşı işlenen, toplum adına dede tarafından cezalandırılması gereken suçluluk hali. Ayrıca bakınız: Hasan Coşkun, “Tokatlı Alevî Dedelerinin Düşkünlük Anlayışına Sosyolojik Bir Bakış”. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 12/35, p. 89-104, Ankara 2018, s.90-104.

Bunların dışında elbette başka kriterlerde eş seçiminde sayılabilir. Biz burada bir kanaat oluşması açısından kısa değerlendirmede bulunduk. Eskiden eş seçiminde aileler daha aktif rol oynarken son yıllarda artık aileler sadece geleneksel ritüelleri yerine getiren birer oyuncu durumunda oldukları söylenebilir. Özellikle de internet ve sosyal ağların yaygınlaşması ile birlikte genç nesiller eşlerini kendileri seçmektedir. Sosyal ağlarda tanışıp, konuşup birbirleri ile anlaşarak evlilik kararı almaktadırlar.

3.1.2. Evlilik Çeşitleri

Türkiye'de kültürel değişimlerin yoğun olarak görüldüğü büyük kentlerde, doğrudan tanışıp anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlaşırken, geleneksel kesimlerde evlenme biçimlerinin başında görücülük olsa da artık kırsal kesimde de tanışıp anlaşıp evlenme yaygınlaşmıştır.¹⁶⁶ Görücü usulü ile evlenme, geçmişte daha çok tercih edilmiştir. Günümüzde çok nadir görülen görücü usulü, aile yakınları tarafından seçilen bir aracı vasıtasıyla yapılan evliliktir. Günümüzde her ne kadar gençler kendi sevdikleriyle evlenmek konusunda serbest kalsalar da eskiden bu durum oldukça zor olmuştur. Birisinden hoşlanan biri varsa, bu durumu hem sevdiği kişiye hem de kendi ailesine yengesi, halası veya aile yakını gibi kişilerin aracılığıyla iletir ve onlar aracılığıyla evlenir.¹⁶⁷ Özellikle de ekonomik imkanların artması, sosyal medyanın yaygınlaşması, TV'den öğrenilen popüler kültürün de etkisi ile görücü usulü artık etkisini yitirmiş durumdadır.

Kız kaçırma yoluyla yapılan evlilikler Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Kız kaçırma olayındaki evliliklerde kız ya gönüllüdür, isteyerek kaçar ya da gönülsüz olduğu halde, oğlan tarafından kaçarılır. Almus'ta da kız kaçırma olayları nadir de olsa olmaktadır. Kızın kaçarak evlenmesine ne erkeğin ne de kızın ailesi sıcak bakmamaktadır. Çünkü her insan çocuklarını düğünle mutlu ve mesut bir şekilde evlendirmek istemektedir. Gelininin evine gelinlikle geleneklerimize uygun bir şekilde gelmesini, örf ve adetlerin istediği şekilde düğün kurulması aileler tarafından arzulanan bir olaydır. Fakat aileler istemese de toplumda kız kaçırma olayı olmaktadır. Kız kaçırma olaylarında toplum iyimser reaksiyon göstererek iki aileyi barıştırma yolunu seçmektedir. Kızın ailesi biraz zor ve geç de olsa evlat sevgisi ve merhameti galip gelerek barışma yolu tercih edilmektedir. Az da olsa barışmayan ailelere rastlanmak mümkündür. Almus bölgesinde kaçma ile evlenme yolu en son çare olarak

¹⁶⁶ Sedat Veyis Örnek, Age., s.185.

¹⁶⁷ Saïda Burhanidinova, *Fergan Türklerrinin Doğum, Sünnet, Düğün ve Ölüm Merasimleri (Yayınlanmamış Yüksel Lisan Tezi)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s.36.

kullanılmaktadır. Ailelerden birisi evliliğe yaklaşmıyor veya istemiyorsa evlenecek çiftler kaçma yolunu tercih etmektedirler.¹⁶⁸

Kaçma olayında mezhep farklılığı son derece önemlidir. Bir Alevî Sünnî'ye kaçtığında burada barıştırma yoluna gidilmemektedir. Kaçan kız dedeler tarafından düşkün ilan edilmektedir. Eğer kızın ailesi kızının kaçtığı Sünnî aile ile barıştı ve konuşuyorsa kızın ailesi de düşkün ilan edilmektedir. Kızın ailesi kızını ve kaçtığı aile ile konuşmuyor ise sadece kaçan kız düşkün ilan edilmekte ailesi düşkün ilan edilmemektedir. Aynı durum Alevî bir erkeğin de başına gelebilir. Yani sadece kızlar değil erkek de Sünnî bir kız kaçıtır veya evlenirse düşkün ilan edilmektedir. Alevî olarak bilinen Sıraç topluluğuna Alevîler kız vermeyi hoş karşılamamaktadırlar. Sıraçları “*Babacılar*” olarak tanımlamaktadır. Son yıllar da bu kırılmış olsa da Sıraçlara kız alıp verme konusunda mesafeli davranılmaktadır.¹⁶⁹

Beşik kertmesi ülkemizde görülen evlenme biçimlerinden birisidir. Beşik kertmesi geleneği Almus'ta da geçmiş yıllarda uygulanan bir gelenek durumundayken artık günümüzde uygulanan bir gelenek olmaktan çıkmıştır. Sadece Almus'un Karadere köyünde ve Arısu köyünde halen beşik kertmesi geleneği devam etmektedir. Karadere ve Arısu köyleri dışında Almus'un diğer köylerinde beşik kertmesi geleneği sürekliliğini kaybetmiş durumdadır.

Değişik yani berdel, başlık sorununu ve yükümlülüğünü ortadan kaldıran hem kız hem oğlu bulunan iki ailenin, karşılıklı olarak hem kızlarını hem oğullarını evlendirmeleri suretiyle gerçekleştirilen bir evliliktir. Böylece bir aile, diğer bir aileye kızını verir ve oğluna da o ailenin kızını almış olur. Bu evlilik biçimine Hakkâri'de “*kapir*” denilmektedir.¹⁷⁰ Değişik yani berdel evliliği Almus'ta varlığını devam ettiren evlenme biçimlerindedir. İki aile birbirleri ile anlaşarak birbirlerinin kızlarını çocukları ile evlendirme biçimine Almus'ta “*değişik yapma*” denilmektedir. Bir başka isimlendirmesi ise “*bedeşük*”¹⁷¹ olarak kullanılmaktadır. Bedeşük yapan aileler genellikle çocuklarındaki bazı özel durumlar sebebi ile çocuklarını evlendiremeyen ailelerden oluşmaktadır. Erkek çocuğunu evlendiremeyen aileler kızını vererek erkek evladına da kız alma yoluna gitmektedir.¹⁷² Sadece özel sebepler olmaksızın da değişik yapıldığı görülmektedir.

Türk halk kültüründe, kayınbiraderle evlenmeye levirat ve baldızla evlenmeye sorarat evlilik denilmektedir. Baldızla evlilik; kadının ölümü halinde dul kalan erkeğin karısının

¹⁶⁸ Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁶⁹ Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁷⁰ Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004, s.209.

¹⁷¹ Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁷² Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu; Cennet Arslan, Gevrek Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

kardeşiyle evlenmesidir. Kayınla evlilik ise; erkeğin ölümü halinde dul kadının kocasının erkek kardeşiyle evlenmesidir.¹⁷³

Levirat evliliği hem kadın hem erkek hem de aileler için çok zor bir karardır. Aileler çocukların geleceği için, sahipsiz kalmaması için bu kararı alarak nesilleri korumayı hedeflemektedir. Kocasını ölen gelini babasının evine göndermek veya kendi evinde tutmak yerine böyle bir tercih yapılmaktadır. Levirat evliliği bazen ekonomik kaygılardan dolayı da yapılmaktadır. Bu tarz evlilik çeşidine Almus'un çeşitli yerlerinde rastlamak mümkündür. Çocuklar babalarının öldüğünü bilmektedirler, gizleme yoluna gidilmemektedir.

3.1.3. Dünürçülük

Türkiye'de evlenecek gence kız bakmak, kız görmek için başvuru bu âdete, ağız arama, dünür düşme, dünür gezme, dünür gitme, el basma, elçilik, görücülük, görücüye çıkma, kız arama, kız bakma, kız beğenme, kız sarraflama, kız isteme, söz taşlama gibi adlar verilmektedir. Kız istemeye giden kişilere ise, arabulucu, aracı, saye kılğan, büyük dünür, dilekçi, düğür, dünür, tüngür, dünür başı, dünür başı, görücü, elçi, kılavuz gibi adlar verilmektedir.¹⁷⁴

Almus'ta dünürçülük yapılacak kız hakkında erkek tarafının ailesi geniş bir soruşturma yapmaktadır. Dünür gidilecek kızın ailesi akrabaları, ahlakı araştırılmaktadır. Kızın kusuru var mı yok mu gibi özellikleri insanlara sorulmakta ve onların görüşleri alınmaktadır. Daha sonra kız istemeye hemen gidilmemektedir. Kızın ailesine yakın bir isim aracı olarak gönderilmektedir. Aracı olan kişi kızın babasının gönlünü yapan kişidir. Oğlan tarafını anlatan onları öven kişidir. Kız istemeye gidildiğinde aracı da götürülmektedir. Kız istemeye genellikle perşembeyi cumaya bağlayan akşam olan cuma akşamları gidilmektedir. Cuma akşamı gidilmesinin sebebi hayırlı bir iş olduğu için hayırlı bir gün tercih edilmiş olmasıdır.¹⁷⁵

Dünürçü giden aileler sadece bir akşam gitmekle bir karara varamazlar. Haftalarca hatta aylarca süren dünürçülükler bulunmaktadır. İlk dünürçü gidildiğinde dünürçü olduklarını belli ederler, kıza ve ailesine düşünmek için zaman ayırırlar. Eğer kızın ailesi istemiyorsa ikinci gelmede veya ilk gelmede olumsuz cevap vermektedirler.

¹⁷³ Erol Eroğlu, *Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Sakarya Üni. Sosyal Bilimler Enst. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sakarya 2008, s.162-163.

¹⁷⁴ Doğan Kaya, "Düğünlerimizle ilgili terimler ve bunların fonksiyonel özellikleri", *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 29-30, Ankara 1995, s.23-29.

¹⁷⁵ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Dünürücü olunacak kızım boyuna, huyuna bakılmaktadır. Evdeki sofraya düzenine bakılır eğer sofrayı çabuk ve düzgün kurabiliyorsa gelin alacağına, evini geçindireceğine inanılmaktadır. Evin düzenine, eve gelen misafirlere karşı davranışlarına bakılmaktadır. Ayrıca dünür gidilen kızın yatak yığmasına, ev süpürmesine, terek dizmesine (tabakların dizildiği mutfak rafı), pancar toplamasına bakılmaktadır. Bir kız eve giderken yol kenarlarındaki odunlardan toplayarak eve geliyorsa o kızın tutumlu ve iyi bir gelin olacağı düşünülmektedir. Çünkü topladığı odunlarla yemek yapar, çay demler, evindeki odunlardan tasarruf eder ve evinin geçimine katkıda bulunur düşüncesi ile hareket edilmektedir.¹⁷⁶

Dünürücü gidildiğinde kız tarafından aile veya kız niyetini açıkça söylemekten haya ettiğinden farklı yöntemlerle olumlu ya da olumsuz olduğunu belli etmektedir. Bu yöntemleri toplum da bildiğinden dünürçülük akşamı yapılan her davranışa dikkat edilmektedir. Kız eğer dünürücü gelenleri istiyorsa istediğini belli etmek için mutlaka gelen dünürçülere yemek ikramında bulunmaktadır. Eğer istemiyorsa sadece çay ikramı yapar veya hiçbir şey de vermeye bilir. Eğer gönlü varsa ailelerin bulunduğu odaya gelip sıcak bir karşılamada bulunmaktadır.¹⁷⁷ Gönlü yoksa ailelerin bulunduğu odaya dahi gelmez. Eğer dünürücü gelinen akşam kız gömbe¹⁷⁸ yapmışsa bu kızın gönlünün olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca eskiden evlerde su şebekesi olmadığından yemekten önce ellerini yıkamak isteyenlere leğen ve ibrikle ellerine su tutulmaktaydı. Eğer kızın gönlü varsa dünürücü gelenlere kendisi leğen ibrikle su getirmektedir. Eğer gönlü yoksa getirmemektedir. Dünürçüleri uğurlarken kız ayakkabılarını çevirir, sıcak bir uğurlama yaparsa olumlu yaklaştığına eğer bunları yapmazsa olumsuz baktığı düşünülmektedir.¹⁷⁹

Kız istemeye besmele ve Allah'ın emri Peygamber Aleyhisselam'ın kavli ile başlanmaktadır. Kızın ailesi kızlarını vermek istiyorsa “Allah yazdıysa ne yapalım” diyerek niyetlerinin olumlu olduğunu belli etmektedirler. Kızın ailesinin gönlü yoksa “benden size nasip yok nasibinizi başka yerden arayın” denilerek vermek istemediklerini belli

¹⁷⁶ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁷⁷ Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Abdullah Karaca, Bakımlı Köyü, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁷⁸ Yöresel bir börek çeşidi.

¹⁷⁹ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

etmektedirler.¹⁸⁰ Kız verildikten sonra söz kesilmesi için belli bir tarih belirlenmekte ve söz için alışverişler yapılmaya başlanmaktadır.

3.1.4. Söz Kesme

Söz kesimi, kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürçülük yoluyla anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş katılımlı insan huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denmektedir. Söz kesiminde başlık ve hediyeler de konuşulmakta, söze bağlanmaktadır.¹⁸¹

Almus'ta söz kesimi kızın verilmesinden sonra ki ilk cuma yapılmaktadır. Cuma günün kutsiyetine binaen böyle bir gün gelenek haline dönüşmüştür. Söz kesmede genelde yakın akrabalar bulunmaktadır. Söz kesmeden önce yapılan alışverişte yazma, yüzük, çember, kıyafet ve söz kesmede ikram edilecek yiyecek ve içeceklerin alışverişi yapılmaktadır.¹⁸²

Şerbet içme merasimi evlenecek çiftlerin halka ilanıdır. Bu toplanma ilanını “okuyucu” denen kadınlar yapmaktadır. Bu kadınlar akrabaya konu komşuya şerbet içileceğini duyurmaktadır.¹⁸³ Şerbet dua ile başlar dua ile biter. Şerbet; tazeliğin, iyi geçinmenin sembolüdür. Şerbet akşamı kadınlar def çalarak, türküler söyleyerek “şerbet düğünü” yapmaktadırlar.

Almus'ta söz kesmede; yüzük takılmakta, şerbet içilmekte ve yemek yenilmektedir. Eskiden gelin ve damat şerbet içmeye gitmezlerken son yıllarda gelin ve damat da şerbet içmeye katılmaktadır. Şerbet içme akrabalar ve komşular arasında küçük bir grup kişi ile yapılmaktadır. Şerbet içme işlemi gerçekleştikten sonra aile büyükleri ne kadar altın alınacak, düğün alışverişi ne zaman yapılacak, alışverişte neler alınacak, nişan ne zaman yapılacak gibi konular konuşulmaktadır.¹⁸⁴

Söz kesmede eskiden başlık parası da konuşulmuş. Başlık parası eskiden neredeyse bütün köylerde uygulanan bir gelenektir. Günümüzde sadece Almus'un Karadere köyünde başlık alınmaktadır. Karadere köyünde sembolik olarak üç-beş bin civarında bir başlık parası alınmaktadır. Bu köyün dışında hiçbir yerde başlık parası geleneği bulunmamaktadır. Artık başlık parası alınmadığı için şerbet içmede başlık parası konusu gündeme gelmemektedir.

¹⁸⁰ Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁸¹ Sedat Veyis Örnek, Age., s.191.

¹⁸² Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁸³ Emin Ulu, Age., s.97-98.

¹⁸⁴ Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Şerbet içiminde “*ana hakkı*”, “*süt hakkı*”, “*ana altını*” denilen gelenek konuşulmaktadır. Süt hakkı kızın annesine verilen Gremse altına verilen isimdir. Bu altın kızın annesine süt hakkı veya ana hakkı olarak verilmektedir. Süt hakkı geleneği neredeyse Almus’un bütün köylerinde canlılığını korumaktadır.¹⁸⁵

3.1.5. Yüz Örtmesi

Yüz örtmesi denilen baş bağlama merasimi Almus’ta söz kesiminin hemen akabinde söz kesiminin ikinci günü yapılmaktadır. Bazı köylerde söz kesmeyle birleştirilerek söz ve yüz örtmesi birlikte yapılmaktadır. Yüz örtme de nişanlanan kızın başı bağlanır, yaşmak çekilir. Yaşmak bir tür baş bağlama şekline verilen isimdir.¹⁸⁶

Yüz örtmesinin yapılacağı gün kız evine çeşitli hediyeler götürülür. Bu hediyein içinde bir takım elbise, çeşitli yazmalar, küpe, tülbent, yüzük, saat, terlik gibi hediyeler vardır. Bu hediye götürme işlemine “*yaşmak bohçası*” denilmektedir.¹⁸⁷

Yüz örtmesi kadınlar arasında yapılmaktadır. Erkekler ayrı odada otururlarken kadınlar kendi aralarında geleneğin gereğini yerine getirmektedir. Yüz örtmenin olacağı akşam köylü yüz örtmesine davet edilmektedir. Şekerle davet edilen köydeki insanlar yüz örtme işlemine katılırlar. Gelinin başı bağlanırken dualar edilmektedir. Dualar eşliğin de yüzü örtülen gelin artık yaşmaklı olarak başını bağlamaktadır. Bir genç kızın yaşmaklı olması onun sözlü, nişanlı veya evli olduğunu göstermektedir.¹⁸⁸

Yaşmağı çekilen kız yaşmağı ile birlikte annesinin, babasının, kayınvalidesinin, kayınbabasının ve akrabalarından büyüklerin ellerini öper onlarda para veya hediye vermektedirler.¹⁸⁹ Yüz örtmesinde oyunlar oynanır, çalgılar düzenlenir, eğlenceler tertip edilir, gelinin ailesi ve damadın ailesi oynatılır. En son hayır duası yapılarak yüz örtme işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Baş bağlama merasimi o kadar önemli bir gelenek ki ilerleyen günlerde herhangi bir sebepten dolayı sözü, nişanı bozulan veya evli iken ayrılan insanlara “*başı bozuldu*” tabiri kullanılmaktadır. Bekar evladı olan aileler kız bakarken yaşmaklı kızları gördüklerinde onlara “*başı bağlı*” diyerek onların sözlü, nişanlı veya evli olduklarını anlamaktadırlar.

Yaşmak çekme geleneği aslında bir kimlik görevi de görmektedir. Yabancı köyden bir insan köye veya eve gelince kızların baş bağlama şekillerinden nişanlı mı bekar mı olduklarını

¹⁸⁵ Dursun Arslan, Almus Merkez, 1974 Doğumlu, Araştırmacı-Yazar.

¹⁸⁶ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

¹⁸⁷ Emin Ulu, Age., s.98.

¹⁸⁸ Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

¹⁸⁹ Elif Aytaç, Kınık Belediyesi, Doğum Tarihini bilmiyor, Okur-Yazar Değil.

anlamaktadır. Baş bağlama şekli toplumsal olarak kadının kimliğini gösteren bir sembol durumundadır. Baş bağlama geleneğinin Alevîlerde de olması aslında ortak kültürün bir göstergesidir. Son yıllarda Alevî köylerinde bu gelenek yok olmaya başlasa da kırsalda hâlâ canlılığını devam ettirmektedir. Özellikle de yaşlı kadınlar da bu konunun hassasiyetle devam ettirildiğini gözlemlenmiştir.

Yüz örtme yani yaşmak yapma geleneği Almus'un tamamına yakınında uygulanan bir gelenektir. Alevî köylerinde de baş bağlama, yüz örtme ve yaşmak çekme gelenekleri vardır. Bu gelenek Sünnî köylerinde hâlâ devam etmektedir.¹⁹⁰

Arısu köyünde gelinin başını bağlayan kişi önemlidir. Gelinin başını mutlu, mesut ve daha önce başı bozulmamış, yuvası yıkılmamış veya ailesi ile geçimi iyi huzurlu olan birine bağlatılmaktadır. Böylelikle başı bağlanan kızında mutlu, mesut ve başının bozulmayacağına inanılmaktadır.¹⁹¹

Yaşmak çekmeye gelenlere, kız evi izzet ikramda bulunmaktadır. Daha sonra dua ve ilahilerle yaşmak bohçası açılmaktadır. Bohçadaki hediyeler gelen misafirlere gösterilir ve hayırlı olsun temennileri alınır.¹⁹² Yaşmak çekildikten sonra yaşmaklı kız için yeni bir süreç başlamış demektir. Eskiden olsa yaşmaklı kız kayınvalidesine, kayınbabasına ve damadın yakın akrabalarına gelinlik tutarak saygı ve hürmet edermiş. Gelinlik tutma demek; başı yaşmakla bağlanan gelin damadın yakın akrabalarına karşı kısık sesle konuşması ile yapılan geleneksel bir uygulamadır. Almus'ta gidilen bütün köylerde kime sorulduysa aynı cevap alınmıştır. Almus'ta gelinlik tutmanın temel amacı gelinin büyüklerine karşı saygısının bir ifadesi olarak uygulanmaktadır.¹⁹³ Annem rahmetli nenemin kayınbabasının yanında hiç gelinliğini bozmadan öldüğünü büyük bir mutlulukla anlatmaktadır.

Gelinlik tutan kız evlenince de büyüklerine gelinlik tutmayı devam ettirmektedir. Eğer kaynanası veya kayınbabası geline bir hediye alır ve artık gelinlik tutmayı bırak derlerse bırakır. Özellikle de kayınbabanın bırakmasını istemesi daha yaygın olan bir gelenektir. Kayınbaba bazen evliliğin ilk günlerinde bazen de ilerleyen yıllarda gelinlik tutmayı bırakmasını isteye bilir. Bu ailenin gelinlik tutmaya bakış açısına bağlı bir durumdur.¹⁹⁴ Son yıllarda gelinlik tutma adeti canlılığını yitirmiş durumdadır. Özellikle de şehir merkezine uzak dağ köylerinde çok

¹⁹⁰ Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁹¹ Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁹² Emin Ulu, Age., s. 98.

¹⁹³ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁹⁴ Mustafa Akgemik, Ormandibi Köyü, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

nadir de olsa gelinlik tutma adeti devam etmektedir. Bu şunu göstermektedir. Örf ve âdetlerde şehir merkezine yakından uzağa doğru bir değişimin olduğunu göstermektedir.

3.1.6. Nişan

Nişan, sözden sonraki evlilik aşamasıdır. Nişan töreni Anadolu'nun pek çok yerinde düğün törenlerine benzerlik göstermektedir. Nişan harcamaları ve törenlerini kimi yörelerde kız tarafı üstlenirken, kimi yörelerde erkek tarafı üstlenmekte kimi kez de erkek ve kız tarafı ortaklaşa masrafları üstlenmektedir. Ancak, ister kız tarafı nişanı yapsın, isterse erkek tarafı yapsın nişan töreni kızın evinde veya kızın ailesinin uygun gördüğü yerde yapılmaktadır. Nişanlılık bir ara dönemdir. Bu dönem genç kızla erkeğin kurulacak olan yeni yuvaları için psikolojik ve sosyal açıdan kendilerini hazırladıkları dönemdir. Nişanlılık süresinin kesin bir sınırı yoktur. Bu süre daha çok iki tarafın anlaşmasına bağlıdır. Kimi özel durumların, askerlik, okul, gurbetten dönüş, hastalık, ölüm, vb. faktörlerin etkisiyle süre uzayabilir veya kısalabilir. Sürenin uzatılmasında ya da kısaltılmasında her iki tarafın hazırlanması ve kimi ekonomik etmenler de rol oynamaktadır.¹⁹⁵

Almus'un bazı köylerinde nişandan önce erkek tarafı kız tarafına aşboğaz gönderilmektedir. Aşboğaz; nişanda yapılacak yemeklerin malzemesine verilen bir isimdir. Bulgur, yağ, et, baharat çeşitleri gibi yemek için gerekli malzeme götürmeye aşboğaz götürme denilmektedir. Aşboğaz nişanda götürüldüğü gibi düğün öncesinde de götürülebilir. Erkek evi kız evine yemek yapmaları için gerekli yemek malzemelerini düğün öncesinde kız tarafına götürülmektedir. Aşboğaz davul-zurna eşliğinde götürülmektedir. Eskiden hayvanlarla götürülen aşboğaz şimdilerde arabalarla götürülmektedir.¹⁹⁶ Burada erkek tarafının kız evinin yemek masraflarını üstlenmesi söz konusudur. Ayrıca gelen misafirlere yemek ikramı yapılması konusunda ki hassasiyet de göze çarpmaktadır.

Almus'ta nişandan önce nişan alışverişi yapılmaktadır. Bu alışverişte nişanda yapılacak yemeklerin malzemeleri alınır, nişanlanacak kız ve erkeğin kıyafet alışverişi yapılır. Kızın nişanlılığı, erkeğin damatlık kıyafeti alınır. Ayrıca kızın anne ve babasına erkeğin anne ve babasına kıyafetler alınmaktadır. Bazen kızın kardeşlerine ve yakın akrabalarına da kıyafet alışverişi yapılmaktadır. Kıza nişan yüzüğü, hediyelik takı, altın, saat gibi şeylerde alınmaktadır. Kızın yüzüğünü, küpesini ve saatini erkek tarafı alırken erkeğin yüzüğünü ve saatini kız tarafı almaktadır. Bazen de bütün masrafları erkek tarafı karşılanmaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Sedat Veyis Örnek, Age., s.193-194.

¹⁹⁶ Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁹⁷ Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Nişan alışverişinden sonra köylü ve yakın akrabalar nişana davet edilmektedir. Köyü davet etmeye okuntu denir. Köyü okuyan kişi ev ev dolaşır ve hediyelerle insanları nişana davet eder. Nişana davet genelde şeker ile yapılmaktadır. Okuyucu kadın eve giderek “*falan kişinin falanlarla şu günde hayırlı işi, nişanı var davetlisiniz*” demekte ve insanları tek tek davet edilmektedir.¹⁹⁸

Nişan günü nişan evine toplanan insanlar oyunlar oynarlar, eğlenceler yaparlar, yemekler yerler, geleneği konuşurlar. Vakit geldiğinde nişanlanacak çiftlerin yüzüklerini takmaya sıra gelir. Yüzükleri genelde dedelerden birisi takmaktadır. Eğer dedeler müsait değilse aile büyüklerinden birisi yüzüğü takmaktadır.¹⁹⁹ Yüzük takıldıktan sonra yüzükleri birbirine bağlayan kurdeleyi kesen kişi “*makas kesmiyor*” diyerek kızın ve oğlanın ailesinden bahşiş talep etmektedir. Bahşiş alındıktan sonra dualar eşliğinde kurdele kesilmekte ve hoca dua edilmektedir. Orada bulunanlar hep birlikte yapılan duaya âmin derler.²⁰⁰

Nişan töresi toplanırken kız evin ortasında bir kilimin üzerin de beklemektedir. Önce kaynanası ve kayınbabası hediyelerini verir. Daha sonra annesi ve babası sonra akrabaları hediyelerini takarlar. Hediyeleri takarken orada sesi gür bir kadın hepsini tek tek yüksek sesle duyurmakta. Bu duyurma sırasında örneğin şöyle denilir; “*dayısından bir çeyrek altın darısı oğluna kızına*” denilmektedir. Takı işlemi bittikten sonra gelin oyuna çıkartılmaktadır. Takıları ile oyun oynayan gelinin başından leblebi, para, çerez, şeker, kuru üzüm saçılır.²⁰¹ Gelinin başından saçılan bu sembolik nesnelere bolluğu temsil etmektedir.

Almuslu insanlar nişanlılık süresinin uzun tutmayı hoş görmemektedirler. Hayırlı işi bekletmenin doğru olmadığını düşünürler. Zorunlu durumlar olmadıkça nişanlılık süresini kısa tutmayı hoş görmektedirler. “*Hayırlı işin yaparı az dağıtanı çok olur*” derler. Evlenecek çiftlerin nişanlılık süresinde birbirlerine hediyeler verilmektedir. Özellikle de bayramlar da nişanlı kıza ve erkeğe bayramlıkları kız ve erkek evi tarafından götürülmektedir. Ayrıca Kurban Bayramı’nda kız tarafının kurbanlığı süslenerek kız evine götürülmektedir.²⁰² Böylelikle akrabalık ilişkileri daha da sağlamlaşmış olmaktadır.

¹⁹⁸ Celal Özdemir, Kınık Belediyesi, 1956 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

¹⁹⁹ Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁰⁰ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁰¹ Emin Ulu, Age., s. 99.

²⁰² Emin Ulu, Age., s. 99; Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

3.1.7. Çeyiz

Türk kültüründe düğünden önce çeyiz asmak veya çeyiz açmak geleneği de yaygındır. Kız evinden gelinin tüm çeyiz eşyası erkek evine taşınır ve sergilenir. Komşu kadınlar ve genç kızlar çeyize bakmaya gelmektedir. Genç kızlarımızın yaptıkları işler beğeniyle izlenmektedir. Böylece, aynı zamanda geleneksel el sanatlarının sürdürülmesi sağlanmış olmaktadır.²⁰³

Evlenecek kız ve erkeğin ailesi tarafından yeni kurulan aile birliğine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan, yaptırılan ve satın alınan eşya, taşınır-taşınmaz mal, mülk ve paraya çeyiz; çeyizin hazırlanması, kız evinden oğlan evine götürülmesi, sergilenmesi etrafında oluşan gelenekler bütününe de çeyiz geleneği denir. Çeyiz geleneği, Anadolu'nun birçok yöresinde evlenme gelenekleri ile birlikte yüzyıllardır uygulanmaktadır. Çeyiz hazırlıkları, özellikle kırsal kesimde, bebeğin doğmasıyla başlar ve genç kızın evlenmesine dek süren bir gelenektir. “Kız beşikte, çeyiz sandıkta” deyimini bu geleneğin emek, sabır ve maliyet gerektiren yönünü ortaya koymaktadır. Çeyiz, erkek çocuklar için de hazırlanmaktadır.

Almus'ta çeyiz görme, çeyiz asma adeti bulunmaktadır. Büyük emekler ve gayretlerle hazırlanan el emeği göz nuru ürünler çeyiz asma gününde görücüye çıkmaktadır. Bu adet bir nevi nişanlı kızın el emeğinin anlaşıldığı, becerikliliğinin insanlar tarafından değerlendirildiği bir gelenektir. Bizim geleneğimiz de aşk ve ayrılık çeyizlere işlenmektedir. Çeyizler kızların duygularının birer tercümanıdır.

Çeyiz genellikle bir odanın içine açılmaktadır. Ama Almus'un Kınık beldesinde çeyiz evin harmanına asılmaktadır.²⁰⁴ Çeyizlerin içinde çit, çember, nakışlı havlu, banyo kese ve lifleri, el örmesi oyalar gibi birçok malzeme bulunmaktadır. Bu malzemeler ipler yardımı ile odanın içine asılır ve gelenlerin beğenilerine sunulmaktadır. Çeyiz görmeye boş gidilmez. Yanlarında mutlaka bir hediye veya bir miktar para götürürler Çeyiz görmeye gelen insanlar çeyiz malzemelerine bakarlar ve hediyeler verirler. Hediye veremeyen insanlar para vermektedir.²⁰⁵

Boşanma durumunda, kızın babasının evinden getirdiği her şey iade edilmektedir. Kıza, ayrıca nikah hakkı verilmektedir. Kız kaçarak evlenirse, çeyiz verilmediği gibi, aileler kızlarıyla ilişkilerini kesmektedirler. Gelinin ölümü halinde, çeyizi kız tarafı geri almamakta; isterse yeni

²⁰³ Mahmut Tezcan, “Türk Evlenme ve Düğün Gelenekleri Modeli”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.224.

²⁰⁴ Celal Özdemir, Kınık Belediyesi, 1956 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁰⁵ Mustafa Akçemik, Ormandibi Köyü, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Cennet Arslan, Gevrek Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

eş, o çeyizi kullanmaktadır. Nişan döneminde kız ölürse, çeyizi aile fakirse diğer kız kardeşler arasında paylaşmakta zenginse fakir kızlara dağıtılmaktadır.

3.1.8. Düğün Davetiyesi

Almus'ta insanlar düğüne davet edilirken herkese aynı davetiye gönderilmemektedir. Davetiye düğün sahibinin yakınlık derecesine göre değişiklik göstermektedir. Yakın akrabaya ayrı davetiye, uzak akrabaya ayrı davetiye gönderilmektedir. Aile ilişkilerinin samimi olduğu insanlar ile aile ilişkilerinin normal olduğu kişilere aynı davetiye gönderilmemektedir. Akraba ve düğün sahibine yakın insanların beklentisi de kendilerinin özel davetiye ile düğüne okunmasıdır. Eğer kendilerine özel davetiye gelmezse alınganlık yapan insanlarda bulunmaktadır. Birinci derecede yakın insanlara bazı yörelerde davetiye verilmez. Çünkü onlar ev ahalisinden sayılırlar, düğün sahibi gibi görülürler.

Düğüne davet etmeye Almus yöresinde “okuntu”, “okuyuntu” denilmektedir. Düğüne davet eden davetçiye de “okuyucu” denilmektedir.²⁰⁶

Düğün davetiyesinin özelliği akrabalık derecesine göre değişmektedir. Yakın akrabaya özel davetiyeler verilmektedir. Uzak akraba ve çevre köylere ayrı davetiye gönderilmektedir. Yakın akraba düğüne gömlek, çok özellere takım elbise, sabun veya havlu ile davet edilmektedir. Uzak akraba ve çevre köyler düğün kartı ile davet edilmektedir. Köyün içi şeker veya sabunla düğüne davet edilmektedir. Dikili köyünde köyün hocası ve öğretmenleri de özel davetiye ile düğüne davet edilmektedir.²⁰⁷ Ormandibi köyünde düğünde halay çekmek ve halay başı olmak çok önem verilen bir iştir. Bu yüzden köydeki halay başı çeken gençlere özel davetiyeler gönderilmektedir. Halay başı çeken gençlere mendil ve sigara gönderilerek düğüne davet edilmektedir. Düğüne mendil ve sigara ile davet edilen gençler davet mendilleri ile gelerek düğünün neşesine neşe katmaktadırlar.²⁰⁸

Düğüne davet edilen nesnenin önemi kadar da düğün evine yardım yapmak Almus yöresinde önemli bir gelenektir. Örneğin; düğüne gömlekle davet edilen birisi düğün sahibi tarafından önem verilen biridir ve ona göre düğün evine maddi yardımda bulunmaktadır. Düğüne şekerle davet edilen birisi davetiyesinin gereği olarak maddi yardımda bulunur.

²⁰⁶ Dursun Arslan, Almus Merkez, 1974 Doğumlu, Araştırmacı-Yazar.

²⁰⁷ Ahmet Aytaç, Dikili Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezun.

²⁰⁸ Ahmet Ulutaş, Ormandibi Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

3.2. DÜĞÜN ADETLERİ

3.2.1. Eksik Görme ve Dede Yolluğu

İnsanlar düğün haftasına girilince düğün eksiklerini görmek için çarşı pazara gitmelerine “*eksik görme*” demektedirler. Eksik görme yöresel bir tabirdir. Düğün gününden yaklaşık bir hafta on gün önce düğün için oğlan evinin yapmış olduğu bütün alışverişe denmektedir. Oğlan evi ve kız evi kendi eksiklerini bu eksik görme gününde yapmaktadır.²⁰⁹

Eksik görmede düğünde pişirilecek yemeklerin malzemeleri alınır. Kızın mihri için konuşulan altınları da genellikle eksik görmede alınmaktadır. Kıza ve oğlana kıyafetler alınmaktadır. Düğün için gerekli olan masa sandalye kiralanmakta, düğün için gerekli olan bütün gerekli malzemeler bu eksik görme gününde alınmaktadır.

Ayrıca kardeşe alınan hediyeye “*kardeş yolluğu*”, amcaya alınan hediyeye “*amca yolluğu*”, dayıya alınan hediyeye “*dayı yolluğu*” denilmektedir. Alevîler mensup oldukları ocağın dedesine de hediyeler almaktadırlar. Alevî dedesine alınan hediyeye “*dede yolluğu*” denilmektedir.

Hangi köy kime yolluk olarak neler almaktadır aşağıdaki tabloda verilmiştir. Alınan yolluklar düğünden önce alınmaktadır. Daha sonra özel olarak alınan kişiye götürülmektedir.

Arısu Köyü	Dede (Alevî dedesi) yolluğu: palto, ayakkabı alınmaktadır. Dayı yolluğu: ayakkabı, gömlek alınmaktadır. Kardeş yolluğu: takım elbise, eskiden silah alınmıştır. Amca yolluğu: ayakkabı, gömlek alınmaktadır. Baldız yüzüğü: baldıza yüzük alınmaktadır.
Üçgöl Köyü	Dayı sarığı; gömlek, havlu Ana topu; dört metre elbiselik alınır. Kardeşe; ayakkabı, gömlek
Durudere Köyü	Dede (Alevî dedesi) yolluğu: ayakkabı, gömlek alınmaktadır. Dayı yolluğu: ayakkabı, gömlek alınmaktadır. Kardeş yolluğu: takım elbise alınmaktadır.
Dikili Köyü	Emmi (amca) ayakkabısı: ayakkabı, gömlek alınmaktadır. Dayı postalı: postal alınmaktadır.
Karadere Köyü	Dede (Alevî dedesi) yolluğu: ayakkabı Dayı yolluğu: havlu Kardeş yolluğu: gömlek
Kınık Belediyesi	Dede (Alevî dedesi) yolluğu: ayakkabı Dayı yolluğu: ayakkabı, gömlek

²⁰⁹ Emin Ulu, Age., s.99.

	Kardeş yolluğu: takım elbise, ayakkabı
Oğulbey Köyü	Kardeş yolluğu Emmi (amca) yolluğu Dayı yolluğu
Sahilköy	Dede (Alevî dedesi) yolluğu Emmi (amca) yolluğu Kardeş yolluğu
Serince Köyü	Dede (Alevî dedesi) yolluğu: ayakkabı Dayı yolluğu: elbise, ayakkabı Kardeş yolluğu: takım elbise
Yuvaköy	Dede (Alevî dedesi) yolluğu Kardeş yolluğu

Bu yolluklara bakıldığında genellikle yakınlık derecesine göre alınmaktadır. Özellikle de kardeşe yolluk alma geleneği Almus'un bütün köylerinde uygulanan bir gelenektir.

Alevî köylerde ise dede yolluğu dikkatimizi çekmektedir. Alevîler düğünlerinde önce mensup oldukları ocağın dedesini de aileden biri olarak gördüklerinden dedeye de bir hediye almaktadırlar. Dedeye genellikle gömlek veya ayakkabı alınmaktadır. Amca, baba yarısı sayıldığından amcaya da yolluk alınmaktadır. Amcaya alınan yolluklar arasında ayakkabı ve gömlek dikkat çekmektedir. Dayı da anne tarafının kıymetli akrabalarındandır. Dayıya alınan yolluklar da genellikle gömlek, ayakkabı ve postal olarak karşımıza çıkmaktadır. Kardeş yolluğu yolluklar arasında en kıymetli yolluktur. Kardeşe takım elbise, ayakkabı, gömlek gibi hediyeler yolluk olarak alınmaktadır. Arısu köyünde özellikle baldıza yolluk olarak yüzük alındığı dikkat çekmektedir.

3.2.2. Danışık Yemeği

Danışık yemeği Almus'ta düğün haftası yapılan bir gelenektir. Düğünün yapılacağı güne birkaç gün kala yapılan yemekli bir merasimdir. Örneğin düğün cuma günü başlayacaksa danışık yemeği salı, çarşamba ve perşembe günlerinden birinde verilmektedir. Düğün salı günü başlayacaksa danışık yemeği cumartesi, pazar ve pazartesi günlerinden birinde verilmektedir.

Danışık yemeği Almus'un köylerinde değişik isimlerle anılmaktadır. Üçgöl, Sahilköy, Serince ve Kabakboğazı köylerinde danışık yemeğine “*zor pilavı*” denilmektedir. Yuvaköy de ise “*zor ekmeği*” olarak isimlendirilmektedir. İsimlendirmeleri ne olursa olsun uygulama ve

adetin genel amacı aynıdır. Oğulbey de ise danışık yemeğine “*ağırlık yemeği*” denilmektedir.²¹⁰

Danışık yemeğinden bir gün önce okuyucu kişi tarafından bütün köy halkı danışık yemeğine davet edilmektedir. Davet edilen köy halkı akşam saatlerinde danışık yemeğine katılırlar. Yemekte yöresel yemekler gelen misafirlere ikram edilmektedir. Danışık yemeği yendikten sonra köyün ileri gelenleri, sözü dinlenen, saygın kişileri tarafından bir masa kurulmaktadır. Bu masada düğünle alakalı düzenlemeler, düğünün nasıl işleyeceği, hangi evlere misafir verileceği, düğünde kimlerin hangi görevi yapacağı gibi düğünle alakalı konular konuşulur ve görev dağılımı yapılmaktadır.²¹¹

Danışık yemeğinde kurulan masanın diğer bir görevi de düğünde görev dağılımı yapmaktır. Düğünde kim hangi görevi yapacaktır bunu belirlemek danışık yemeğinde olan bir olaydır. Düğünün en kritik görevini kâhya üstlenmektedir. Kâhya/yiğitbaşı; davul-zurnanın önderliğini yapan düğünün genel gidişatı ile ilgilenen, gelen misafirleri karşılayan düğünün genel sorumlusudur. Bu yüzden düğünün en stratejik adamı düğün kahyasıdır. Bir başka görev damat sağdıçtır. Sağdıç; damadın yanında görevli, damadın yardımcısı konumundaki kişidir. Sağdıç kim olacağı da danışık yemeğinde belirlenmektedir. Bir başka kritik görev ise kına yengesidir. Kına yengesi; oğlanın anne ve babasını temsilen kız evine kına yakmaya giden kadınlar heyetidir. Kızın kınasını yakmaya kayınvalidesi düğünün telaşesinden gidemediği için bir vekil tayin eder o vekil de kız evine giderek kızın kınasını kayınvalide adına yakmaktadır. Geleneksel olarak yapılması gereken görevleri yerine getirmektedir. Kına yengesi de danışık yemeğinde belirlenmekte, belirlenmişse kimlerin olduğu sorulmakta ve düğün sahiplerinden bilgi alınmaktadır. Aşçı, damat tıraşını yapacak kişi, hamam evi, sofracı, şekerçi gibi düğünle alakalı birçok konu ve görevlendirmeler danışık yemeğinde yapılmaktadır.²¹²

Çalışma alanı olan Almus yöresinde danışık yemeği kültürünün devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Danışık yemeği köylerdeki insanların yardımlaşmasını, kaynaşmasını sağlamaktadır. İnsanlar düğün yapana yardım etmek için ellerinden geleni yaptıkları gözlemlenmiştir. Bazı köylerde danışık yemeği düğün gününe yakın olunca davul-zurna da davet ettikleri için danışık yemeğinde olan geleneksel olaylardandır. Danışık yemeği düğün

²¹⁰ Hasan Canik, Oğulbey Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Salıç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Yosma Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, Okur- Yazar Değil; Ali Gül, Serince Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²¹¹ İskender Koçak, Babaköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Zübeyir Develi, Babaköy, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²¹² Yosma Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, Okur- Yazar Değil.

yapana yardım etme, Anadolu insanının misafirperver ve cömertliğini gösteren en önemli geleneklerimizden birisidir.

3.2.3. Bayrak Dikme

Düğün başlayacağı gün veya düğün gününden bir gün önce düğün bayrağı dikilmektedir. Bayrak dikme düğünün resmi olarak başladığına delalet etmektedir. Bayrakla birlikte düğün evinin yeri belirlenmiş demektir.

Bayrak dikme işlemi davul-zurna ile yapılmaktadır. Bayrak dikilecek ağaç günler öncesinden hazırlanmış olmaktadır. Bayrağın dikileceği ağaca bayrakla birlikte bazı nesnelere yerleştirilmektedir. Bayrağın yanında genellikle soğan ve elma bayrak ağacının ucuna takılmaktadır. Eskiden bayrak bulunamadığı için bayrak renginde çaput dikilmiş. Ama günümüzde bayrak rahatlıkla bulunabildiği için artık çaput yerine bayrak dikilmektedir.²¹³

Bayrağın dikileceği gün davul-zurna davet edilmektedir. Bayrağın en üstüne soğan veya elma konulduktan sonra kesilmek için horoz hazır edilmektedir. Davulcu ve zurnacılar arasında bayrak havası diye de bilinen “*Türkiyem*” türküsü çalınarak bayrak dikilmesine başlanmaktadır. Bayrak dikilene kadar davul-zurna devam eder. Bu arada horozda kesilerek kanından bayrağın bulunduğu ağaca sürülmektedir. Bayrak dikme adeti, bayrağın üstüne soğan veya elma koyma, bayrak dikilirken horoz kesme geleneği Almus’un bütün köylerinde bulunmaktadır.²¹⁴

Bayrak dikildikten sonra bayrak dikme esnasında kesilen horoz davulcu-zurnacıya ikram edilmektedir. Ayrıca eskiden iletişimin ve etkileşimin az olduğu zamanlarda en iyi kültür taşıyıcıları ve kültür aktarıcıları dönemin davul ve zurnacılarıdır. Her köye giderler, hangi köyde hangi adet ve gelenek var bilirler, hangi köyde kimin düğünü iyi oldu onu bilirler. Davulcular bir düğünün yüz akı olarak algılanmaktadır. Davulcunun düğünden memnun kalması demek yapılan düğünün iyi olduğunun bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Çünkü davulcu o düğünün güzelliğini gittiği her köyde anlatarak düğünün dillere destan olmasına vesile olmaktadır. Bunun gibi sebeplerden dolayıdır ki kesilen horozun davulcuya ikram edilmesi onlara verilen önemin bir göstergesi olabilir.

Almus’un Durudere köyünde bugüne kadar hiç davul-zurna davet edilmemiş. Hiçbir düğünde davul çaldırılmamış. Sıraçlar da davul çaldırmak dinen hoş karşılanmamaktadır.

²¹³ Hulusi Yavuz, Dikili Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ömer Durmaz, Dikili Köyü, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²¹⁴ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu; Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ali Gül, Serince Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu; Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Özellikle de davulun iki derisinin hayvan derisinden yani bir candan yapıldığı için ve geleneksel olarak hoş karşılamadıklarından düğünlerinde davul-zurna çaldırmamaktadırlar.²¹⁵ Almus'un Kınık köyündeki Sıraçlar da eskiden düğünlerinde davul çaldırmayı hoş karşılamazken son yıllarda artık davul çaldırmaya başlamışlardır.²¹⁶ Kınık köyünde kültürel iletişim ve etkileşim fazla olduğundan insanlar birbirlerini etkileyebilmektedir. Geleneklerinde değişiklik yapabilmektedirler. Bu yüzden buradaki Sıraçlar da davul konusunda bir yumuşama olmuş olabilir.

Düğün evine dikilen bayrak düğün boyunca orada asılı kalmaktadır. Bayrak, çevre köylerden gelen misafirler için bir yer bildirme ibaresi olarak da görev yapmaktadır. Düğün bittikten sonra yani gelin alınıp eve girince köyün gençleri bayraktaki elma ve soğana nişan atışları yaparak elma ve soğanı vurma yarışına gitmektedirler. Bayraktaki elma veya soğanı vuran gence düğün sahibi tarafından hediyeler, bahşişler verilmektedir. Burada şunu belirtmekte fayda olacaktır, kesinlikle bayrağa kurşun atılmamaktadır. Bayrağa kurşun atan vatana kurşun atmışla eş değer görülmektedir.²¹⁷

Köylerde düğün sonunda nişan değneği dikilmektedir. Gelin alındıktan sonra düğünün yiğit başı önderliğinde bir bayrak süslenmektedir. Süslenen bayrağın üzerinde ayna, tarak, sigara, çorap ve şeker bulunmaktadır. Boş bir araziye gidilerek uzak noktaya bir değnek dikilir. Dikilen değneğe atış yapmaları için gençler arasında kura çekilir. Her genç sırasına göre atış yaparak dikilen değneği vurup düşürmeye çalışmaktadır. Değneği düşürüp vuran gence çeşitli fenomenlerle süslenen bayrak verilmektedir. O süslü bayrak bir sonraki düğüne kadar o gençte bir gurur tablosu olarak kalmaktadır.²¹⁸

3.2.4. Hamam Günü

Almus yöresinde düğünlerin vazgeçilmez adetlerinden biriside hamama gitmedir. Hamam günü genellikle cumartesi günü yapılmaktadır. Hem kız hamamı hem de oğlan hamamı yapılmaktadır. Hamam bizim kültürümüzde bedeni temizliği temsil etmektedir. Osmanlı devrinde cami, medrese ve hamam birbirlerine çok yakın külliye şeklinde inşa edilmiştir. Camide ruhumuzu temizleriz, medresede zihnimizi temizleriz, hamamda ise bedenimizi temizlemiş oluruz.

²¹⁵ Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar.

²¹⁶ Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezun.

²¹⁷ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezun; Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezun; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezun; Ali Gül, Serince Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezun; Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²¹⁸ Yaşar Gülüç, Pınarlı Köyü, 1975 Doğumlu, Meslek Yüksek Okulu Mezun.

Almus'un köylerinde hamam evlerde yapılmaktadır. Her köyde hamam evi olarak bilinen bir ev mutlaka bulunmaktadır. Bu ev bir komşunun, akrabanın evi olabilir. Eskiden hamamlar çeşme başlarında, yün yıkanan yerlerde yapılırmış. Çeşme başlarına kazanlarla su kaynatılır ve orada hamam yapılırmış. Artık hamam evlerde yapılmaktadır.²¹⁹

Hamamdan önce damadın kıyafetleri kız evinde olduğu için kız evinden bir yetkili kişi damadın kıyafetleri için davul-zurna seslemektedir. Davul-zurna ile damadın kıyafetlerini getiren kız tarafı oğlan evinde herkesin ortasına damadın kıyafetlerini koymaktadır. Daha sonra damadın kıyafetlerinin üstüne bir miktar para bırakılmaktadır. Paranın miktarını kız tarafı belirler. İster az ister çok koyabilir. Damadın babası elbisenin üzerine bırakılan paranın miktarından fazla parayı gelenekler gereği elbiselerin üzerine koymak durumundadır. Kız tarafından gelen yetkili kişi iki parayı da alıp oğlan evine gitmektedir. Örneğin kız tarafı 500 TL koyduysa oğlanın babası da 500 TL ve onun üzerinde bir para koymak zorundadır. Kız evinin eline 1000 TL'nin üzerinde bir para geçmiş olur. Çünkü bütün düğüne gelenler onu izlemektedirler.²²⁰

Hamam günü önce oğlan hamamı sonra kız hamamı yapılmaktadır. Bazı köylerde önce kız hamamı yapılır sonra oğlan hamamı yapılır. Oğlan hamamı olmadan önce damadın kıyafetleri hazırlanır. Damat bilen birisi tarafından veya bir berber davet edilerek "*damat tıraşı*" yapılmaktadır. Tıraş işlemi bittikten sonra damadın kıyafetleri bir sepete konulur ve bir görevliye teslim edilmektedir. Görevli o kıyafetleri korumakla görevlidir. Eğer damadın kıyafetlerinden birisi alınırsa kıyafeti geri almak için kıyafeti alanın istediği parayı ödemek zorunda kalabilir. O yüzden kıyafetler işi bilen tecrübeli birisine emanet edilmektedir. Hamam yapılacak yani yıkanılacak eve doğru hareket edilir yolda oyunlar oynanmakta, damadın kıyafetleri sepetten alınmaya çalışılmaktadır. Hamam evine varıldığında damat ve kıyafetleri içeri girmektedir. Gençler dışarıda halaylar çekerler, oyunlar oynarlar. Damada içeride abdest aldırılır, kıyafetleri salavatlarla giydirilir. Daha sonra davul-zurna eşliğinde eve gelinerek "*hamam yemeği*" yenilmektedir. Eskiden hamam günlerinde "*hamam güreşi*" de yapılırmış ama artık yapılmamaktadır. Kız hamamında da gelin ve kadınlar hamam yapılacak eve davul-zurna eşliğinde giderler. Gelin hamam evinde abdest alıp, kıyafetini salavatlar eşliğinde giymektedir. Kız hamamından sonra kız evinde hamam yemeği yenilmektedir.²²¹

²¹⁹ Salıç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²²⁰ Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Abdullah Karaca, Bakımlı Köyü, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Salıç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²²¹ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Ormandibi köyünde damat hamamı gününe “*giyo donatma*” denilmektedir. Giyo yani damat tıraştan önce evde salavatlarla kıyafetleri giydirilmektedir. Daha sonra köyün meydan kahvelerinden birine gidilerek damat tıraşı yapılmaktadır. Damat tıraşı esnasında tıraşı yapan “*bıçak kesmiyor*” diyerek, davulcu davul ötmüyor diyerek bahşişlerini almaktadırlar. Damat tıraşını olduktan sonra kız evine gidilmektedir. Kız evinde tıraşını olmuş, kıyafetlerini giymiş damat halaylar çeker, oyunlar oynar. Kız evi kahve veya çay ikram eder. Kız evinden yiğit başı izin isteyerek oğlan evine gidilip ve hamam yemeği yenilmektedir.²²²

Almus merkez de damadın arkadaşları sabah erken saatlerde hep beraber hamama gitmektedir. Damadın kıyafetleri yani damatlığı hamamda salavatlarla giydirilir. Daha sonra hamam önünde oyunlar oynanır, halaylar çekilir. Kahvaltı yapmak için damadın akrabalarından birine gidilmektedir. Kahvaltıya gidilecek yer önceden belirlenmiş bilinen bir yerdir. Çünkü ona göre ev sahibi hazırlıklarını yapmaktadır. Kahvaltı yapıldıktan sonra kız evine gidilerek kız evinin önünde halaylar çekilip, oyunlar oynanmaktadır. Kız evi kahve veya çay ikram eder. Yiğit başı kız evinden müsaade isteyerek düğün evine gidilir ve hamam yemeği başlamış olur.

3.2.5. Kına Gecesi

Kına gecesi, düğünden bir gün önce kız evinde yapılan törenlerden birisidir. Bazı yörelerde kızın arkadaşlarına evli olsun bekar olsun fark etmeksizin kızın evinde kına yemeği verilmektedir. Yemekten sonra eğlenceler düzenlenmektedir. Kına gecesinde kına gecesine özgü eğlenceler yapılmakta, oyunlar oynanmakta, şarkılar türküler söylenmekte ve kızın ellerine kına yakılmaktadır. Gelin kıza türküler söylenir, acıklı türkülerle gelin kız ağlatılır. Kızın ağlatılması bir gelenektir. Kızın mutlaka ağlaması istenilmektedir.²²³

Kına, Türk halk sufizminde bir adak sembolizmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Ahirete adanan yaşlı anaya hacdan kına getirilir. Allah’a adanan kurbanlık koça kına yakılır. Yeni evine, ocağına, eşine adanan geline ve damada kına yakılır. Peygamber ocağı olan askere gönderilen genç delikanlılarımıza, Mehmetçiğe kına yakılmaktadır.²²⁴

Almus’ta hem geline hem damada kına yakılmaktadır. Kızın kınası genellikle cuma akşamı yapılmaktadır. Damadın kınası ise cumartesi günü yapılmaktadır. Bazı köylerde kızın kınası da damadın kınası da cumartesi günü yakılmaktadır. Almus’ta kına yakılacak akşam düğünün en kalabalık olduğu akşamdır.

²²² Ahmet Ulutaş, Ormandibi Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Mustafa Akgemik, Ormandibi Köyü, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

²²³ Mahmut Tezcan, “Türk Evlenme ve Düğün Gelenekleri Modeli”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.222.

²²⁴ Yaşar Kalafat, Age., s.128.

Bazı köylerde iki kez kına yakılmaktadır. Cuma akşamı “ana kınası” cumartesi akşamı “kız kınası” yakılmaktadır. Ana kınası bir eline yakılırken kız kınası da diğer eline yakılmaktadır. Kına gecesi kadınlar üç beş dedikleri yöresel kıyafetleri giymektedirler.²²⁵

Bazı köylerde kızın ve damadın kınası aynı akşam yakılır. Önce kızın kınası yakılır daha sonra damadın kınası yakılır. Kızın kınasını yakmak için oğlan evinden “kına yengesi” gitmektedir. Kına yengesi damadın babasını ve annesini temsil eden, kayınvalide ve kaynatanın vekil-i mutlak-ı konumundadır. Kına yengesini ve beraberindeki heyeti kız evinde oyunlar oynatılmakta. Daha sonra kına yengesi müsaade isteyerek kızın kınasının yakılmasını istemektedir. Kızın kınasını bekar kızlar ellerinde mumlarla türküler söyleyerek getirilmektedir. Gelin bir sandalye ile orta bir yere oturtulur. Gelinin etrafında kına tepsi ve bekar kızlar türkü söyleyerek dolaşmaktadır. Türküler söylenirken gelinin ağlaması beklenir, etraftakiler gelinin ağlayıp ağlamadığına bakarlar. Türküler söylendikten sonra kına karma işlemine geçilmektedir. Kınayı karacak kişi kınayı karmaya başlamadan önce adetlere göre “kına karılmıyor” diyerek bahşiş istemektedir. Kına yengesi kına karıcının bahşişini verir ve kınayı kardırır. Karılan kınadan ilk geline yakılmak için gelinden elini açması istenmektedir. Adetlere göre gelin elini açmaz. Kına yengesi gelinin elinin ortasına bir çeyrek altın kor ve gelin elini açar kına yakıcı kadın kızın kınasını yakmaktadır. Daha sonra kınası yakılan gelin, gelinin akrabaları, kına yengesi ve misafirler hep birlikte oyunlar oynamaktadırlar.²²⁶

Kızın kınası yakıldıktan sonra damadın kınasını yakmak için kına yengesi oğlan evine gelir ve kızın kınasını yaktıklarını söyleyerek artık damadın kınası için hazırlıklara başlanılacağını söylemektedir. Damadın kınası düğün günü gece geç saatlerde yakılmaktadır. Damat ve sağdıç bir masaya oturtulmaktadır. Bazı köylerde oturmak yerine ayakta olmaları tercih edilmekte çünkü sağdıca şaka olsun diye iğne batırılmaktadır. Ya da sağdıca uzaktan leblebi atılmaktadır. Kınayı yakacak kişi damadın akrabalarına seslenerek “kına karılmıyor” der ve bahşiş ister. Damadın babası ve akrabaları kına karıcıya bahşişini verir ve kına karılmaya başlar. Kına karıldıktan sonra damada elini açması söylenir fakat damat elini açmaz. Genellikle kız tarafından gönderilen bir çeyrek de damadın eline konularak damadın eli açılmaktadır. Böylelikle dualar edilerek kınası yakılmaktadır. Kına yakıldıktan sonra düğün evi yavaş yavaş dağılmaya başlamaktadır.²²⁷

²²⁵ Emin Ulu, Age., s.275.

²²⁶ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

²²⁷ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Almus'ta en farklı kına yakma töreni Çevreli köyündedir. Çevreli köyünde kına türküler söylenerek yakılmaktadır. Hem kız kınası hem de erkek kınası köyün gençlerinin söylediği türküler ile yakılmaktadır. Gençler kına tepsisini ve masasını kına yakacakları yere getirirler. Köyün gençleri damadın karşısına geçerler. Kına masası ile aralarında beş-altı metre kadar mesafe bırakarak türkü söylemeye başlarlar. Bir kıta türkü söylerler birkaç adım atarlar. Böylece türkü söyleyerek kına masasına damadın yanına kadar gelmektedirler. Damadın yanına gelince dualar ederek, salavatlar getirerek damadın kınasını yakmaktadırlar.²²⁸

Çevreli köyünde gençlerin kına yakarken söyledikleri türkü şöyledir;

Bülbül gibi havada

Bülbül gözümün yaşı

Sağ elimiz duada

Deler demiri taşı

Bülbül güle dayandı

Allah sen göster arşı

Ciğer kana boyandı

Dosta düşmana karşı

Bülbül gültün harmanı

Ver derdime dermanı

Ver elime kitabı

Nasip eyle imanı²²⁹

Almus'ta geline ve damada yakılan kına sabah gün doğana kadar yıkanmamaktadır. Damadın kınasını yıkamak için sabahın erken saatlerinde davulcular damadı uyandırmaktadır. Davul-zurna eşliğinde köyün bir çeşmesine damat götürülerek kınası yıkanmaktadır.

3.2.6. Yemekler ve Oyunlar

Ülkemizin her bölgesinin kendine has yöresel mutfağı vardır. Türk mutfağının zenginliği dünyada bilinen bir gerçektir. Almus yöresinin de kendine has bir mutfağı bulunmaktadır. Almus'ta yöresel yemekler yapıldığı kadar ülke genelinde bilinen ve yapılan yemeklerde bulunmaktadır. Almus mutfağında en çok yaprak dolma, börülce bulgurlusu, çiğit yahnisi, yufka böreği, erişte, mantı, bulgur ve pirinç pilavı, sütlaç, çemenli, kelem kapuskası, tarhana çorbası, dutdu çorbası, sütlü ve yoğurtlu çorbalar, yer pancarı, meyve hoşafı, bat, kuymak, cevizli gömbe, kelem dolması, pezik turşusu, pezik kavurması, efelik dolması, pürpürüm, bişi gibi çeşitli yemekler yapılmaktadır.²³⁰

²²⁸ Hüseyin Cirit, Çevreli Belediyesi, 1968 Doğumlu, Lise Mezunlu.

²²⁹ Emin Ulu, Age., s.279; Zeki Güler, Çevreli Belediyesi, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

²³⁰ Emin Ulu, Age., s.159.

Almus bölgesinde düğünler mutlaka yemekli yapılmaktadır. Özellikle de kırsal kesimdeki düğünlerde neredeyse her gün yemek verilmektedir. Ama yemek özellikle de cumartesi günü yani düğün günü yoğun olarak verilmektedir. Çünkü düğün günü dışarıdan misafirler geldiğinden yoğun olarak yemek verilmektedir. Almus'ta düğünlerin vazgeçilmez yemeği hiç kuşkusuz keşkek yemeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Keşkek aslında Tokat yöresinin genelinde düğünlerde yapılan yöresel bir yemek türüdür.

Almus ve çevre bölgelerde davulculuk yapan insanlar düğün yemeklerindeki farklılaşmadan bahsetmektedirler. Eskiden yokluk olduğu için düğün yapan, mevlit yapan çok bir şey almaz, köylü yardım edermiş. Düğün yapana yemek koymasına için tabak gönderilmiş. Sofra açması için sini, kaşık gönderilmiş. Son yıllarda ise insanlar plastik tabak, çatal, kaşık almaktadırlar.²³¹

Almus'ta düğünü neşeli kılmak için çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Bu oyunlar düğünün en kalabalık olduğu akşam gençler tarafından yapılmaktadır. Bu oyunlar kültür aktarımı açısından son derece önem arz etmektedir. Kültürel kaynaşmayı ve kültürün korunarak yaşatılmasını da sağlamaktadır. Düğünde yapılan oyunlar düğüne ayrı bir neşe katarken damada ve ailesine de övünç kaynağı olmaktadır.

Almus'ta düğünlerde oynanan oyunlar şöyledir; deve oyunu, kasnak oyunu, kız kaçırma, ayı oyunu, gelin damat oyunu, tarla bölme oyunu, kemer oyunu, yüzük bulma oyunu, coz, arı sağma, sınır dikme ve simsim oyunları gibi çeşitli oyunlar oynanmaktadır.

Simsim oyunu Almus ve çevresinde yoğun olarak oynanan oyunlardandır. Bu oyunda düğün evinin meydanına büyük bir ateş yakılmaktadır. Ateş iyice harlandıktan sonra oyuncular ateşin etrafında hareketli oyun figürleri yapmaktadır. Ateşin harareti biraz inince çeşitli figürlerle ateşin üzerinden atlayarak oynanan bir oyun olmaktadır.²³²

Deve oyunu ise sosyolojik açıdan önemli bir oyundur. Deve oyununda oyuncular kız ve erkek kıyafetleri giymektedirler. Deve kervanını ve kızları koruyan bir koruyucu olmaktadır. Eşküyalar kızları ve deve kervanındaki malları kaçırmaya çalışırken koruyucu onları korumaya çalışmaktadır.²³³ Bu oyun göçebe kültürün bir yansımasıdır. Göçebe aileler yollardaki karşılaştıkları zorlukları oyunla ifade etmişlerdir. Kervanlarındaki malları ve kadınları korumak için yapılan mücadeleyi anlatan önemli bir oyun türüdür. Aslında halk kültüründe yapılan birçok örf ve âdet sosyal yaşamdan, dini anlayıştan birtakım izler taşımaktadır. Düğünlerde

²³¹ Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, ilkokul mezunu.

²³² Hasan Canik, Oğulbey Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Mehmet Ali Aytaç, Oğulbey Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²³³ Mustafa Akgemik, Ormandibi Köyü, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

oyunan oyunlarda bunlardan sadece bir tanesidir. Sınır dikme, sınır bölme oyunu da bunun bir göstergesidir. Sınır dikme oyununda arazi sınırları yüzünden yaşanan kavga ve kargaşalar oyun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oyunlar insanların sosyal hayatlarında yaşadıkları birtakım zorlukları, problem, eğlenceleri tiyatro olarak sergilenmektedir.

Bölgemizde düğünleri neşeli kılmak için düğün görevlilerine, düğün yakınlarına veya misafirlere hatası bulunanlara cezalar verilmektedir. Yemekler soğuk geldi, vaktinde gelmedi, oda sorumlusu izin almadan çıktı vb. bahanelerle kişiler suçlanmaktadır. Bu haksızlığı affettirmek için çeşitli cezalar verilmektedir. Bu cezalara yapılan itirazları dinlemek ve karara bağlamak için hemen orada temsili bir mahkeme kurulur ve suçlu suçsuz ayırt edilmektedir. Ama bu mahkeme sözde mahkemedir. Fakat cezalar mutlak yerine getirilmelidir. Cezalar ise genelde düğünün mantığına uygun ziyafet verme cezaları olmaktadır. Kişilerin ıslatma, merdivene sarılma gibi gülünç duruma düşürücü cezalara çarptırıldığı da olmaktadır.²³⁴

3.2.7. Gelin Alma ve Eve Getirme

Almus'ta gelin alma genellikle öğleye yakın saatlerde yapılmaktadır. Almus'un bazı köylerinde gelin alma sabah erken saatlerinde yapılmaktadır. Özellikle de Ormandibi ve Çevreli köylerinde gelin sabah erkenden alınmaktadır. Daha önceki yıllarda ise sabah namazı kılındıktan sonra camiden çıkılınca gelin alınmış. Gelinin ilk çorbası evinde içmesi sağlanmış. Hem de köylünün normal işinden geri kalmaması için böyle bir uygulama yapılmaktadır. Şimdi halen bu köylerde gelin alma sabah erken saatlerde yapılmaktadır. En geç saat sekiz gibi gelin alma işlemi bitirilmektedir.²³⁵

Gelin almaya damat katılmaz fakat son yıllarda damat evin yakınına kadar gitmektedir. Kız evine varıldığında kız tarafı kapıyı kösler yani kilitlemektedir. Kapının açılması için damadın babası bahşiş vermektedir. Daha sonra sandığı almak istediklerinde sandığın üstüne birisi oturur ve onu kaldırmak içinde bahşiş verilir. Bu arada gelin arabasına bir çocuk veya genç bindirilir kapıları kilitlemektedir. Damadın babası onu da razı ederek arabanın kapısını açtırmaktadır.²³⁶

Gelin evden çıkmadan önce gelinin kuşağı bağlanmaktadır. Gelinin kuşağını erkek kardeşi, dayısı, amcasından birisi bağlamaktadır. Kuşağı bağlayanın kardeşi olması tercih edilmektedir. Gelinin kardeşi kuşağı bağlarken bir düğüm atar geri çözer, tekrar bir düğüm atar

²³⁴ Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²³⁵ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu; Zeki Güler, Çevreli Belediyesi, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²³⁶ Celal Özdemir, Kınık Belediyesi, 1956 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

geri çözer ve üçüncüsünde üç düğüm atarak kuşağı bağlamaktadır. Kuşak bağlama işi herkese yaptırılmamaktadır. Gelinin kardeşi yoksa yakın akrabaları arasından birisi tercih edilmekte ve dua ile kuşağı bağlanmaktadır.²³⁷

Kuşak bağlama geleneği Hz. Peygamber'in bir hadisi ile bağlantılı olduğu için yapılmaktadır. Hz. Peygamber ile Hz. Aişe validemiz arasında geçen hadise şöyledir; Hz. Aişe validemiz bir gün Hz. Peygambere “*Ey Allah'ın Resülü beni seviyor musun?*” diye sorar. Hz. Peygamber eşine cevaben “*evet ya Aişe tabi seviyorum*” diye cevap verir. Hz. Aişe validemiz Hz. Peygamberin nasıl sevdiğini merak etmiş olacak ki şöyle dedi; “*beni nasıl seviyorsun*” Hz. Peygamber de sevgisini şöyle tanımladı; “*seni kördüğüm gibi seviyorum*” dedi. Bu cevap Hz. Aişe'yi çok sevindirmiş olacak ki sık sık Peygamberimize “*Ey Allah'ın resülü kör düğüm ne alemde*” diye sorarmış. Peygamberimiz de her sorulduğunda “*ilk günkü gibi*” diye cevap verirmiş.²³⁸

Kuşak bağlamadan kastın ne olduğunu Bedriye Tüfekçi şöyle anlatıyor; *kuşak bağlamak kader bağlamak gibidir. İki insanın kaderini birbirine bir ömür bağlıyorsun. Peygamberimize eşi Aişe beni seviyor musun diye sorunca peygamberimiz kördüğüm gibi demiş. Neden çünkü kördüğüm kolay kolay çözülmez. Biz de gelinlerimizin kuşağını bağlarız ki tıpkı peygamberimiz ve Aişe gibi birbirlerine bağlansınlar, Bir ömür birbirlerine bağlı yaşasınlar, kolay kolay çözülsünler ayrılmasınlar diye kuşak bağlarız. Bu kuşak bağlama aynı zamanda peygamber sünnetidir. Üç kez çözüp bağlamamızın sebebi vardır. İnsan hayatında bir sürü zorluklarla karşılaşır. Bazen eşi ile kavga eder. Bazen sorunlar yaşar. Bazen olur ki ayrılma derecesine gelir yani düğüm çözülme derecesine gelir. İnsan hayatı inişli çıkışlıdır. O yüzden bu düğümü hatırlasınlar, peygamberimizin bu hadisini hatırlasınlar ve ilk günkü gibi birbirlerine sınıksa sarılsınlar diye bunu yaparız.*²³⁹

Kuşak bağlandıktan sonra gelin evden dualarla, salavatlara, tekbirlerle çıkarak gelin arabasına bindirilmektedir. Gelin arabasının arkasından su dökülmektedir. Eskiden at ile gelin alındığı zamanlarda gelinin dayısı atı yarı yola kadar götürür sonra bahşiş alır ve gelin almaya gelenleri uğurlarmış. Gelin arabası gezerek dolaştırılmaktadır. Eğer yolda müsait yer bulunursa bir mola verilerek halaylar çekilip oyunlar oynanmaktadır.

²³⁷ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²³⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, 6;210.

²³⁹ Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazi Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Gelin eve geldiğinde önce dua yapılır daha sonra gelinin arabadan inmesi için kayınvalidesi ve kayınbabası bazı şeyler verdiğini ilan eder. Örneğin; bir tarla verdim, bir inek verdim, bir koç verdim gibi. Bu verilen şeye “*toprak bastı bahşışı*” denilmektedir.²⁴⁰

Almus’un bazı köylerinde gelinin eve geldiği gün kurban kesilmektedir. Bu kurbanla “*eşik kurbanı*” veya “*ayak kurbanı*”²⁴¹ denilmektedir. Kesilen kurbandan yemekler yapılarak gelin almaya katılanlara verilmektedir. Gelin evin bereketi demektir. Neslin devamı açısından, evin çocuk sesleri ile dolması açısından gelin bereketi temsil etmektedir. Ayrıca kurban kesme Allah’a karşı bir şükür ifadesidir. Sağ salim gelinin eve gelmesine şükür etmek için kurban kesilmektedir.

Gelin evden içeri girerken damat yüksek bir yere çıkararak gelinin başından birtakım nesnelere saçmaktadır. Bu nesnelere; şeker, para, çerez, leblebi ve elma gibi nesnelere. Bu nesnelere bereketin, bolluğun birer sembolleridir. Özellikle de elma atıldığında elmayı alanın erken evleneceğine inanılmaktadır. Gelin eve girerken kapının eşiğinde küp, güğüm veya kiremit kırılmaktadır. Küp, güğüm veya kiremit kırıldığında gelinin bütün kötü huylarının eşiğin dışında kalacağına inanılmaktadır.²⁴²

Kapıcı köyün de gelin eve gelince kaynana ve geline şerbet içirilmektedir. Ağızları hep tatlı olsun, tatlı kalsın diye bu uygulama yapılmaktadır. Ayrıca Kapıcı köyün de gelin ilk üç gün iş yaptırılmaz misafir sayılmaktadır. Sahilköy de gelin eve girerken altına köz serpiilmektedir. Gelin közün üzerinden ayakkabısı ile geçerek eve girmektedir. Közün üzerinden geçen gelinin ateş gibi yiğit birisi olacağına inanılmaktadır. Üçgöl köyün de gelinin eve gireceği kapıya ince bir ip bağlanmaktadır. Gelinin bu ipi koparması istenmektedir. Bu gelinin güçlü kuvvetli olduğunu gösteren bir uygulamadır. Geline eve girmeden kiremit veya tabak kırılır ki gelinin kötü huyları eşikten içeri girmesin diye.²⁴³

Gelin evin içine girince gelinin kucağına genellikle erkek çocuk verilmektedir. Çocuklu olsun, erkek çocuğu olsun istendiği için bu ritüel yapılmaktadır. Üçgöl köyün de gelin eve girince geline “*dastar*” adı verilen bir sofraya bezi toplattırılmaktadır. Bu sofraya bezinin içinde ekme, çatal ve kaşık bulunmaktadır. Gelinin onları toplaması istenmektedir. Gelin üç kez sofraya bezini toplamaktadır. Bu evi bereketlensin, evinden misafir eksik olmasın, sofrası Halil İbrahim

²⁴⁰ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁴¹ Yosma Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, Okur- Yazar Değil; Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁴² Zahide Kepenek, Karadere Köyü, 1950 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁴³ Hasan Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Erdal Güngör, Kapıcı Köyü, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

sofrası olsun diye yapılmaktadır. Sofra toplandıktan sonra gelin oynatılmaktadır. Gelin oynarken gelinin üzerinden bereketin sembolü olan buğday saçılmaktadır.²⁴⁴

Almus bölgesinde eşikte nesne kırma bütün köylerinde uygulanan bir gelenektir. Almuslu insanlar kırılan bir nesnenin kötü ruhları ve kötü huyları dağıttığına inanmaktadır. Eşik evin ilk giriş kısmına denilmektedir. Almus kültüründe eşige ayrı bir önem verilmektedir. Eşikle alakalı farklı inanışlarda bulunmaktadır. O yüzden bu inanışlarla gelinin eşikten girerek yeni ve temiz bir hayata başlaması temenni edilmektedir.

3.2.8. Güreş ve Saçı

Güreş Almus'un en önemli düğün geleneklerinden birisidir. Meşhur dünya ve olimpiyat şampiyonu Almuslu güreşçi Hüseyin Akbaş'ın düğün güreşlerinde yetişerek şampiyon olduğu bilinmektedir.²⁴⁵ Almus bölgesinde güreşe verilen önem son derece önemlidir.

Eskiden Almus'un bütün köylerinde güreş yapılmaktaymış fakat son yıllarda Almus'ta düğünlerde güreş yapılmamaktadır. Eskiden iki güreş yapılırmış biri hamam güreşi diğeri düğün güreşi. Güreşe sevdalı olan Almus halkı son yıllarda bu hasretini köy festivallerinde dindirmektedir. Festivali olan birçok köy mutlaka güreş organizasyonu yapmaktadır. Bu vesile ile düğünlerde biten güreş geleneği artık festival ve şenliklerde yapılmaktadır.

Saçı; geline verilen hediye, davetlilerin getirdikleri düğün hediyesi, düğün armağanı olarak tanımlanmaktadır.²⁴⁶ Saçı bir dayanışma ve yardımlaşma aracıdır. Düğüne gelen insanların düğün sahibine yaptıkları bir yardımın adıdır.

Eskiden saçı güreşten hemen sonra toplanırmış. Önce güreşler yapılır daha sonra saçı toplanır baş pehlivan davul eşliğinde konak evine kadar götürülürmüş.

Karadere köyünde saçı cumartesi günü harmanda toplanmaktadır. Harmana bir cicim serilmektedir. Köylü cicimin etrafına toplanmaktadır. Saçıyı toplamadan önce hoca damadı salavatlarmaktadır. Saçıyı toplayan kişi önce damadın yakın akrabasından başlayarak herkesi tek tek ilan etmektedir. Saçı toplama işlemi bittikten sonra hoca dua yapar ve Fatihalarla saçı işlemi sona erer. Sahilköy de saçı "güvey günü" denilen cumartesi günü toplanmaktadır. O gün kendi köylü ve akrabaları için saçı toplanmaktadır. Pazar günü ise dışardan gelen misafirler için toplanmaktadır.²⁴⁷

²⁴⁴ Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁴⁵ Emin Ulu, *Hüseyin Akbaş Efsanesi*, Ofset Matbaacılık, Tokat 1997, s.25-319.

²⁴⁶ Orhan Kurtoğlu, "Klasik Türk Şiirinde Saçı Geleneği", *Milli Folklor Dergisi*, sayı: 81, Ankara 2009, s.89.

²⁴⁷ Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Sali Bulut (Doktor Sali), Sahilköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Almus'ta birçok köyde saçı hoş geldin tepsisi ile toplanmaktadır. Hoş geldin tepsisinin içine sigara, lokum, leblebi, çerez ve kolonya konulmaktadır. Bu ikramlıkları kapatması için bir havlu ile ikramlıklar örtülmektedir. Düğüne gelen misafir gelince havlu yarım açılmakta ve misafire ikram edilmektedir. Özellikle de dışarıdan gelen misafire yemeğini yedikten sonra hoş geldin tepsisi götürülmektedir. Misafir yemeğinin üzerine hoş geldin tepsisindeki atıştırılmalıklardan alır daha sonra düğün için atacağı saçısını tepsinin üzerine kor ve havluyu kapatır. Havluyu kapatması artık yemek istemediğinin işareti sayılır ve hoş geldin tepsisi görevlisi tarafından alınmaktadır. Verilen saçı deftere yazılır veya kutuya atılarak akşam düğünden sonra sayılır. Bazen yemek yemeyen misafirler direkt olarak hoş geldin tepsisini istemekte ikramlıklardan almakta ve saçısını tepsiye bırakmaktadır.²⁴⁸

Son yıllarda saçı işlemi artık karton kutularda zarflarla birlikte verilmektedir. İnsanlar düğün günü bir saçı masası oluşturmaktadırlar. Masanın üzerine saçı kutusu, kolonya ve şeker konulmaktadır. Başına da bir görevli tayin edilerek saçı işlemi yapılmaktadır. Artık insanlar düğünlerde uzun zamanlar geçirmemektedir. Arabaları ile katılım sağlayıp gitmektedirler.

3.3. DÜĞÜN SONRASI ADETLER

3.3.1. Nikah

Almus'ta dini nikah yani imam nikahı ve resmi nikah olmak üzere iki çeşit nikah vardır. Genellikle Almus'un her kesimi tarafından resmi nikahı esas alınmaktadır. Bunun yanında aileler imam nikahı da kıymaktadırlar. Alevî olsun Sünni olsun fark etmeksizin her iki kesim de imam nikahlarını mutlaka hocaya kıydırmaktadır. Alevîler de "hoca" genellikle cenaze, nikah gibi şer'i işleri bilen bilgili insanlara denir. Sünnilerde "hoca" camilerin resmi görevlileri, şer'i işleri bilen ve din konusunda bilgili kimselerdir. Aslında ikisinin de anlamı ve toplumsal olarak işlevi aynıdır.

Hoca nikahı, genellikle düğünden sonra kıyılmaktadır. Ama çok nadir de olsa düğünden önce kıyıldığı da olmaktadır. Alış-veriş gibi konularda rahat rahat birlikte olsunlar diye düğünden önce nikah da kıyıldığı bilinmektedir. Eskiden nişanlılık sürecinde nikah da kıyılmış. Nişanlı gençler görüşsün birbirlerini tanınsınlar ve dini olarak da rahat olsunlar diye nişanlılık sürecinde nikah kıyıldığı söylenmektedir. Ama son yıllarda artık nişanlılık sürecinde nikah kıymayı toplumsal olarak doğru bulmadıkları için nişanlılık sürecinde nikah kıyılmamaktadır.

²⁴⁸ Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ali Gül, Serince Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu; Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil

Hoca efendi nikah kıyacağı zaman iki şahit ile birlikte kız ve oğlanı bir odaya davet etmektedir. İki şahidin dışında fazla şahit de olabilir. Önce Allah'ın kelamı Kur'an-ı Kerim'den bir aşr-ı şerif okunmaktadır. Daha sonra hoca efendi aile ve evlilikle alakalı kısa bir vaaz da yapmaktadır. Hoca tarafından mihr olarak neyin belirlendiğini öğrenilmektedir. Sonra kızın anne ismini daha sonra oğlanın anne ismini alınmaktadır. Bunlar bir kâğıda yazılarak bu kâğıt genellikle kız tarafına verilmektedir. Hoca kıza “*falan kızı filan falan oğlu falanı kendi hür iradenle kocalığa kabul ediyor musun*” der kız da “*evet*” cevabını verir. Hoca üç kez aynı soruyu sorar kızda üç kez “*evet*” cevabını verir. Aynı işlem oğlan içinde uygulanmaktadır. Daha sonra şahitlere “*sizler de bu evliliğe şahitlik eder misiniz*” denilmektedir. Şahitlerde “*evet*” dedikten sonra hoca efendi nikah duasını okuyarak nikah kıyma işlemini bitirmektedir.²⁴⁹

Nikah kıyıldıktan sonra hocaya ve nikahta bulunanlara tatlı bir şeyler ikram edilmektedir. Bazı yerlerde yemek verilmektedir. Hocaya nikah kıydığı için çit, çember, havlu veya basma gibi hediyelerden bazıları verilmektedir.²⁵⁰ bunlar nikaha gelen hocaya küçük bir hediye maksadı ile mutlaka verilmektedir.

3.3.2. Düğün Sonrası Adet ve Uygulamalar

Düğünün en son safhası olan duvak töreni, gelinin bekâretini, iffetini, çiftlerin karıkoca olmasını ifade eden bir törendir. Aslında duvak nikâhtan önce gelinin beline bağlanan bekâret kuşağı ile aynı anlama gelmektedir. Zira kızın babası, dayısı, ağabeyi duvağı örterlerken bir anlamda kız üzerindeki velayet haklarını damada teslim etmiş sayılmaktadır. Genellikle düğünün ertesi günü tertip edilen bu tören, yemekli ve eğlenceli bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Duvak töreninin yapılmasında yeni evlilerin eksiğini tamamlama, onlara maddi yardımda bulunmak için düzenlenmektedir. Gelin evini düğünden önce gezmenin uğur getirmediğine inanılan yerlerde ise bu toplantının amacı yeni gelinin çeyizini, eşyalarını yerinde görmektir. Duvak, düğüne gelemediği için gelini göremeyen, ona hediyelerini takdim edemeyen misafirleri ağırlamak, düğün töreninin hiç olmazsa son kısmına katılmalarını sağlamaktır. Bazı yörelerde ise, güvey tarafının gelini yakından görmeleri, onunla tanışmaları, gelinin yeni hayatı için uygun bir çevre hazırlamaları anlamını taşımaktadır.²⁵¹

²⁴⁹ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar.

²⁵⁰ Abdullah Karaca, Bakımlı Köyü, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezun.

²⁵¹ Nerin Köse, “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği”, *Milli Folklor Dergisi*, Cilt: 8, Yıl:15, Sayı: 60, Ankara 2003, s.93-98.

Duvak açma geleneği Almus yöresinde yapılan ve uygulanan bir gelenektir. Genellikle gelin alma gününden hemen sonraki gün yapılmaktadır. Duvak açma gününde gelen misafirlere yemek verilmektedir. Bir cicim üzerinde semahlar çekilmektedir. Semah dönülürken gelin de semah dönmeye kalkar. Gelin semah dönerken üzerine buğday dökülmektedir. Semah bir zikir töreni anlamı taşımaktadır. Duvak açmaya genellikle köydeki insanlarla yakın akraba katılmaktadır.

Düğünün ertesi günü yapılan törene katılanları bindallı işlemeli bir kadife şalvar ve cepken ile beyaz tül den bir duvağın üstüne örtülmüş kırmızı yemenili başıyla gelin karşılamaktadır. Duvağı üç defa, oklava ile açıp kapayan kayınvalide geline, karşılıklı oynadıklarında dua eder. Oyun sırasında gelin ve kaynanasının başlarına “*bolluk, bereket olması*” dileğiyle buğday serpilmiştir.²⁵²

Ormandibi köyünde düğünden hemen sonra “*kekül kesme*” adeti yapılmaktadır. Gelin alma pazar günü olmuşsa pazartesi günü gelinin saçından temsili bir tutam kesilmektedir. Genellikle kız evinden gelenlerin olduğu kekül kesme adetinde gelen misafirlere yemekler ikram edilmektedir.²⁵³

Almus'ta düğünden sonra en önemli geleneklerden birisi “*el öpme*” adetidir. Damat ile gelin düğünden bir hafta sonra kız tarafına el öpmeye gitmektedirler. El öpmeye gidildiği gün kız evinde yemekler yapılmaktadır. Damat ve gelin önce ailenin büyüklerinden başlayarak herkesin elini öper. Elini öptüğü kişi mutlaka bahşiş verir. El öpme işleminden sonra damat oturmaz. Damadın oturmaması damadın bir hediye beklediği anlamına gelmektedir. Kızın babası veya annesi damada bir hediye vererek onun oturmasını sağlamaktadır.²⁵⁴

El öpme adeti kız evinde başladıktan sonra bir süre akrabaları dolaşma ile devam etmektedir. Kız tarafı kızları el öpmeye geldiği için bir hafta sonra “*kızın arkasından gitme*” adetini yapmaktadırlar. Ellerini öpmeye gelen kızları ve damatlarının bir hafta sonra arkasından giderler. Giderken elleri boş gitmezler hediyeler götürmektedirler. Gelen misafirlere yemekler ikram edilmektedir.

²⁵² Nerin Köse, “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği”, s.100-103.

²⁵³ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu.

²⁵⁴ Yosma Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, Okur- Yazar Değil

IV. BÖLÜM

4.AL MUS'TA ÖLÜMLE İLGİLİ GELENEK VE İNANIŞLAR

Ölüm Arapçada mevt, vefat, helâk gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Ölüm hayatın karşıtı olup sözlükte hayatın sona ermesi anlamına gelmektedir.²⁵⁵ Daha çok ruhun bedenden ayrılması suretiyle kişinin maddî hayat kaynağını yitirmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Ölüm ve ölüm sonrası hakkındaki algılama, inanış ve uygulamalar kültürden kültüre, devirden devire farklılık göstermektedir. Ölümün taşıdığı anlam da kültür, inanç ve felsefenin hayata yüklediği anlam ile bağlantılı olarak oluşmuştur. Ölümün bir geçiş olarak görüldüğü, bedenın ya da ruhun çeşitli biçimlerde hayatını sürdürdüğü inancının yanı sıra ölümü kesin bir son şeklinde kabul eden inanışlar da bulunmaktadır.²⁵⁶

Ölüm, insanlık tarihi boyunca, her topluluğun üzerine eğilip düşündüğü bir mesele olmuştur. Günümüz modern toplumlarından, geçmiş ilkel anlayışlara kadar her toplum ölüm bilmecesini çözmeye ve çözümlenmeye çalışmışlardır. Her toplum düşüncesi nispetince ölüme çeşitli manalar yüklemeye çalışmışlardır. Bunun içinde çeşitli toplumlar gelenek ve göreneklerinde, ibadet ve ayinlerinde, masal ve efsanelerinde ölümü daima anlamaya gayret etmişlerdir.²⁵⁷

Ölüm sosyolojik açıdan farklı düşüncedeki insanların bir araya toplanıp aynı duyguyu paylaşmasını ifade etmektedir. Ölüm zor bir süreçtir. Ölenin ailesine insanlar bu süreçte çeşitli konularda yardımcı olmaktadır. Toplumun bu süreçte yaptığı çeşitli uygulama ve inanışlar da son derece önemlidir. Çünkü bu uygulamalar, ölenin diğer dünyada rahatı edeceği düşüncesi ile yapılmaktadır. Ölümden sonra yapılan adet ve inanışlar sosyoloji açısından toplumsal bir birlikteliği, kaynaşmayı, maddi ve manevi yardımlaşmayı temsil etmektedir.

Vefat eden insanın geri dönerek insanlara zarar verebileceği korkusu, anılmaya, yiyecek, giyecek gibi şeylere ihtiyaç duyabileceği inancının oluşması ölü kültürünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ölen kişiye karşı duyulan korku ve sevgi ile birlikte ölüleri gömme şekillerinde de bazı değişiklikler meydana getirmiştir. Bazı bölgelerde ceset, vakit geçirilmeden gömülmektedir. Bazı yerlerde ölünün ıssız yerlere bırakıldığı olmaktadır. Bazı yerlerde evin içine, avluya veya köy meydanına gömülmüştür. Ayrıca mezarına yiyecek, içecek, giyecek gibi şeylerin bırakılmasına neden olmuştur.²⁵⁸

²⁵⁵ Bekir Topaloğlu, "Ölüm", *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 34, İstanbul 2007, s.34.

²⁵⁶ Salime Leyla Gürkan, "Ölüm", *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 34, İstanbul 2007, s.32.

²⁵⁷ Kemal Polat, *Age.*, s.177.

²⁵⁸ Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1988, s.93.

Ölen insanların uğraştıkları, vakit geçirdikleri yerler olarak ilk önce gömüldükleri yerler yani mezarlıklar olarak düşünülmüştür. Ölülerin yer altında olduğu anlayışı, ruh inancının gelişmesiyle ruhların gökyüzünde vakit geçirdikleri inancı meydana gelmiştir. Diğer dünyanın, genellikle yeraltında, yeryüzünde ve gökyüzünde olduğu düşünülmüştür. Denizlerin dibi, dağların tepesi, üzerinde yaşanan toprağın sınırları, güneşin batmasıyla ilgili olarak batı yönü, ormanlar, mağaralar ve adalar ölülerin eğleştikleri yerler olarak düşünülmüştür.²⁵⁹

Türkiye'nin yaklaşık her bölgesinde ölüm ve sonrası ile ilgili yapılan uygulamalar sosyoloji, kültürel antropolojisi ve din sosyolojisi disiplinlerinin ilgisini çekmiş bu konuda disiplinlerin yöntem ve usulleriyle birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar incelendiğinde; taziye geleneği, ölüm fenomeni, ölümle ilgili terimler, modern ve geleneksel toplumlarda ölümün yeri, ölüm süreci ve sonrasıyla ilgili halk inanışları gibi çalışmalar ölümle ilgili başlıklardan bazılarıdır. Ölümle ilgili çalışmalar genel olarak Müslümanlar ve Türk Toplumunu üzerinden yapılan uygulamaları içermektedir. Ölüm konusu bütün canlıların karşılaşacakları bir hadisedir. Ölüm konusunu yerelden evrensele doğru bir bakış açısıyla ele alarak, inanış ve kültürel alanda farklı toplumların ölüm ve sonrası uygulamalarındaki değişik ve ortak yönlerini sosyolojik bir temellendirme ile ortaya koymak ilgili literatüre katkı açısından önem arz etmektedir.²⁶⁰

4.1. ÖLÜM ÖNCESİ ADETLER

4.1.1. Ölümün Habercisi Olan Belirtiler

Almus'ta ölümün habercisi olarak en yaygın inanış köpeğin ulumasıdır. Özellikle de gece vakti köpek uluyorsa birinin öleceğine işaret sayılmaktadır. Köpeğin ulumasını duyan kişi mutlaka onu susturmaya çalışmaktadır. Köpeğe “*bizden uzak dur*” diyerek köpeği oradan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Ayrıca karganın ve baykuşun ötmesi de bir insanın öleceğine işaret olarak yorumlanmaktadır.²⁶¹

Almus'ta insanların gördüğü çeşitli rüyalarda bir insanın ölüm habercisi olarak yorumlanmaktadır. Eğer rüyada bir kadını çıplak olarak görülürse bu bir erkeğin öleceğine

²⁵⁹ Sedat Veyis Örneç, Age., s.117-118.

²⁶⁰ Alaattin Dikmen, “Değişik Din ve Mezhep Müntesiplerinin Ölümle Gelen Sosyal Birliktelik Algıları ve Ölümü içselleştirme Uygulamaları (Diyarbakır Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 40, Ekim 2015, s.459.

²⁶¹ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezununu.

işaret olarak yorumlanmaktadır. Eğer rüyada bir erkeği çıplak olarak görülürse bu bir kadının öleceğine işaret olarak yorumlanmaktadır.²⁶²

Bir cenazeyi defnederken tabut mezarlığa insanların ellerinde veya cenaze aracıyla taşınmaktadır. Cenazeyi taşıma esnasında tabutun sallanıp sallanmamasına dikkat edilmektedir. Eğer tabut sallanırsa, tabutun başka bir cenaze daha istediği anlamına gelmektedir. Yani tabutun sallanması bir kişinin daha öleceğine işaret olarak düşünülmemektedir.²⁶³

Almus'taki insanların, gökyüzü ile alakalı çeşitli inanışları bulunmaktadır. Almus'un Serince köyünde ay tutulması sırasında kap kaşık çalınmakta ve gök yüzüne silah atılmaktadır. Haramilerin ayın önünü kestiği düşünülmemektedir. Almus'ta her insanın gökte bir yıldız olduğuna inanılmaktadır. Bu inanışın bir yansıması olarak hayatında çok şanslı kişilere “*senin yıldızın dişi*” denilmektedir. Gökte bir yıldız kayması meydana geldiği zaman bir kişinin öleceğine bir belirti olarak düşünülmemektedir.²⁶⁴

4.2. ÖLÜM ADETLERİ

Almus'ta ölüm döşeğinde olan insana çeşitli işlemler uygulanmaktadır. Ölüm hali yaşayan bir insanın yanına yakın akrabaları oturmaktadır. Oda da yakın akrabalarının dışında çocuk falan varsa mutlaka dışarı çıkarılmaktadır. Can çekişen insanın başındaki yastık alınmaktadır. Can çekiştiği sırada ıslak bir havlu ile su verilmektedir. Yanındakiler sürekli şehadet getirmekte, ölmekte olan insan son nefesinde şehadeti ile hakkın huzuruna varmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.²⁶⁵

Ölüm hali yaşayan insanın yanında Kur'an-ı Kerim de okunmaktadır. Genellikle köy hocasına haber verilerek hocanın Kur'an okuması sağlanır. Hoca da genelde Yasin süresini okumaktadır. Kur'an ölüm halinin başlamasından yıkama işlemine kadar okunur. Yıkama işlemi başladıktan toprağa verilene kadar Kur'an okunmamaktadır. Bu süre içinde Kur'an okunması doğru karşılanmamaktadır. Ölüm hali yaşayan insan ruhunu hakka teslim ettikten sonra ölünün üzerine bıçak konulmaktadır. Bıçak cenazenin şişmemesi için konulmaktadır. Bu bıçak koyma yöntemi eski bir yöntemdir. Ama artık köylerde camilerin veya cem evlerinin genellikle alt katlarında morg bulunduğu için cenaze hemen morga kaldırılmaktadır. Eğer ölü

²⁶² Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁶³ Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁶⁴ Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁶⁵ Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

şişerse toprağın ölüden korkacağına inanılmaktadır. Ölen insanın yüzü sıvazlanır, çenesi ve ayakları bağlanır. Ölünün bulunduğu odada ışık sürekli yanık kalmaktadır. Ölünün başında iki-üç kişi beklemektedir. Ölü defin için odadan alındığında, ölünün kalktığı yere su dökülmekte ve taş konulmaktadır. Ölünün geride gözü kalmaması için bunlar yapılmaktadır.²⁶⁶

Ölü evindeki kaplarda bulunan sular da dökülmektedir. Suların dökülme sebebi köylere göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak suyun kerih yani pis olduğu düşüncesi ile dökülmektedir. Bazı köylerde Azrail'in sulara elini soktuğuna inanılmaktadır. Bazı köylerde cenaze evindeki suların cenaze evinde bulunanlara ağırlık vereceğine inanıldığı için dökülmektedir.

4.3. ÖLÜM SONRASI ADETLER

4.3.1. Ölünün duyurulması ve Eşyaları

Almus'ta ölünün akrabaları arasından birisi veya cenaze işlerinden anlayan bir kişi hemen ölüm olayının duyurulması için girişim başlatmaktadır. Almus'un köylerinde ölüm olayı köy halkına, çevre köylere ve şehir dışındaki eş dosta duyurma olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölüm olayını köylüye duyurmak için Sünni köylerde camilerden sela verilmektedir. Selayı duyan köylü ölüm haberini alır ve cenaze evine gelmeye başlar. Çevre köylere eskiden at ile ulak gönderilmiş ama artık telefonla haber verilmektedir. Çevre köylerde ölen insanın akrabası tanıyanı çoksa o köyde de sela okutulması konusunda bilgi verilmektedir. Ölen insanın şehir dışındaki yakınlarına da telefonla bilgi verilmektedir. Ayrıca artık köylerin dernekleri bulunduğundan dernek aracılığı ile toplu mesaj atılarak insanların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır. Şehir dışından cenazeye çok katılacak olan olursa dernekler otobüs ayarlayıp insanların daha erken cenazeye ulaşmasını sağlamaktadır.²⁶⁷

Özellikle de sosyal medyanın yaygınlaşması ile birlikte artık insanlar cenaze haberlerini sosyal medya hesaplarından da paylaşılmaktadır. Ölen insanın yakınlarından teknoloji ile arası iyi olan birisi hemen bunu çeşitli sosyal medya hesabından paylaşarak insanlara acısını haber vermektedir. Köylerin derneklerinin sosyal medya hesaplarından cenaze haberi, ne zaman ve nerde kalkacağına yönelik bilgiler paylaşılmaktadır.

Almus'un Alevî köylerinin bazılarında sela okunmadığı gözlemlenmiştir. Yuvaköy de cenazeden sonra sela okunmamaktadır. Kınık köyünde sela okunmaktadır. Karadere ve

²⁶⁶ Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁶⁷ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Armutalan köylerinde sela verilmektedir. Karadere köyünde şeriat selası verilmektedir. Çambulak köyünde cenaze işleri ile uğraşan Kadir Arslan da ölen olduğunda şeriat selası verdiklerini söylemektedir. Arısu, Serince ve Durudere köylerinde de sela okunmamaktadır.²⁶⁸

Gevrek köyünde cenaze işleri ile ilgilen Salih Arslan ile yapılan görüşmede “*su selası*” verildiği öğrenilmiştir. Su selası Yunus Emre Divan’ından bir beyittir. Sözleri şöyledir;

<i>Gider oldum bu dünyadan</i>	<i>Ecel büktü belimizi</i>
<i>Kalanlara selam olsun</i>	<i>Söyletmedi dilimizi</i>
<i>Bizim için hayır dua</i>	<i>Hasta iken halimizi</i>
<i>Kılanlara selam olsun</i>	<i>Soranlara selam olsun</i>
<i>Azrail alır canımız</i>	<i>Sözdür söylenir araya</i>
<i>Kurur damarda kanımız</i>	<i>Kimseler bakmaz yaraya</i>
<i>Cenazeme kefenimiz</i>	<i>Meyyitimi musallaya</i>
<i>Saranlara selam olsun</i>	<i>Koyanlara selam olsun</i>
<i>Gider olduk dostumuza</i>	<i>Dertli yunus söyler sözü</i>
<i>Eremedik kastımıza</i>	<i>Yaşlar ile doldu gözü</i>
<i>Namaz için üstümüze</i>	<i>Bilmeyen ne bilsin bizi</i>
<i>Duranlara selam olsun</i>	<i>Bilenlere selam olsun</i>

Selam olsun selam olsun eşe dosta selam olsun²⁶⁹

Su selası Anadolu’nun bazı bölgelerinde uygulanan bir gelenektir. Su selası Amasya, Afyon, Yozgat Çekerek, Aydın yörelerinde de uygulanan bir gelenektir.²⁷⁰

Alevî köylerinde cenaze işlemleri ile meşgul olan kişilere “*hoca*” denilmektedir. Hoca Kur’an-ı Kerim’i bilen köyün bir anlamda şer’i olarak önderi konumundaki kişilerdir. Bu kişiler dedelerinden veya çevre köylerde açılan Kur’an kurslarında Kur’an’ı öğrenmiş kişilerdir. Toplumda en önemli görevleri cenaze işlemleri ile uğraşmaktır.

Çalışma alanı olan Almus’ta Alevî Dedeleri ile Alevî hocaları arasında otorite çekişmesinin olduğu gözlemlenmiştir. Hocalar dedeleri şeriatı fazla bilmeme, Kur’an-ı

²⁶⁸ Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Celal Özdemir, Kınık Belediyesi, 1956 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar.

²⁶⁹ Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

²⁷⁰ Yaşar Kalafat, *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.24-29.

bilmedikleri ve eğitimlerinin yetersiz olduğu gibi konularda eleştirmektedir. Dedeler ise hocaları tarikat yolunu, tarikat erkânını bilmedikleri konusunda eleştirmektedirler.

Almus'ta ölen insanın eşyaları genellikle kıyafetleri eskiden fakire fukaraya verilirken şimdilerde alan kimse olmadığından yakılmaktadır. Bazı köylerde ölen insanın eşyaları fakir insanlara dağıtılmaktadır. Ölen insanın değerli eşyaları hatıra olarak yakınları tarafından saklanmaktadır. Kişinin vasiyetine göre mezarının içine konulduğu da görülmektedir.²⁷¹

4.3.2. Yıkama ve Kefenleme

Almus bölgesinde ölen insan genellikle evinin önünde yıkanmaya özen gösterilmektedir. Yıkama işleminin yapıldığı yerin etrafı kapalı olmalı, açık olmamalıdır. Çünkü çocukların görüp korkmasından, mahrem yerlerinin görülmemesine özen gösterilmektedir. Ölen insanı yıkamayı bilen insanlar yıkamaktadır. Genellikle iki yıkayıcı bir de su döken insan olmak üzere üç kişi yıkamaktadır. Yıkama suyunu hazırlaması için fakir fukara insanlar tercih edilmektedir. Çünkü yıkama suyunu hazırladıkları için onlara ücret veya çit, çember, havlu, basma kumaş gibi şeyler verilmektedir.²⁷²

Cenazeyi yıkamakla görevli insanlar ellerine eldiven takmaktadırlar. Sol eline eldivenin üstüne temiz bir bez alarak rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla yıkama işlemine başlamaktadır. Önce cenazeye taharet verilmektedir. Başını sabunla güzelce yıkanmaktadır. Sonra sağ tarafı sonrada sol tarafı çevrilerek güzelce yıkanmaktadır. Cenaze yıkamada belden yukarı bir sünger, belden aşağı da bir sünger olmak şartı ile toplamda iki süngerle yıkanmaktadır. Cenaze Almus'un her yerinde şeriat usullerine göre yıkanmaktadır. Cenazeye şeriat abdesti aldırılır.²⁷³

Almus'un Durudere, Çamdalı ve Armutalan köylerinde cenaze yıkamaya komşular sabun getirmektedir. Köyden her aile kendi evlerinden birer sabun alarak cenaze evine gelir. Cenaze evine geldiklerinde başsağlığı dilekleri iletirler sonra getirdikleri sabunları cenaze yıkamakla görevli kişilere teslim etmektedirler. Cenazeyi yıkayan kişi herkesin getirdiği sabunları karıştırıp onunla cenazeyi yıkamaktadır. Karıştırma imkânı yoksa her komşunun getirdiği sabunla bir kerede olsa cenazeyi yıkamaktadır.²⁷⁴

²⁷¹ Ali Karaca, Kınık Belediyesi, 1953 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

²⁷² Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁷³ Salih Arslan, *Alevi Erkanı (yayınlanmamış notlar)*, s.52.

²⁷⁴ Mehmet Arslan, Armutalan Köyü, 1942 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar; Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

Almus bölgesinde ölen insan genç birisi ise, evlenmeden ölmüş birisi ise o kişiye yıkamadan önce kına yakılmaktadır. Kına yakma işlemini daha çok kadın cenazelerinde yapılmakla beraber erkek cenazelerine de yapıldığı olmaktadır. Kına cenazenin eline veya ayağına yakılmaktadır.²⁷⁵ Kına bizim geleneğimizde genellikle evlenene, askere gidene, Allah'a kurban edilene yakılmaktadır. Cenazeye kına yakmanın sebebi bu dünyada kına yakacak kısmeti yokmuş bari cenazesinde olsun maksadı ile yakılmaktadır. Bu dünyada gün yüzü görmedi bari ölürken de olsa kınalı gitsin maksadı ile yakılmaktadır. Kına yakmak, tarifi mümkün olmayan bir acının, sosyolojik olarak varlığını devam ettiren bir gelenektir.

Cenaze yıkama işlemi bittikten sonra yakınlarının cenazeye su dökme işlemi yapılmaktadır. Cenazeyi yıkayanlar yıkadıkları yerden; “*su dökmek isteyen varsa sırayla gelsin*” diyerek seslenmektedir. Önce en yakının dan başlayarak akrabaları, dostları su dökmektedirler. Bazı köylerde su dökme işlemini orada bulunan herkes yapabilirken bazı yerlerde sadece yakınlarına izin verilmektedir.²⁷⁶ Bu onlar için cenazeye karşı son görevleridir. Ayrıca su saflığı, temizliği temsil ettiğinden ölünün temizliğine, saflığına şahitlik etmek anlamında yapılan bir ritüeldir.

Almus bölgesinde cenazenin yıkanmasında Alevîler ile Sünnîler arasında hiçbir fark yoktur. Gerek Alevîler gerekse Sünnîler olsun cenazelerini İslami usullere göre yıkamaktadır. Burada dikkat çeken Alevîler tarafından kullanılan “*şeriat*” kavramıdır. Şeriat Alevîlikte dört kapıdan birincisidir. Bu kapılar; şeriat, tarikat, marifet ve hakikattir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin “*Makâlat*” isimli eseri bu dört kapı ve kırk makamı açıklayan bir eserdir.

Kefen sözlükte örtmek anlamına gelmektedir. Ölen bir kimsenin yıkanıp beyaz olan temiz bir beze sarılarak gömülmesidir. Kefenleme işlemi çevre temizliği, sağlık, insan saygınlığının korunması, ölünün yakınlarının hâtıralarına saygı, ölümün hatırlanması gibi hikmetler taşıdığından hemen bütün din ve medeniyetlerde cenaze kültürünün önemli bir parçası olarak görülmektedir. Erkeğin kefeni kamîs, izâr ve lifâfe adı verilen üç parça bezden oluşmaktadır. Kadının kefeni, bu üç parçaya ilâve olarak yüzü de kapatacak bir baş örtüsü ile göbekte göğüs arasını kapatacak genişlikte bir göğüs örtüsünden ibaret beş parça bezden meydana gelmektedir.²⁷⁷

²⁷⁵ Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Menekşe Körüklü, Kapıcı Köyü, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁷⁶ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu; Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁷⁷ Mehmet Keskin, “Kefen”, *T.D.V İslam ansiklopedisi*, Cilt:25, İstanbul 2002, s.184-185.

Kefenleme işlemi yıkamadan hemen sonra yapılmaktadır. Kefen mutlaka beyaz renk olmalıdır. Çünkü beyaz imanın, güzel ahlakın, saflığın ve temizliğin rengidir. Ölü kadın ise yedi kat kefen, erkek ise üç kat kefen hazırlanır. Kadın daha mahrem birisidir o yüzden yedi kat yapılmaktadır. Kefene varsa zezem suyu, gül suyu veya çörek otu dökülmektedir. Kefenleme işlemi bittikten sonra cenaze tabuta yerleştirilmektedir.²⁷⁸

Kefenin iç gömleği ölünün başından geçirilince ölünün başına yeşil renk bir kumaş bağlanmaktadır. Daha sonra ölüye dış gömlekleri sarılmaktadır. Kefenin baş tarafı ve ayak ucu bağlanır. İki yerinden daha kumaştan bez bağlanır. Böylece kefenleme işlemi sona ermiş demektir. Ayrıca kefenin içine gül suyu dökülmektedir. Gül suyu döküldükten sonra tabuta konulmaktadır.²⁷⁹

Almus yöresinde cenazeyi yıkayanlara para, havlu, basma kumaşı, çit, çember gibi hediyeler verilmektedir. Aynı şekilde suyunu ısıtana, suyu taşıyana da çeşitli hediyeler verilmektedir. Almus'ta cenazenin kefenlenmesi konusunda Alevîler ile Sünniler arasında hiçbir farklılık bulunmamaktadır. Alevî ve Sünnî köylerde kefenleme işlemi İslami kurallara uygun olarak yapılmaktadır. İnsanlar yaşları ilerledikçe veya ciddi bir hastalığa kapıldıkların da kendi kefenlerini ölmeden önce almaktadırlar. Bazen hiçbir sebep olmaksızın da kefenlerini aldıkları görülmektedir. Bazı insanlar ise kefen yerine onun parasını hazır ederek ölüme her an hazır olduklarını anlatmaktadır.

Son yıllar da belediyelerin ve hastanelerin cenaze hizmetleri köylere kadar uzanmaktadır. Özellikle de belediyeler cenazenin kefenini, yıkamak için hocasını ve köyüne götürmesi için cenaze aracını ücretsiz tahsis etmektedir. Hastanede vefat eden birisi olduğunda hastanede yıkanıp kefenlenip öyle köye getirilmektedir. Bazı durumlarda cenazenin sahipleri kapılarının önünde yıkanması konusunda ısrar ederse cenazelerini alıp köyelerine getirip orada yıkama işlemi yapmaktadır.

4.3.3. Cenazenin Tabutu ve Cenazenin Eve Getirilmesi

Cenazenin yıkanmasından sonra cenaze tabuta konulmaktadır. Tabuta konulurken içi güzel koksun diye tabutun içine gül suyu, zezem veya çörek otu konulmaktadır. Tabut kapatıldıktan sonra cinsiyeti hakkında bilgi vermesi maksadı ile tabutun üstüne birtakım eşyalar konulmaktadır. Cinsiyet belirtmesinin dışında dini sembollerde konulmaktadır.

²⁷⁸ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Necmiye Ekinçi, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁷⁹ Salih Arslan, Age., s.53.

Almus'un köylerinde cenaze kadın ise tabutun üstüne çit, çember konulmaktadır. Cenaze erkek ise havlu atılmaktadır. Bunların dışında Gevrek ve Serince köylerinde tabutun üstüne cicim atılmaktadır. Bu cicim cem törenlerinde de meydana serilen cicimdir. Bu cicimin üzerinde cem törenlerinde haklı hakkını almaktadır. Kişinin görgüsü, sorgusu bu cicim üzerinde yapılmaktadır. Haksızlığa uğradığında hakkını bu cicim üzerinde almaktadır. Bu cicim bir semboldür. Bu dünya da sorgusu görüldü, görgüsü görüldü anlamına gelmektedir. Bu dünyada sorulacak olanlar soruldu görülecek olanlar görüldü demektir.²⁸⁰

Tabutun üzerine atılan cicimi Salih Şahin şöyle anlatmaktadır; *“bu cicimin özelliği beş esmanın giydiği elbisenin rengi vardır. Beş Esmadır? Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'dır. Hz. Peygamberinki yeşildir, Hz. Ali'nin ki beyazdır, Hz. Hasan'ın ki sarıdır yani yeşil tona benzemektedir, Hz. Hüseyin'inin ki kırmızıdır, Hz. Fatıma'nın ki siyah renktir. Beş renk bunlardandır ve cenazenin üzerine de bu şekilde örtülür. Bu beş kişinin şefaati ölen insanın üzerine olsun temennisi ile tabutun üzerine örteriz. Bu cicimin görgü ile daha çok alakası vardır. Görgü görülürken cicim ortaya serilir. Dört ucuna niyaz yapılır bir de ortasına niyaz yapılır. Cicimin her bir ucu dört büyük melekten birini temsil etmektedir. Ortası Hz. Fatıma'dır. Niyaz bu beşine yapılır. Bu divanda sorulan soruldu hakkın divanına kul hakkı olmadan gönderildi anlamındadır.”*²⁸¹

Bu cicim Alevî geleneğinde çok önemlidir. Özellikle de düşkünlük gerektiren durumlarda sorgu bu cicim üzerinde yapılmaktadır. Hatta Almus'ta insanlardan biri haksızlığa uğradığında *“gelecek yıl ben bunun hesabını ala cicim üzerinde sorarım”* demektir. Gelecek yıl demesi şundandır; sorgu yılda bir kez yapılmaktadır. Yani her sene dede huzurunda cicim üzerinde diğer insanların yanında sorgusu yapılır. Bu sorgu ile herkes hakkını bu dünya da almaktadır. Bu gelenek hakkın huzuruna bu dünyadan kul hakkı ile gitmemesi için yapılmaktadır.

Cenazenin tabut işlemleri bittikten sonra cenaze kendi evinin önüne götürülmektedir. Bazen cenaze namazı kılınmadan götürülür helallik alınır ve cenaze namazı kılınır. Bazen de cenaze namazı kılındıktan sonra evinin önüne götürülerek helallik alınmaktadır. Cenazenin evinin önüne getirilmesindeki maksatlardan biri de evde bulunan kadınların son bir kez görmesi ve helalleşmesi için evinin önüne getirilmektedir.²⁸²

²⁸⁰ Mehmet Arslan, Armutalan Köyü, 1942 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

²⁸¹ Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁸² Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu; Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Cenaze eve getirildikten sonra dede şöyle der; *muhterem komşular cenaze hizmetlerini tamamladıktan sonra birde buradaki yakın komşulardan helallik almak için buraya yaşadığı evin önüne getirdik. Değerli komşular aramızdan ayrılarak dünyadan ahirete intikal etmiş bu komşumuzu hali hazırda nasıl bilirdiniz?* diyerek orada bulunan kalabalığa sormaktadır. Orada bulunan insanlar *“iyi bilirdik, Allah rahmet eylesin”* derler. Dede tekrar; *hak şahitliğinizi kabul etsin. Bu komşumuzdan razı mısınız?* diyerek orada bulunanlara sormaktadır. Orada bulunanlarda *“razıyız Allah rahmet etsin”* derler. Dede tekrar; *komşuluk haklarınızı helal ediyor musunuz? dünya ve ahiret haklarınızı helal ediyor musunuz? insanlık hakkını yani kul hakkını helal ediyor musunuz?* der ve orada bulunan insanlar *“helal olsun”* derler. Dede; *“bende sizlere vekaleten kendime asaleten bu can zerindeki haklarınızı helal ediyorum”* demektedir. Son olarak dede *“hepimiz bu yolun yolcusuyuz, önemli olan toplumla iyi geçinip bu dünyada hoş bir seda bırakmaktır. Kulların razı olduğu candan Allah da razı olur”* diyerek dua etmektedir. ²⁸³

Evin önünde helalleşme yapıldıktan sonra cenaze omuzlarda defin için mezarlığa doğru götürülmektedir. Mezarlığa giderken herkes sırası ile mutlaka cenazeye omuz vermektedir. Bu davranışı oradaki insanların vefat eden kişiye karşı son komşuluk görevleri olarak görülmektedir.

4.3.4. Defin ve Mezar İçine Eşya Koyma

Defin işlemlerinden önce mezar kazmak için üç veya dört kişi görevlendirilmektedir. O insanlar mezarı önceden giderler ve kazmaya başlarlar. Aynı şekilde mezara yerleştirilmek için *“perdü”*²⁸⁴ hazırlığı da mezar kazma ile birlikte başlamaktadır. Ağaç ve ahşap işlerinde mahir bir insan bu işlemi yapmaktadır. Eğer mezar kazarken, kazılan yerden mezar çıkarsa mezarın içine bir miktar temsili para atılmaktadır. Bu mezar sahibinden mezarı satın almak için yapılan bir işlemdir.²⁸⁵

Defin işlemleri için mezarlığa getirilen cenazeyi mezara yakın akrabaları tarafından indirilmektedir. Akrabalarından indirmesini ve mezara yerleştirmesini bilmiyorsa hoca yukarıdan tarif etmekte cenazenin akrabaları da cenazeyi mezara yerleştirmektedir. Cenaze başı batıya, yüzü kıbleye dönük, ayakları doğuya gelecek şekilde mezara yerleştirilmektedir. Cenaze kabirde sağ tarafına yatırılıp arkası toprakla desteklenmektedir. Cenaze için hazırlanan perdüler

²⁸³ Salih Arslan, Age., s.57.

²⁸⁴ Mezarlıkta ölünün üzerine konulan tahtalara verilen yöresel isimdir.

²⁸⁵ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu; Ahmet Ulutaş, Ormandibi Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

yani tahtalar dizilmektedir. Tahtaların dizimi bittikten sonra toprak atma işlemi başlamaktadır. Herkes cenazeye toprak atabilir. Bazı köylerde ilk torağı ilk kazmayı vuran atmaktadır. Birkaç kürek toprak atılmakta daha sonra başkasına verilmektedir. Toprak atmak sevap olarak görüldüğünden herkes bu sevaptan almak istemektedir. Ayrıca bu cenazeye karşıda bir sorumluluk olarak algılanmaktadır.²⁸⁶

Defin işlemi sırasında mezarın içine bazı eşyalar konulmaktadır. Almus'un her köyünde mezarın içine eşya konulmaz çünkü günah sayılmaktadır. Ama bazı köylerinde vasiyet üzerine bazen de vasiyet olmaksızın mezarın içine birtakım eşyalar konulmaktadır. Mezarın içine eşya koyan köyler şunlardır;

Durudere köyünde ölünün özel eşyalarından bazıları mezarının içine konulmaktadır. Bu eşyalar genelde ölen insanın sevdiği eşyalar arasından seçilmektedir. Örneğin kavalı, sazi, elbisesi, entarisi gibi sevdiği eşyaları mezarının içine konulmaktadır. Kınık köyünde ölen insanın sevdiği eşyalardan bazıları mezarın içine konulmaktadır. Genelde vasiyeti üzerine olduğu zamanlar konulmakla birlikte bazen yakınları tarafından da konulmaktadır. Ölenin çakmağı, teşbihi gibi özel eşyalarını yakınları mezarın içine koymaktadırlar. Kapıcı köyünde çok az rastlansa da ölen insanın eşyaları mezara konulmaktadır. Bu köyde de özellikle vasiyet olduğunda veya yakınlarının ısrarı üzerine eşyalarından mezara konulmaktadır.²⁸⁷ Salkavak köyünde vasiyet olursa mezara eşya konulmaktadır. Cenaze işleri ile uğraşan Rıza Kaya şöyle anlatmaktadır; *bir keresinde bir komşu vasiyet etmiş ben bedenimi çok seviyorum erken çürümesini istemiyorum o yüzden benim mezarıma tuz atın diye vasiyet etmiş. Biz de vasiyeti üzerine mezarına iki çuval tuz döktük*" demektedir. Çamdalı köyünde Gülden Yücel mezara eşya koyma ile alakalı şunları söylemektedir; *"Annem yalan dünyaya doymadan gitti. İnsanın içinde bir duygu oluyor. Annem çok ekmek pişirirdi. O ekmekleri açtığı bir oklavası vardı. O oklavasını annemin yanına koydum. Kefeninin arasına koydum."*²⁸⁸

Mezarlıkta toprak atmaya başlamadan önce Kur'an okunmamaktadır. Toprak atmaya başlayınca Kur'an okunmaya başlanmaktadır. Toprak atmaya başlamadan önce Kur'an okumak hoş karşılanmamaktadır.²⁸⁹ Almus'ta Alevî, Sünnî fark etmeksizin mezarlıkta cenaze

²⁸⁶ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁸⁷ Ali Karaca, Kınık Belediyesi, 1953 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar; Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Menekşe Körüklü, Kapıcı Köyü, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁸⁸ Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁸⁹ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar; Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

gömülürken mutlaka Kur'an okunmaktadır. Genellikle Yasin suresi okunmaktadır. Yasin suresi okunduktan sonra hoca veya dede bir dua etmektedir.

Cenaze defnedildikten sonra mezarın başında sadece hoca kalmaktadır. Hoca cenazeye talkın vermektedir. Bu talkında ölünün karşılaşıacağı düşünülen ilk sorular sorulur ve cevapları verilir. Ölüye ilk sorgusunda yardımcı olmak maksadı ile bir hatırlatma olarak hoca efendi “*rabbin kim? Rabbim Allah, nebin kim? Nebim Hz. Muhammed, kitabın ne? Kitabım Kur'an*” gibi sorularla ölüye telkin de bulunmaktadır. Talkın verme inancı Sünnîlerin tamamında bulunmaktadır. Alevî köylerinde ise talkın vermeyi bilen hocalar yaparken bilmeyen hocalar yapmamaktadır.²⁹⁰

Defin işlemi bittikten sonra mezarlıkta başsağlığı dilemek için ölen insanın yakınları mezarlığın dışında bir yerde sıraya girmektedir. Cenazeye gelen insanlar ilk başsağlığı dileklerini mezar üstünde yaparlar. Eskiden mezar üstünde başsağlığı dilenmezken artık son yıllarda mezar üstünde yapılmaktadır. Sadece mezarlıktaki başsağlığı yeterli değildir. İnsanlar bir de cenaze evine giderek cenaze sahiplerini acıları paylaşmaktadır.²⁹¹

4.3.5. Mezarlıkta Yemek Verme ve Kazma Kürek Ekmeği

Almus'ta cenazeyi mezara defnettikten sonra başsağlığı dilenir. Başsağlığından sonra mezarlıkta pide ve ayran ikramı yapılmaktadır. Önceden haber vererek hazırlanan pideler cenazeyi defnettikten sonra gelir ve gelen misafirlere ikram edilmektedir.²⁹²

Almus'ta eskiden böyle bir gelenek bulunmamaktadır. İnsanlar çevre köylerden gelenleri alır evlerine götürür kendi evlerinde yemek ikramı yaparlardı. Ama son yıllarda mezarlıkta pide dağıtma bir gelenek haline gelmiş durumdadır. Dışardan gelen misafirler cenazeden sonra hemen gittikleri için onlara bir lokma ikram etmek maksadı ile pide ve ayran dağıtılmaktadır.²⁹³

Cenaze defnedildikten sonra hem Sünnîlerde hem de Alevîlerde cenazeye gelen herkese yemek verilmektedir. Bu yemeğe “*kazma kürek ekmeği*”, “*kazma kürek tıktırtısı*” denilmektedir. Kazma kürek ekmeği Alevî köylerinde “*kabir kurbanı*” olarak da bilinmektedir. Alevîlerde kabir için kesilen kurbanın etinden yapılan yemeğe kazma kürek ekmeği

²⁹⁰ Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁹¹ Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

²⁹² Vahit Güneş, Çilehane Köyü, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Alparslan Uğur, Gümelönü Köyü, 1955 Doğumlu, Eğitim Enstitüsü Mezunu.

²⁹³ Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Hasan Demirtaş, Kınık Belediyesi, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

denilmektedir. Sünnîlerde ise kazma kürek ekmeği, kazma kürek tıktırtısı olarak isimlendirilmektedir.

Kazma kürek tıktırtısı yemeğini yapmak için bir küçük baş hayvan kesilmektedir. Kesilen hayvanın koyun olması daha makbul kabul edilmektedir. Kesilen bu kurbanın eti ile kavurma ve pilav yapılmaktadır. Bu yemeğe “*lokma*” denilmektedir. Cenazeye gelen herkes mezarlıktan davet edilerek bu lokmadan ikram edilmektedir. Bu yemek sonunda dualar edilmekte başsağlığı dilekleri tekrarlanmaktadır.²⁹⁴ Burada yenilen yemeklerin ölünün canına degeceğine inanılmaktadır. Yenen her yemekten sonra yapılan her duanın günahlarına kefarete olacağına inanılmaktadır.

Bazı köylerde pide ayran yerine kazma kürek ekmeği, kazma kürek tıktırtısı denilen yemek verilmektedir. Kazma kürek ekmeği cenazeyi defnettikten sonra yapılmaktadır. Cenaze defin işlemlerinden sonra cenaze evi, cem evi, köy meydanı, okul bahçesi gibi yerlerde ikram edilen yemek çeşididir. Özellikle de dışardan gelenlere verilmek maksadı ile yapılmaktadır. Kazma kürek ekmeğini cenazeye katılan herkes yiyebilmektedir.²⁹⁵

4.3.6. Iskat ve Devir

Literatürde iskat, iskât-ı salât ve iskât-ı savm'ın kısaltılmışı olarak bir kimsenin sağlığında ifa edemediği bazı ibadetlerle ilgili sorumluluğunun vefatından sonra fidye ödenerek düşürülmesi anlamlarında kullanılmaktadır. Sözlükte düşmek anlamına gelen sukût kökünden türemiş olup düşürmek, atmak, izâle etmek mânasına gelmektedir. İslâm hukukunda ise bir hak veya mükellefiyeti düşürmeyi ifade etmektedir.²⁹⁶

Iskat o seneki fitre üzerinden hesaplanmaktadır. Önce ne kadar oruç borcu ne kadar namaz borcu var yakınlarından öğrenilmektedir. Eğer yakınları bilmiyorsa tahmini bir gün üzerinden hesaplanmaktadır. Iskat parasını cenaze sahibi vermektedir. O para orada bulunan ve daha önceden belirlenmiş iskatçılar arasında devir edilmektedir. Daha sonra o para cenazenin kırkını okuyana, ölü için hatim okuyana, mezar işleri ile uğraşanlara ve devircilere verilmektedir. Bunların dışında bir para kalmış ise cenazeye gelenlere dağıtılmaktadır. Cenazeye gelen kaç kişi varsa eşit bir şekilde dağıtılmaktadır. Mesela elli kişi katıldı cenazeye o para elliye bölünmekte ve herkese eşit bir şekilde verilmektedir.²⁹⁷

²⁹⁴ Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁹⁵ Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ahmet Ulutaş, Ormandibi Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

²⁹⁶ Ali Bardakoğlu, “Iskat”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 19, İstanbul 1999, s.137-143.

²⁹⁷ Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar.

Çaykırı köyünde ıskat işlemini şöyle yapılmaktadır; cenaze varisleri ile birlikte bir ıskat parası belirlenmektedir. Hocalar toplanmaktadır. Bu paranın bir kısmı hocalara kalmaktadır. Bir kısmı mezar işleri ile ilgilenenlere, yıkayanlara, çevre köylere haber veren habercilere verilmektedir. Bunun dışında kalan para cenazeye gelen komşulara ve cenaze namazına katılanlara verilmektedir. Parayı bozmak mümkün olmayınca üç-beş kişiye bir para verilir kendi aralarında bozup alsınlar diye. Bu ıskat parasının içinde orucu, namazı hepsinin kefareti bulunmaktadır. Yaklaşık 8 bin civarı bir para ıskat ve devir edilmektedir.²⁹⁸ Ormandibi köyünden ıskat şöyle yapılmaktadır; dört beş kişi bir yere oturmakta ve ıskat parası bir çaputa çıkılmaktadır. Oradaki insanlara sırası ile aldım kabul ettim diyerek oradakiler dolaştırmaktadır. Oradaki parayı ıskat yapanlar kendi haklarını almaktadır.²⁹⁹

Almus yöresinde ıskat eskiden özellikle de Sünnî köylerde yaygın olarak yapılan bir inanışken artık yapılmamaktadır. İskat işleminin vazgeçilmesinde cami hocalarının büyük etkisi bulunmaktadır. Cami hocalarının eğitim seviyelerinin artması ile birlikte ıskat işine karşı çıkmaları daha da güçlenmiştir. Köyde bulunan ve köylünün dini anlamda itibar ettiği yaşlı insanlar geleneksel olarak ıskat ve devir işlemini sürdürmeye çalışmışsalar da hocaların ilmi duruşu ile bu geleneksel uygulamadan vazgeçilmiştir.

Almus'un hiçbir köyünde ıskat ve devir işlemleri yapılmamaktadır. Sadece bazı köylerde ölünün oruç kefareti, kırkını okuyana para verilmesi, hatim yapana para verilmesi ve cenaze hizmetlerine para verilmesi gibi konular yapılmaktadır. Bu işlemlerde ki parayı genellikle cenaze yakınları karşılamaktadır. Fakat bazı Alevî köylerinde cenaze işlemleri için gelenlerden para toplanmaktadır. Herkes kendi ekonomik durumuna göre az çok vermektedir. Toplanan bu para tamamen cenaze işlemlerinde harcanmaktadır. Bu toplanan paraya Arısu köyünde "*döküm*" denilmektedir.³⁰⁰

4.3.7. Kara Gecesi ve Ölünün Belli Günleri

Almus bölgesinin tamamında ölünün ilk öldüğü akşam kara gecesi yapılmaktadır. Bu geceye bazı köylerde bu gece "*kara gecesi*", "*yas ekmeği*", "*yas gecesi*" gibi isimlerle isimlendirilmektedir. Ölüm en çok da geride kalanlar için zor olduğu için ölen insanın bu dünyadan ayrıldığı ilk gece, kara bir gece olarak isimlendirilmiştir.

²⁹⁸ Nevzat Ulugöl, Çaykırı Köyü, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

²⁹⁹ Ahmet Ulutaş, Ormandibi Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

³⁰⁰ Rıza Kaya, Salkavak Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Serpil Güllü Kaya, Salkavak Köyü, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Kara gecesinde komşular evlerinden yemek getirmektedirler. Ölü evine getirilen yemekler ölü evine bırakılmaktadır. Ölü evinde üç gün yemek pişirilmesi hoş karşılanmamaktadır. Üç gün ölünün akrabaları, komşuları cenaze evine yemek getirmektedir. Bu yüzden kara gecesine gelen herkes evinden kendi çabasına göre yemek, ikramlık şeyler getirmektedir. Ölünün hayrı hasenatı için getirilen bu yemeklerden kara gecesine gelenlere ikram edilmektedir.³⁰¹

Kara gecesine köyün hocası da katılmaktadır. Hoca kara gecesinde Kur'an okumakta, dualar etmektedir. Genellikle bu gecede Yasin suresi okunmakta, Mevlid-i şerifler okunmaktadır. Hoca kısa vaaz ederek ölüm ve dünya hayatının geçici olduğuna yönelik konulardan bahsedilmektedir. Ayrıca hocalar kırk gün cenaze evinde veya kendi evlerinde ölünün kırkını okumaktadırlar. Eskiden hocalar ölünün evine gider orada ölünün kırkını okumuş ama artık evde değil hocalar kendi evlerinde okumaktadır.³⁰²

Kara gecesinde cenaze evinin önünde ateş yakılmaktadır. Bu ateş üç gece yakılmaktadır. Yuvaköy de ise hem cenaze evinde hem de mezarlıkta ateş yakılmaktadır.³⁰³ Evin önünde ve mezarda ateş yakmanın sebebi ocağı sönmemesi diye ve yattığı yer olan kabrinin ışık içinde olsun düşüncesi ile yapılmaktadır. Ayrıca mezarın yırtıcı hayvanlar tarafından eşilmemesi için de toplumsal olarak alınmış bir tedbirdir.

Mezarda ateş yakma geleneği Türklerde kutsal kabul edilen inançlar arasındadır. Eski Türk inanışlarında ateşin her şeyi temizlediği, kötü ruhları kovduğuna inanılmaktadır. Şamanlar dini ayinlerinde söyledikleri dinsel sözleri ateşe üfleyerek okumaktaydı. Türkler atalarının ruhlarını ateşin içinde tecelli etiklerine inanmaktaydılar. Bu yüzden ocağı ve ateşi kutsal kabul etmişlerdir. Ocağın tütmesi, ocağın yanması ataların o ocakta devamına işaret olarak kabul edilmiştir. Mezar başında ateş yakma geleneği Altay Türklerinde de rastlanmaktadır.³⁰⁴

Kara gecesi Kapıcı köyünde şöyle yapılmaktadır; cenazenin öldüğü gece evin önüne ahiret ışığı yakılmaktadır. Bu ahiret ışığı üç gece yakılır. Bu ışığı ölü ışıklar içinde uyusun diye yakarlar. Komşular cenaze evine kara gecesinde yemek götürmektedir. Gelenine gidenine ikramda bulunsun diye yemek götürürler. Kara gecesi ölünün öldüğü ilk akşam yapılmaktadır. Bu gecede cenaze evine gelen hoca Kur'an okumaktadır.³⁰⁵

³⁰¹ Vahit Güneş, Çilehane Köyü, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

³⁰² İskender Koçak, Babaköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

³⁰³ Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunlu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

³⁰⁴ Nilgün Çıplak, "Anadolu'da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler", *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl:XL, Sayı:474, s.612.

³⁰⁵ Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunlu.

Almus'ta ölen insanın arkasından öldüğü günü takiben belirli günler de belirli toplumsal ritüeller yapılmaktadır. Bu ritüeller toplumsal kaynaşma ve duyguları paylaşma açısından sosyolojik olarak son derece önemli günlerdir. Bu ritüeller toplumun, dini geleneksel formda yaşayışına örnek teşkil etmektedir. Her toplum inandığı dine kendi geleneksel bazı formlarını uyarlamıştır. Almus bölgesinde ki insanların bu uygulamaları da buna bir örnektir. Bu davranışlar aynı zamanda dinin gelenekselleşmesidir. Dinin boş bıraktığı alanı toplumların kendi gelenekleri ile doldurmasıdır. Dikkat edilirse yıkama ve kefenleme dini kurallarına göre yapılırken diğer belirli günler toplumsal geleneklere göre yapılmaktadır.

Ülkemizde ölenin dinsel törenle ve yemekle anıldığı belirli günler vardır. Bunlar içinde sıklıkla görüleni ölünün kırkıncı, elli ikinci günleriyle halk arasında sene-i devriye adıyla anılan günlerdir. Bu günlerde ölünün hayrı için, ölenin ruhu için, yemekler verilmekte, mevlit okutulmaktadır. Belirli sayılarla anılan bu günler, bu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerinden dolayı önemsenmişler ve birtakım adetlerin bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir. Yaşamın çeşitli dönemlerinin çevresinde kümelenen adetlerin başka toplumların halk kültürlerinde de önemli bir yer kapsadığını görülmektedir.³⁰⁶

Almus'ta ölünün arkasından yapılan günler şunlardır;

Ölünün ilk cumalığı; bu ölen insanın öldüğü günden sonraki ilk cuma verilen yemektir. İlk cuma da verilen bu yemeğe Arisu köyünde “*can aşısı*” denilmektedir. Bu yemek öncesinde Kur'an-ı Kerim okunmakta, sonrasında dualar edilmektedir.

Yedi cumalığı; bu ölen insanın öldüğü günden sonra yedi cuma verilen yemektir. Bu yedi cuma yemeği çok geniş katılımlı olmamaktadır. Daha çok birkaç sofralık adam ve hoca davet edilerek yapılan bir gelenektir. Bu yemek öncesinde Kur'an-ı Kerim okunmakta, sonrasında dualar edilmektedir.

Ölünün kırkı; bu cenazenin kırkıncı gününde yapılmaktadır. En önem verilen günlerden birisidir. Kırkıncı gününe kadar kırk Yasin okunmaktadır. Kırk Yasin bazen ölü evinde bazen hoca kendi evinde okumaktadır. Kırk Yasin bir şişe suya okunmaktadır. Kırkıncı gün o su mezarın üstüne dökülmektedir. Bu inanışla ölen insanın kabir azabı çekmeyeceğine inanılmaktadır. Armutalan köyünde Yasin suresinin okunduğu su yedi çeşmeden doldurulup o suya Yasin suresi okunmaktadır. Kırkıncı gün bütün köyle akraba davet edilir geniş katılımlı bir yemek verilmektedir. Bu yemek öncesinde Kur'an-ı Kerim okunmakta, sonrasında dualar edilmektedir.

³⁰⁶ Sedat Veyis Örnek, Age., s.220.

Ölünün elli iki yemeği; bu yemek et kemikten ayrılma yemeği olarak da bilinmektedir. Bazı köylerde çok geniş katılımlı olarak yapılmaktadır. Ama bazı yerlerde bir iki sofralık insan davet edilerek gerçekleştirilmektedir.

Ölünün yıllığı; ölen insanın seneyi devriyesinde yapılan yemektir. Bu yemek de kırk yemeği kadar önemli bir gelenektir. Bu yemekte bütün köylü davet edilmektedir. Çeşit çeşit yemekler yapılmaktadır. Bu yemek öncesinde Kur'an-ı Kerim okunmakta, sonrasında dualar edilmektedir.

Mevlid-i şerif; mevlid okuma geleneği sadece Sünnî köylerinde rastlanılan bir gelenektir. Alevî köylerinde mevlid okuma geleneği bulunmamaktadır. Mevlid için herhangi bir gün belirlenmemiştir. Mevlid her zaman okunabilir. Mevlid okunduğu zaman ailenin durumuna göre yemek verilmektedir. Ekonomik durumu iyi olmayanlar lokum, şeker dağıtmaktadırlar. Özellikle son yıllar da mevlid okutma ramazan aylarında yoğun olarak yapılmaktadır. İnsanlar hem ramazanın bereketinden hem de ölenlerine rahmet olsun düşüncesi ile mevlid okutmaktadır.

4.3.8. Dâr Çekme

Dâr kelimesi Arapçada ev, şehir, yer; Farsçada ağaç, direk, idam sehpa anlamlarına gelmektedir. Dâr, Alevî-Bektaşî erkânında sorguların görüldüğü ve mürşit huzurunda hesap verildiği meydana verilen isimdir. Burada benlik duygusu zahiren mürşide, batinî olarak hakka telim edilmektedir. Alevî-Bektaşîler, sorgudan görgüden geçmeden ve dâr meydanında, dâra durmadan inançlarını tam olarak yaşamış olarak görmemektedirler. Her nefsin bir dâr meydanında nefis muhasebesi yapması istenmektedir.³⁰⁷

Bir insan bir haksızlığa uğramışsa cemde uğradığı haksızlığı gidermek için dâra durmaktadır. Kimden ne şikâyeti varsa toplumun huzurunda dedeye anlatmaktadır. Dede de hakkını arayan kişiyi ve diğerlerini dinlemektedir. Oradaki insanların yardımıyla olay ortaya çıkar haklı hakkını bu dârda alır. Eğer aldatmaya, yalan söylemeye kalkarsa düşkün ilan edilmektedir. Bazen hiçbir şikâyet olmaksızın talip kendi özünü dâra çekebilir. Dededen istekte bulunabilir. Dede de toplumun huzurunda o talibi dâra çekmektedir.³⁰⁸ Alevî-Bektaşî geleneğinde dâr sadece hayatta olanlara yapılmaz. Vefat etmiş ikrarlı kişiler içinde dâr çekilmektedir. Alevî bir insan ölümünden sonra toplum huzurunda hata ve kusurlarının ortaya

³⁰⁷ Mehmet Dönmez, Hasan Çelik, Ergün Armağan, "Alevilik Bektaşilikte Dâr", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 85, Yıl: Bahar 2018, s.185.

³⁰⁸ Hüseyin Dedekargınoğlu, "Alevilikte Tanım ve Terimler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 60, Yıl: 2011, s.389.

çıkarılmasını arzu etmemektedir. Kendi üzerinde ne kadar kul hakkı varsa hepsinden kurtulmuş olarak hakka yürümeyi istemektedir. Bundan dolayıdır ki dâr erkânının bireysel ve toplumsal sorumluluğu artırıcı bir yönü de bulunmaktadır. Dâr çekme genellikle ölünün üçüncü, yedinci ve kırkıncı günlerinde yapılmaktadır.³⁰⁹

Almus bölgesinde bulunan bütün Alevî köylerinde ölen insan için dâr çekme işlemi yapılmaktadır. Fakat her Alevî olana dâr çekilmez, ikrarlı kişilere dâr çekilmektedir. Yani görgü cemine katılmış, görgüsü görülmüş, sorgusu yapılmış kişilere dâr çekilmektedir. Düşkün kişinin dârı çekilmemektedir. İkrarsız kişilerin, görgüsü, sorgusu olmayanın dârı çekilmemektedir. İkrarsız kişiye hangi şartlarda dâr çekileceğini Ataköy kasabasında Salih Gökçe şöyle anlatmaktadır; *“ikrarsız kişiye şöyle dâr çekilir. Eğer önceden bir ikrarlaştırma safhasına girmişse biz buna “gözleşme” deriz. Mürşit önün de falan kişi ile musahip olacağız, tarikat kapısına hak kapısına gireceğiz dedikleri andan itibaren üç yıl, bazen yedi yıl en erken üç yıl musahip olacaklar birbirlerini yoklarlar. Musahip olacağı kişi nasıl biridir? İyi birisi midir? Kâmil kişi midir? Diye birbirini tartar, düşünürler, ona göre karar verirler. İşte bu gözleşme anında veya dua aldılar kurbanlarını kesemediler o sırada bir tanesi hakka yürürse o kişinin dârı çekilir. Bunun dışında görgüye katılanlarında dârı çekilir.”*³¹⁰

Dâr için bir kurban kesilmektedir. Kesilen bu kurbanı “Dâr kurbanı” denilmektedir. Dâr kurbanının etini herkes yiyememektedir. Dâr kurbanın etini sadece musahipli olanlar ve dâra duran kişilerin yemesi tercih edilmektedir. Dâra duran kişilerden sonra musahipli kişilerde dâr kurbanın etinden yiyebilir.³¹¹ Almus’ta Alevî geleneğinde cenaze için iki kurban kesilmektedir. Birincisi kabir kurbanı; bu kurbanı herkes yiyebilir. İkincisi dâr kurbanı; bu kurbanı sadece musahipli olanlar yiyebilmektedir.

Dâr kurbanının alım, kesim işlemleri ile ölen insanın musahibi ilgilenmektedir. Eğer musahibi yoksa yakın biriside ilgilenilebilir. Ama musabının ilgilenmesi önemlidir çünkü musahip kardeşliği ana-babadan olan kardeşlikten ileri görülmektedir. Cenaze işleri ile de musahip ilgilenmektedir. Kefeni, havlusu gibi işlerle de musahip olan kişi ilgilenir. Ölen insanın musahibi önce dededen kurban için izin alır. Dede rahatsız veya gelemiyorsa dedenin vekilinden izin alınmaktadır. Dede izini “benim elim senin elindir” diyerek vermektedir. Daha sonra kurban satın alınır. Kurbanı kesmeden önceki tekbirini de dede verir. Dedenin tekbir getirmesinden sonra kurban kesilmektedir. Dâr kurbanını herkes kesememekte, musahipli

³⁰⁹ Hüseyin Özcan, “Bektaşilikte Dâr Kavramı ve Hallâc-ı Mansûr Etkisi”, *Folklor Edebiyat Dergisi (Alevilik Özel Sayısı) – II*, Sayı:30, s.157-164.

³¹⁰ Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³¹¹ Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

birinin kesmesi gerekmektedir. Eğer musahipli kurban kesmesini bilmiyorsa kesmesini bilen birine kurbanı kesmesi için vekalet vermektedir. Kurban kesilirken musahip kurbanın başında durmaktadır. Kurban olarak genellikle koç tercih edilmektedir.³¹²

Dâr kurbanı dört aşamadan geçmektedir. Bu dört aşama şöyledir; Birinci aşama helalleşme ve tekbir aşamasıdır. İkinci aşama kanın aktığı zamandır. Üçüncü aşama yıkanma aşamasıdır. Dördüncü aşaması pişme aşamasıdır. Kurban piştikten sonra lokma olmaktadır. Lokma olduktan sonra bir helallik daha alınmaktadır. Kurban sahiplerinden ve musahibinden tam teferruatlı helallik alınmaktadır. Orada bulunan mürşit veya dede şöyle sormakta *“bu kurbanı bu cemaate helal ediyor musunuz”* onlar da *“helal ediyoruz”* derler. Mürşit veya dede tekrar *“lokma yemeye dışardan bir misafir gelirse bu misafiri Şah-ı Merdan gözünde göreceğine dair razılığınız var mıdır? O insanlarda yiyebilir mi?”* diye sormaktadır. Onlar da *“helal olsun”* diyerek kabul ederler. Mürşit veya dede daha sonra orada bulunan cemaate *“ey cemaat, değerli komşular canlar falan falan kişi için kurban niyetlendiler. Bunların lokması yenir mi? Biz kesilmeden bir kez sorduk ama bir de halkın huzurunda soruyoruz. Bunlar dürüst müdür, sözlerine sadık mıdır, sizde komşuları olarak bunların sözüne sadıklık eder misiniz?”* diye sormaktadır. Sonra dâr kurbanı yenmeye başlanır. Ayrıca esas lokma, kurbanın yüreğinde ve böbreğindedir. Kurbanın yüreğini ve böbreğini musahipli kişilere ikram edilmektedir. Bu organlar hayvanın ana organı olarak görüldüğü için böyle bir inanış bulunmaktadır.³¹³

Dâr çekme, dâra durma ritüeli eskiden gece yapılırmış. Ama şimdi millet uzaktan geldiği için gündüz de yapılabilir. Cenazeyi defnettikten sonra ki gece yapılırmış. Güneş indikten sonra, akşam namazından sonra gece yapılırmış. Şimdi İstanbul, Ankara, İzmir gibi uzak şehirlerden gelenler olduğu için gündüz de yapılabilir. Dâr cem evinde, evde veya müsait bir yerde yapılmaktadır. Dâra başlamadan önce şeriat abdesti alınmaktadır. Mürşit varsa tarikat abdesti de alınmaktadır. Sonra akşam duası yapılır. Tövbe istiğfar getirilir. Hz. Resulullah anılır. Ehli beyt anılır. Peygamberler anılır. Kerbela şehitleri ve Hünkâr Hacı Bektaş anılır. Daha sonra bir post serilerek ve dâr başlamaktadır. Eğer mürşit yoksa abdestini alan ayaklarını çıkarır yani yalın ayak olarak gelir. Dâra dururken başlar kapalı ayaklar açık çorapsız olmalıdır. Altı erkek, altı kadın olmaktadır. Kadın yoksa buluğ çağına ermemiş genç kızda olmaktadır. Başlar beyaz bir örtü ile kapatılır. Eller yanda durur. Bu on iki kişi bir halka şeklinde ayakta dururlar. Yani cemel cemale can cana. Dârı okuyan kişi önce niyet eder. Ölen insanın annesinin ismi ile *“Allah rızası için falan oğlu falanın dârını çekmeye niyet ettik”* der. Kısa bir tövbe istiğfar duası yapar. Euzu besmele çekilir. Okunacak ayetler okunur sonra dâr duası

³¹² Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³¹³ Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

okunur. Dâr bitene kadar on iki kişi hiç hareket etmeden cenabı hakkın huzurunda durur gibi durmaktadırlar. O duruş Allah’a olan teslimiyetin duruşudur. Dar duası bittikten sonra Kur’an’ı Kerim okunmaktadır. Daha sonra lokmalar dağılıp lokma duası yapılmaktadır. Cemaate “herkes lokmasını aldı mı? Herkes hakkına razı mı? Lokma almayan var mı?” diye sorulmaktadır. “Birbirimizden razı mıyız? Herkes haklarını helal etti mi?” diye sorulmaktadır. “Falanca oğlu falanın dârına durduk haklarınızı helal ediyor musunuz?” diye dâra duranlara sorulur. “Hakka yürüyen canın vereceğini varisi vermezse on iki kişi olarak siz onun vereceğini verecek misiniz? O alacağı olanı razı edecek misiniz?” denilmektedir. Hakka yürüyen kişi dünyadan arınmış olacak, tertemiz gitmiş olacak hiç borcu falan kalmayacak düşüncesi ile dâr işlemi yapılmaktadır. En son olarak meydan postu toplanarak bir dua daha yapılmakta ve dâr bitirilmektedir.³¹⁴

Dâr duası uzun bir duadır. Yaklaşık yarım saat sürmektedir. Dâr duası köyden köye farklılık gösterse de genel itibarı ile aynıdır. Dâr duasının bir bölümü şöyledir; *Eûzu billahi mineş-şeytnirracîm bismillahirrahmennirrahîm peygamberlerin evveli Âdem safiyyullah ahiri bizim peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa bu ikisi arasında her ne kadar peygamber efendilerimiz gelip geçmişse cümle haktır, doğrudur. İnanıp iman getirdik. Bu peygamberlerin hürmetine Hak Teâlâ ol geçen merhumun kabrini cennetu'l me'va eyle. Azabını affeyle. Cümle günahlarını bağışlayıp rahmet ve mağfiretini artır. Diyelim Allah Allah...*³¹⁵

4.3.9. Yas Tutma

Yas tutma âdetlerini Türklerin çok eskiden beri devam ettirdikleri bilinmektedir. Ölen insanın yakınları saçlarını başlarını yolarak, matem törenleri yaparlardı. İnsan münasebetlerinin çok ferdi ve samimi olduğu devirlerde ve kültürlerde ölümün verdiği acı kolayca dindirilecek cinsten değildir. Nitekim Türkler Müslüman olduktan sonra da ölüme karşı hissi bir tavır almaya ve bu tavrı açığa vurmaya devam etmişlerdir. Eski devirlerde büyük bir şahsiyetin ölümü halinde bütün millet bir süre mateme girerken, sonraları ölüm açısının saklanması daha kıymet verilen bir hal almıştır.³¹⁶ Günümüzde görülen yasla ilgili uygulamalar; yaka bağır yırtarak yüksek sesle ağlama, bir hafta, bir ay, kırk gün, altı ay, bir yıl gibi belli bir süre yas tutma, yas döneminde gezmeye eğlenceye gitmeme, tıraş olmama, yıkanmama, süslenmeme, nisan düğün gibi törenleri erteleme olarak süren yas gelenekleri bulunmaktadır.

³¹⁴ Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³¹⁵ Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³¹⁶ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010, s.157-158.

Almus'ta cenazeden sonra ölünün yası tutulmaktadır. Ölünün yakınları TV açmaz, radyo dinlemez, çalgılı mekanlara gidip eğlenmez. Eğer bunlardan birini yaparsa toplum tarafından yadırganmaktadır. Yakınlarının yasını tutmuyor diye toplumsal olarak bazı tepkilerle karşılaşmaktadır.³¹⁷

Bunların dışında Almus'ta cenaze yakınları bir süre tıraş olmayarak yaslı olduklarını topluma belli etmektedirler. Kaç gün tıraş olmadıkları köylere göre değişiklik gösterse de genellikle bir hafta, on gün, kırk gün hatta bir yıl tıraş olmayan insanlar bulunmaktadır. Ayrıca ölünün kırkı çıkana kadar en yakınları genellikle kara giyinmektedir. Kırk gün boyunca veya zamanını kendine göre uzatabilir allı yeşilli elbiseler giyinmezler. Bir yıl allı yeşilli giyinmeyenler de bulunmaktadır. Çambulak köyünde bir kadın kocası öleli on beş yıl olmuş ve on beş yıldır allı yeşilli hiçbir şey giymediğini söylemektedir. Kocasını çok sevdiğini ona doyamadan bu dünyadan gittiğini belirtmektedir. Allı yeşilli giyindiği zaman kocasına karşı suçluluk duygusu içine girdiğini belirtmektedir.³¹⁸

4.3.10. Mezar Ziyaretleri

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) ilk yıllarda kabir ziyaretini yasaklamıştır. Daha sonra kabir ziyaretinde ki yasağı kaldırmıştır. Peygamberimiz Müslümanların kabirleri ziyaret edip ölüler için dua etmelerini teşvik etmiştir. Bizzat kendisi de kabir ziyaretleri yaparak ölümü hatırlattığı için Sahabelere kabir ziyareti yapmalarını söylemiştir. Ayrıca kabirlere, mezarlara ağaç gibi şeyler dikmek sünnettir. Ağaç gibi şeyler dikmek kabir azabını hafifletmesi ve kabristana güzel bir görünüm kazandırmak için mezara bunlardan dikilebilir. Hz. Peygamber bir kabir ziyareti sırasında mezarda yatan iki kişinin kabir azabı çektiğini söyleyerek Sahabeler den yeşil bir hurma dalı getirmelerini istemiştir. Hz. Peygamber getirilen hurma dalını ikiye bölmüştür. Her iki kabrin başına da birer tane dikmiştir. Bunları neden diktiğini soranlara da *“bu ağaçlar yeşil kaldıkça umarım ki azapları hafifler”* demiştir. Alimler bu hadise dayanarak mezarlara dikilen ağaçların ve yetişen otların tesbih ettiği, bu sebeple de ölülerin kabir azabının hafiflemesine vesile olacağını belirtmişlerdir. Bu yüzden mezarlıkta ki yeşil otları, ağaçları ve çiçekleri koparmanın sünnete aykırı bir davranış olduğunu belirtmişlerdir. Kuruyan ağaç ve diğerlerin satılarak mezarlığa ve kamu yararına harcanabileceğini söylemişlerdir.³¹⁹

³¹⁷ Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu; Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil; Ahmet Aytaç, Dikili Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³¹⁸ Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³¹⁹ Mehmet Şener, “Kabir”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:24, İstanbul 2001, s.35-37.

Almus'ta mezar ziyaretleri sıklıkla yapılmaktadır. Kendi yakınlarının mezarlarını ziyaret etme ve türbe gibi kutsal kabul edilen yerleri ziyaret etme yaygındır. Özellikle de kutsal kabul edilen türbeler, yatırlar belli sorunlar için ziyaret edilmektedir. Sağlık, iş, eş ve çocuk olmaması gibi durumlarda dualar edilmekte, adaklar adanmaktadır. Almus bölgesinde mezarlar Kurban ve Ramazan Bayramı arifelerinde yoğun olarak ziyaret edilmektedir.

Örneğin Gümelönü köyünde bayram arifelerinde bütün köylü ikindi namazından sonra mezarlığa gitmektedir. Burada herkes kendi yakınına, akrabasına, eşine, dostuna Kur'an-ı Kerim okumaktadır. Ölen insanlar için dualar edilmektedir. Yuvaköy de Kurban ve Ramazan Bayramı arifelerinde imkânı olan herkes mezarlığa gitmektedir. Mezarlığa gidenler yanlarında yemekler götürmektedir. Götürülen bu yemekler Kur'anlar okunduktan, dualar edildikten sonra mezarlıkta yenilmektedir. Karadere köyünde Kurban ve Ramazan Bayramı arifelerinden mezarlığa toprak atılmaktadır. Ayrıca kabrin üzerine şeker, lokum gibi şeyler bırakılmaktadır. Mezarlığa yemekler götürülmekte ve o yemekler mezarlıkta yenilmektedir. Mezarlıkta Kur'anlar okunmakta, Yasinler okunmakta ve dualar edilmektedir. Arısu köyünde Kurban ve Ramazan Bayram arifelerinde mezar ziyaretleri mutlaka yapılmaktadır. İnsanlar yakınlarının mezarının başında dualar etmekte, Kur'an okumaktadır. Kabrin üzerine lokum, şeker ve helva gibi tatlı malzemeler bırakılmaktadır. Ayrıca mezarlığa giderken yemekler hazırlanıp yemek götürülmektedir. Götürülen yemekler Kur'an ve duadan sonra mezarlıkta yenmektedir.³²⁰

³²⁰ Alparslan Uğur, Gümelönü Köyü, 1955 Doğumlu, Eğitim Enstitüsü Mezunu; Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Şehsade Aksoy, Arısu Köyü, 1939 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

V. BÖLÜM

5.AL MUS'TA ZİYARET YERLERİ

5.1. Abdal Ali Türbesi

Abdal Ali Türbesi Ormandibi köyünde bulunmaktadır. Türbenin üzerindeki mezar taşı bulunmaktadır. Bu mezar taşı yazısını okumak mümkün değildir. Abdal Ali'nin hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Halk arasında Yunus Emre dervişlerinden birisi olduğu düşünülmektedir.³²¹

5.2. Çilehane Baba Türbesi

Çilehane baba türbesi Almus'un Çilehane köyünde bulunmaktadır. Çilehane köyünden insanlarla yapılan görüşmelerde köylülerin Çilehane baba türbesi ile alakalı çok fazla bir bilgilerinin olmadığına rastlanılmıştır. Karaçay Türkü olan Çilehane köylüleri, köye gelmeden türbenin orada var olduğunu bilmektedirler. Ayrıca günümüzde türbede mezar kalmamış sadece kırık bir ağaç bulunmaktadır. Ama o ağaç bu kadar büyümeden önce orada mezarın olduğu bilinmektedir. Ağaç zamanla büyüyerek mezarı görünmez hale getirmiştir. Türbelere, mezarlara ağaç dikmek bizim kadim bir geleneğimizdir. Bu yüzden çilehane baba türbesine dikilen ağaç zamanla mezarın kaybolmasına vesile olmuştur.³²²

Çilehane baba türbesine Almus'ta önemseyen bir başka köy ise Serince köyüdür. Serince köyünde yapılan görüşmelerde ise şu bilgilere ulaşılmıştır; Çilehane köyünde yatan zat Hacı Bektaş Veli'den halifelik almış olan Zayıf Yusuf'tur. Zayıf Yusuf ve beraberindeki on beş-yirmi kişilik heyet halifelik beratından sonra şu an Reşadiye'ye bağlı olan Gök Köyüne yerleşmişlerdir. Daha sonra 1860'lı yıllarda Osmanlı-Rus mübadelesinde Kafkaslardaki Çerkez ve Türk toplulukları Osmanlının değişik yerlerine iskân edilmiştir. Eskiden Gök köyü sınırlarında olan ve Zayıf Yusuf'ta çilehanesi olan yere yani bugünkü Çilehane köyüne Karaçay Türklerini yerleştirmişlerdir. Zayıf Yusuf'un akrabaları ve Karaçay Türkleri arasında çıkan anlaşmazlık sebebi ile de Zayıf Yusuf'un akrabaları ve yakınları bugünkü Serince köyüne ve değişik yerlere göç etmişlerdir.³²³

³²¹ Emin Ulu, *Alperenler Cenneti Tokat*, Acar Matbaacılık, İstanbul 2004, s.113.

³²² Ahmet Yılmaz, Çilehane Köyü, 1942 doğumlu, İlkokul Mezunlu.

³²³ Ali Gül, Serince Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunlu.

Çilehane baba türbesi bugün çocuğu olmayan kişiler tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Çocuğu olmayanlarla türbe etrafında üç veya yedi tur dönerek kurban kesmekte, namaz kılmaktadırlar. Türbede bulunan taşın üzerine sadaka olsun diye şeker ve bozuk para bırakılmaktadır.³²⁴

5.3. Delikli Tekke Türbesi

Delikli Tekke Akarçay köyünün yakınlarında bulunmaktadır. Halk arasında çocuğu olmayan kadınlar, bu türbenin yanında bir gece yatarlar. Oraya yiyecek bırakarak adaklar adarlar. Böylece çocuklarının olacağına inanmaktadırlar. Burada hiçbir mezar yoktur. İçi oyuk bir kaya parçasıdır. Burası sonradan tekke kimliğine bürünmüştür.³²⁵

5.4. Derviş Ali Türbesi

Derviş Ali Türbesi Cihet köyü içerisinde bulunmaktadır. Köyün üst tarafındaki dedeler mahallesine yakın bir mevkide bulunmaktadır. Derviş Ali'nin kitabesi türbesinin içinde bulunmaktadır. Kitabe de Derviş Ali'ye verilen icazetname bulunmaktadır. Bu icazetname yaklaşık 10 sayfadan oluşmaktadır. İcazetnamenin veriliş tarihi olarak kitabede; *“bu şecere Hicri 1170 (yaklaşık miladi 1757) Cemaziyel-Ahir ayını cuma günü yazılmıştır. Bu şecere (icazetname) yazımında hazır bulunanlar şahitler şunlardır...”* ifadeleri yer almaktadır. Kitabe hem günümüz Türkçesi hem de eski yazı ile tekke içinde bulunmaktadır. Derviş Ali ehli beyt soyundan geldiği düşünülmektedir. Ayrıca fakir fukara dostu, ibadetlerini yapan bir zat olduğu söylenmektedir. Bu türbe yanında bir de dilek taşı bulunmaktadır. İnsanlar çeşitli dilek ve isteklerde bulunmaktadırlar. Derviş Ali Türbesi'nin hemen üzerinde bir de Derviş Veli Türbesi bulunmaktadır. Derviş Veli'nin mezar taşında ise 1210 tarihi yazmaktadır. Derviş Veli'nin kabri zamanla tahrip olmuş ve günümüzde yeni bir mezar yapılmıştır.³²⁶

5.5. Er Musa Tekkesi

Er Musa Türbesi Eğri Dere Köyünde bulunmaktadır. Tekke ile alakalı kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İnsanlar çeşitli hastalıklara ve dileklere şifa niyeti ile ziyaret etmektedirler.³²⁷

³²⁴ Kamile Yılmaz, Çilehane Köyü, 1955 doğumlu, Okur-Yazar Değil.

³²⁵ Emin Ulu, Age., s.113.

³²⁶ Nureddin Güzel, Cihet Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³²⁷ Emin Ulu, Age., s.113.

5.6. Garip Kaygusuz Abdal Türbesi

Garip Kaygusuz Abdal Türbesi Çambulak köyünde bulunmamaktadır.³²⁸ Orada yatan kişi ve geçmişi ile alakalı kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Köyün içinde bulunan türbe çok bakımsız, yıkık bir durumdadır.

5.7. Gösün Ana Türbesi

Gösün Ana Türbesi Gevrek köyü sınırları içindedir. Gevrek köyünün yayla mevkiine yakın bir yerde bulunmektedir. Almus merkez ve Almus barajına tepeden bakan bir konumda bulunmektedir. İnsanlar buraya yağmur duası için gelmektedirler. Gösün Ana Türbesi'ne "Yağmur Tekkesi" de denilmektedir. Türbe çobanlar ve defneciler tarafından tahrif edilmiş olsa da köy halkı onarmıştır. Mezar taşında "Hacı Bektaş Veli ocağına bağlı Gösün Ana yağmur tekkesi doğum ve ölümünden bin asır geçmiştir" şeklinde yazmaktadır. Gevrek köyünde; Ali Dede Türbesi, Hafız Dede Türbesi, Ağca Dede Türbesi, Çöreğibüyük Türbesi, Hazer Tellik Türbesi, Ağma Şart Türbesi, Topuzlu Türbesi, Sırlıklı Türbeleri de bulunmaktadır.³²⁹

5.8. Hahı Baba Türbesi

Hahı Baba Türbesi Akarçay köyünün kelkit mevkiinde bulunmektedir. Horasan erenlerinden olduğu söylenmektedir. Çift sürececek öküzü olmadığı halde tarlalarını geyiklere sürdürdüğü söylenmektedir. Hastalıklara şifa bulmak maksadı ile ziyaret edilmektedir.³³⁰

5.9. Hamza Abdal Türbesi

Hamza Abdal Türbesi Armutalan köyünde bulunmektedir. Rivayete göre; Hamza Abdal Armutalan köyünün eski büyüklerinden biridir. Koca Sümbül ve İmam Gazi gibi Gümenek savaşında gazi olmuşlardır. Yaralı halde yollara düşmüşler ve şimdi baraj altında kalan yere geldiğinde ruhunu teslim etmiş ve oraya da gömülmüştür.³³¹ Bugün Almus barajının kenarında bulunan Hamza Abdal Türbesine özellikle de evlenmek isteyen gençler gelmektedir. Türbenin yanında bulunan ağaca isimlerinin yazdığı tahta, bez ve kağıtları asmaktadırlar.

³²⁸ Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Sadık Arslan, Çambulak Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³²⁹ Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

³³⁰ Emin Ulu, Age., s.114.

³³¹ Age., s.114.

5.10. Hubyâr Sultan Türbesi

Hubyar Ocağı, Anadolu'da bulunan Alevi Ocakları içerisinde bulunan 12 büyük ocaktan birisidir. Hubyâr Sultan Almus'un Hubyâr köyünde türbesi bulunmaktadır. Hubyâr Sultan; Bugünkü Kazakistan'ın Türkistan bölgesinden Oğuz-Beydili boyu oymakları ile Anadolu'ya göçerek; Tokat'ın Almus yöresinde Gürgen Çukuru denilen ormanlık bir semte yerleşen Hoca Ahmet Yesevi halifelerindendir.³³²

Tarihi veriler ışığında iki Hubyâr'dan söz edilebilir. I. Hubyâr Sultan'ın 13. yüzyılda yaşadığı düşünülmektedir. Sözlü geleneğe göre Horasan'dan geldiği söylenen doksan bin erenden biridir. II. Hubyâr Sultan ise I. Hubyâr Sultan'ın torunlarından olup 16. yüzyılda yaşamış ve Hubyâr Abdal adı ile adlandırılmıştır. Hubyâr Sultan ile Hubyâr Abdal, Hubyâr geleneği içinde tek isimde yaşamıştır. Bu ocağa bağlı talipler Hubyâr talipleri olarak bilinmektedir.³³³

Hubyârlı Dedelerin kimisi onun İmam Rıza soyundan kimi de İmam Musa Kazım soyundan olduğunu ve müşdidinin de Üryan Hızır olduğunu ifade etmektedirler. Yine Hubyâr Sultan'ı, Hoca Ahmed Yesevi'nin okuttuğuna inanılıyor. Hubyâr'ın dört oğlu varmış bunlar; Mustafa Abdal, Himmet Abdal, Behzad Abdal, Hasan Abdal'dır.³³⁴ Bugün Hubyâr Sultan tekkesine Türkiye'nin her yerinden ziyaretçiler gelmektedir.

5.11. İmam Gazi Türbesi

İmam Gazi Türbesi Bakımlı köyünde bulunan Mamu dağının zirvesine yakın yerde bulunmaktadır. İmam Gazi için Serince köylüleri her yıl şenlikler düzenlemektedirler. İmam Gazi'nin Melik Gazi'nin komutanlarından olduğu da rivayet edilmektedir. Savaşırken bu tepede şehit düştüğü ve oraya defnedildiği söylenmektedir.³³⁵

5.12. Kenter Mustafa Türbesi

Kenter Mustafa Türbesi Kınık köyünün merkezinde bulunmaktadır. Kınık köyü kurulunca insanlar Alevî hizmetleri için ocakzâde olan birini getirmek istemişler. Hubyâr köyünden ocakzâde olan Kenter Mustafa'yı köye davet ederek getirmişlerdir. Kenter Dede Kınık köyünde evlenmiş, iki kızı ve bir oğlu olmuş. Oğlu çocuk yaşta vefat etmiştir. Kızlarını

³³² Hasan Coşkun, *Anadolu Aleviliği'nde Dedelik Kurumu Tokat Yöresi Örneği*, İlahiyat Yay., Ankara 2019, s.68-69.

³³³ Hasan Coşkun, Agm., s.32.

³³⁴ Hasan Coşkun, Agm., s.125.

³³⁵ Emin Ulu, Age., s.114.

Hubyâr dan ocakzâde birisi ile evlendirmiş ve kızlarının soyundan köyde kalanlar bulunmaktadır.³³⁶

5.13. Kul Habib Türbesi

Kul Habib Türbesi Görümlü köyünde bulunmaktadır. Kul Himmet ile aynı dönemde yaşadığı ve köye yerleştiği konusunda bilgiler bulunmaktadır.³³⁷

5.14. Kul Himmet Türbesi

Kul Himmet Almus'un Görümlü köyünde bulunmaktadır. Kul Himmet Ocağı Tokat ve çevresinde güçlü ocaklardan biridir. Kul Himmet ocağı dedeleri hâlâ Görümlü köyünde yaşamaktadır. Kul Himmet Alevi Bektaşî Edebiyatında önemli ozanlardan kabul edilen yedi ulu ozandan birisidir.³³⁸

Fuat Köprülü, Kul Himmet'in doğumu ve ölümü ile alakalı bir bilgi olmadığını belirtmektedir. Cahit Öztelli 1650 ile 1700 yılları arasında yaşadığını belirtmektedir. Kul Himmet'in 1660 yıllarında yazılan "*Menâkıb-ı Evliyâ*" da şiirleri mevcuttur. İrfan Çoban ise Görümlü köyünden edindiği bilgiler ışığında Kul Himmet'in 1550 yıllarında doğup 1620 yıllarında vefat ettiğini belirtmektedir.³³⁹ Kul Himmet'in türbesi yıllardır ziyaretgâh olarak kullanılan ardıc ağaçlarının arasında tespit edilerek 1966 yılında yaptırılmıştır.³⁴⁰ Torunları halen aynı köyde yaşamakta ve Kul Himmetliler diye anılmaktadır. Şahinli aşireti Kul Himmet'in ocağıdır.³⁴¹

Kul Himmet Türbesi'ni insanlar özellikle yaz aylarında çokça ziyaret etmektedirler. Yazları Görümlü köyünde Kul Himmet adına anma etkinlikleri düzenlenmektedir. İnsanlar Kul Himmet adına kurbanlar kesmekte, deyişler söylemekte, dualar etmektedirler. Kul Himmet Almus ve çevresinde en etkin ve faal ocaklardan biridir. Almus'un kültürüne inancına yaşam tarzına çok etki etmiş önemli bir şahsiyettir. Görümlü de "*şahin*" soyadında olanlar dede sülalesi olarak bilinmektedir. Bazı dedeler Tokat merkezde bazıları İstanbul da yaşamaktadırlar. Birçoğu da köyde yaşamaktadır. Köyde yaşayanlardan bazıları; Şahin Dede, Tombul Dede, Ahmet Dede olarak sayabiliriz.

³³⁶ Elif Aytaç, Kımık Belediyesi, Doğum Tarihini bilmiyor, Okur-Yazar Değil.

³³⁷ Emin Ulu, Age., s.118.

³³⁸ Hasan Coşkun, Age., s.85-86

³³⁹ İrfan Çoban, Age., s.6.

³⁴⁰ Emin Ulu, Age., s.341.

³⁴¹ İbrahim Aslanoğlu, *Kul Himmet: Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*, Ekin Yayınları, İstanbul 1997, s.3,119.

5.15. Mehrap Tekkesi

Mehrap Tekkesi Akarçay köyünde bulunmaktadır. Bu türbede adaklar adanır, kurbanlar kesilir, askere gidecek gençler bu türbeden yolcu edilir.³⁴²

5.16. Peyik Türbesi

Peyik Türbesi Alan ve Cihet köyleri sınırları içinde yer almaktadır. Köylüler tarafından yağmur duası için ziyaret edilen bir türbedir.³⁴³

5.17. Pir Hasan Türbesi

Pir Hasan Türbesi Akarçay köyünde bulunmaktadır. Pir Hasan'ın Pir Mehmet ve Pir Ali isminde iki kardeşi daha vardır. Bunların Pir Sultan Abdal'ın çocukları olduğu söylenmektedir. Pir Mehmet'in türbesi Çambulak köyünde bulunmaktadır.³⁴⁴

5.18. Pir Mehmet Türbesi

Pir Mehmet Türbesi Çambulak köyünde bulunmaktadır. Pir Mehmet'in Pir sultan Abdal'ın oğlu olduğu düşünülmektedir. Pir Mehmet atı ile gider iken şu anda türbesinin bulunduğu yere düşmüştür. Ve oraya türbesi yapılmıştır. Kurbanlar kesilmekte, adalar adanmakta ve çeşitli hastalara ve sorunlara şifa bulmak için ziyaret edilmektedir.³⁴⁵

5.19. Mal Kayası

Mal kayası Almus merkez Gaziosmanpaşa meslek yüksek okulunun altında bulunmaktadır. Baraj suları yükselince barajın altında kalmaktadır. Baraj suları çekilince açığa çıkmaktadır. Doğu yakasında beş-altı basamaktan meydana gelen bir merdiven vardır. Son yıllardaki kazılarda yer altı geçidi bulunmuştur. Mal kayasının ateşperestlere ait bir tapınak olduğu düşünülmektedir.³⁴⁶

³⁴² Emin Ulu, Age., s.121.

³⁴³ Emin Ulu, Age., s.121.

³⁴⁴ Age., s.121.

³⁴⁵ Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu; Sadık Arslan, Çambulak Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

³⁴⁶ Emin Ulu, Age., s.120.

SONUÇ

Kırsal göç, gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de toplumsal değişimin en önemli belirleyici unsurlarından birisidir. Kırsal göçü hızlandıranlar; makineleşmeyle gizli işsizliğin artması, tarımsal gelirlerin azalması, toprakların parçalanması, nüfus artışı, köyün refah seviyesinin düşmesi, terör ve kan davası gibi etkenler sayılabilir. Bununla birlikte kentte iş, eğitim, sağlık olanaklarının kırsala göre daha fazla olması ve yaşam kalitesinin artacağına olan inanç gibi kentin çekici güçleri de devreye girince iç göç hızı artmaktadır. Bu göçle birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna, küçük yerleşim yerlerinden mega kentlere, tek katlı mahalle evlerinden çok katlı evlere geçme gibi birçok şey değişmiştir. Bu değişim beraberinde yeni ve güzel şeyleri getirirken eski ve güzel şeyleri de yok etmiştir. Birçok kültürel şeyin kaybolmasına sebep olmuştur.

İnsan hayatında önemli bazı evreler vardır. Bunlara geçiş dönemi denilmektedir. Geçiş dönemleri doğum, evlenme ve ölüm olaylarından meydana gelmektedir. Bu geçiş döneminin ilki doğum olayıdır. Doğum insanın hayat başlangıcı açısından en önemli bir olaydır. Doğum öncesi ve sonrasında birçok sosyolojik olay meydana gelmektedir. Almus bölgesinde çocuğu olmayıp gebe kalmak isteyenler artık hastanelere ve modern tıbbın getirdiği teknolojik çarelere başvuruyorlar. Genellikle de kırsal kesimlerde tıbbi çarelerden sonra bazı tekke ve türbeler de çeşitli inanışlar ve uygulamalar yapanlarda bulunmaktadır. Bu tarz uygulamalara rastlanması eski inanışların devam ettiğinin bir göstergesidir.

Çocuğun doğumu ile başlayan göbek kesme, yıkama, kırklama, al basmaması için alınan tedbirler gibi birçok uygulama Almus yöresinde devam etmektedir. Bu uygulamaların devam etmesi geleneklerini devam ettirdiklerinin bir göstergesidir. Çocuğun göbek bağının çeşitli yerlere gömülmesi, çocuğun kırk gün yıkanması, çocuğun olduğu odada ışıkların yakılması gibi birçok inanış ve uygulama insanın geleneğinden kopmadığının bir göstergesidir.

Bir diğer geçiş dönemi ise evlilik dönemidir. Evlilik sosyal açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Evlilik, toplumsal kaynaşma ve yardımlaşmanın kurumsal bir hale dönüştüğü bir olaydır. Almus’ta çeşitli evlenme biçimleri vardır bunların hepsi toplumsal bir ihtiyacın ürünü olarak oluşmuş evlenme çeşitleridir. Örneğin; değişik yolu ile evlenme biçiminde ailelerin çocukları genellikle karşılıklı olarak bazı fiziksel eksiklikleri vardır. Bunları evlendirmek zor olduğundan birbirlerine kızları vererek kendi içlerinde sorunlarını çözme yoluna gitmektedirler.

Evlenme aşamasının başından sonuna kadar birçok gelenek vardır. Kız seçmeden gelin almaya kadar birçok toplumsal kaynaşma ve yardımlaşma evliliğin her safhasında kendini belirgin olarak hissettirir. Söz kesme, nişan, düğün, düğün sonrası uygulamalar evlenecek olan

gençlerin sosyal topluma adapte olmasını sağlamaktadır. Toplum bu uygulamalarla onları içlerine kabul ettiğini bir anlamda ilan etmektedir. Evlenen gençlerde toplumun kuralına uyarak onların meşru gördüğü yolları tercih ettikleri için toplum tarafından kolayca kabul edilmekte ve övgülerle bahsedilmektedir. Toplumun meşru olarak görmediği kız kaçırma gibi yollarla evlenmeyi tercih edenleri toplum kolay kolay kabul etmemekte ve icazet vermemektedir. Bu yüzden evlenme olayı, evlenen gençler için toplumsal anlamda ciddi olarak bir kimlik ve kişilik başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Geçiş dönemlerinin bir diğeri olan ölüm olayında da birçok sosyal olay kümelenmiştir. Ölüm öncesi ve sonrasında yapılan uygulamalarda İslamiyet'in etkisi çok fazla hissedilmektedir. Ölüm olayında uygulanan birçok olay İslami kurallara göre yapılmaktadır. İslam'ın boşluk bıraktığı alanları ise toplum örf ve adetleri ile doldurmuştur. Örneğin; İslam cenazenin nasıl yıkanması, kefenlemesi, cenaze namazı ve defnedilmesi gibi birçok uygulamada söz sahibidir. Bu uygulamalar Almus'un bütün köylerinde tamamen aynıdır. Fakat cenazeden sonra yemek verilmesi, taziye günü, kurban kesme, dar çekme, ölünün kırkı, elli ikisi gibi uygulamalarda kültürel bazı etkenler etkili olmuştur. Bu kültürel alanda etkisini gösteren faktörler Alevî ve Sünnî köylerde kendini göstermektedir. Sünnî köyler ölünün arkasından mevlit okuma ve mevlit yemeği verme gibi uygulamalar yapılmaktadır. Alevîler ise dar çekme, kabir kurbanı ve yemek verme gibi bazı uygulamalar yapmaktadırlar.

Bunların dışında yapılan birçok uygulamalardan bazıları İslami özellik taşıırken, bazıları eski Türk inanışlarından, bazıları Anadolu'da yaşayan medeniyetlerin kalıntılarından ve bazıları da çeşitli inanç ve dinlerden kalan uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yaptığı uygulamaların beğenilmeyenleri genellikle eski Türk inanışlarına atfedilmektedir. Bu anlayışın doğru olduğunu düşünmüyoruz. Çünkü Anadolu'da yapılan birçok geleneğin İslami bir geçmişi olabiliyor. İslami bir geçmişi olmasa bile dinin boş bıraktığı alanları insanların gelenekleri ile doldurmasında daha doğal bir şey olamaz. Din bazı alanlarda görüş bildirmemiştir. Bu alanları insanlar geleneklerindeki uygulamalarla doldura bilirler.

Mezarlık ziyareti Almus ve çevresinde önem verilen bir durumdur. Özellikle de bayram arifelerin de insanlar mezarlıkları ziyaret ederek atalarına Kur'an okumakta, dua etmektedirler. Mezar ziyaretinin önemini peygamberimiz ölümü hatırlatması açısından belirtmiştir. Ayrıca mezarlar bir milletin geçmişi, tarihi, hafızası hatta tapusudur. Müslümanların bu topraklarda yüzyıllardır varlığını gösteren en önemli tarihi belgedir. Almus'un tapusu yani bu bölgenin İslam bölgesi olduğunun gösteren en önemli belgeleri Hubyâr Sultan, Kul Himmet, Hamza Abdal, İmam Gazi, Derviş Ali, Pir Mehmet gibi birçok insanın mezarlarıdır.

FOTOĞRAFLAR

1. Almus'ta düğünlere giden zurnacı ve davulcu.

2. Düğüne gelen misafire ikram edilen hoş geldin tepsisi.

3. Gelin erkek evine girerken yapılan dua.

4. Düğün sonunda bayrağın üzerinde dikili olan soğanı vurana verilen ödül.

5. Ölen insanın mezarı için hazırlanan perdüler.

6. Cenazenin helallik için evinin önüne getirilmesi.

7. Defin sonrası mezarlıkta başsağlığı dileme

8. Definden sonra yapılan pide ve ayran ikramı.

9. Almus Aleviliğinde tabutun üstüne atılan cicim.

10. Ölen insanın vefatından kırk gün sonra yapılan kırk yemeği.

11. Ölen insanın vefatından hemen sonra yapılan kazma kürek ekmeği.

12. Üçgöl köyünde ilk ürün alınırken ürünün bereketli olması için çocukların tarlaya götürülmesi.

13. Arısu köyünde üç- beş denilen yöresel kıyafetlerini giymiş kadınlar.

14. Alevilikteki yaşmak çekmeyi tarif eden bir görüntü.

15. Evlerinde su olmasına rağmen gelenekleri gereği babasına su ve leğen getiren gelin.

16. Kapıcı köyünden bir görüntü.

17. Almus'un tek Çerkez köyü olan Çilehane köyünden bir görüntü.

18. Sahilköy den bir görüntü.

19. Babaköy den bir görüntü.

20. Görümlü köyündeki Kul Himmet Türbesinin yeni hali.

21. Cihet köyündeki Derviş Ali Türbesi.

22. Çambulak köyündeki Pir Sultan Oğlu Pir Mehmet Türbesi.

23. Hubyar erenlerinden Kınık köyündeki Kenter Mustafa Türbesi.

24. Çilehane köyündeki Çilehane Baba Türbesi.

25. Hamza Abdal Türbesi'nin yanında bulunan dilek ağacı.

26. Hubyar köyündeki Hubyar Türbesi.

27. Almus'un birçok köyünde yapılan yayla şenliklerinden bir görüntü.

KAYNAK KİŞİLER

Akarçay Belediyesi

- 1.Güsün Kılıç, Akarçay Belediyesi, 1932 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.
- 2.Salih Arslan (Eski Belediye Başkanı), Akarçay Belediyesi, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 3.Salih Evcil, Akarçay Belediyesi, 1959 Doğumlu, Enstitü Mezunu.

Almus Merkez

- 4.Aşık Eşref Tonbuloğlu, Almus Merkez, 1945 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 5.Dursun Arslan (Araştırmacı Yazar), Almus Merkez, 1974 Doğumlu, Üniversite Mezunu.
- 6.İskender İncebay, Almus Merkez, 1956 Doğumlu, Üniversite Mezunu.
- 7.Memduh Mirzaoğlu, Almus Merkez, 1938 Doğumlu, Lise Mezunu.
- 8.Hüseyin Yücel, Almus Merkez, 1970 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 9.Hasan Hüseyin Barış, Almus Merkez, 1961 Doğumlu, Ön Lisans Mezunu.

Armutalan Köyü

- 10.Fadime Arslan, Armutalan Köyü, 1945 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.
- 11.Mehmet Arslan, Armutalan Köyü, 1942 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Arısu Köyü

- 12.Fadime Sönmez, Arısu Köyü, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 13.Kerziban Aksoy, Arısu Köyü, 1942 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.
- 14.Satı Sönmez, Arısu Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 15.Şehsade Aksoy, Arısu Köyü, 1939 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Ataköy Belediyesi

- 15.Salih Gökçe, Ataköy Belediyesi, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Babaköy

- 17.İskender Koçak, Babaköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 18.Zübeyir Develi, Babaköy, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Bakımlı Köyü

- 19.Abdullah Karaca, Bakımlı Köyü, 1951 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 20.Ahmet Karaca, Bakımlı Köyü, 1934 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Cihet Köyü

- 21.Nureddin Güzel, Cihet Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Çamdalı Köyü

- 22.Gülden Yücel, Çamdalı Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
- 23.Yeter Yücel, Çamdalı Köyü, 196 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Çambulak Köyü

- 24.Kadir Arslan, Çambulak Köyü, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 25.Sadık Arslan, Çambulak Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 26.Cemal Gürer, Çambulak Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Çaykıyı Köyü

- 27.Nevzat Ulugöl, Çaykıyı Köyü, 1959 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

Çevreli Belediyesi

- 28.Hüseyin Cirit, Çevreli Belediyesi, 1968 Doğumlu, Lise Mezunu.
 29.Zeki Güler, Çevreli Belediyesi, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Çilehane Köyü

- 30.Ahmet Yılmaz, Çilehane Köyü, 1942 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 31.Kamile Yılmaz, Çilehane Köyü, 1955 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.
 32.Tahir Bice, Gümelönü Köyü, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 33.Vahit Güneş, Çilehane Köyü, 1941 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Dikili Köyü

- 34.Ahmet Aytaç, Dikili Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 35.Hasan Kaçmaz, Dikili Köyü, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 36.Hulusi Yavuz, Dikili Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 37.Ömer Durmaz, Dikili Köyü, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Durudere Köyü

- 38.Sadık Deler, Durudere Köyü, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 39.Yusuf Deler, Durudere Köyü, 1931 Doğumlu, Okur-Yazar.

Gevrek Köyü

- 40.Cennet Arslan, Gevrek Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.
 41.Salih Arslan, Gevrek Köyü, 1940 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

Görümlü Köyü

- 42.Hasan Şahin, Görümlü Köyü, 1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu.
 43.Nureddin Şahin, Görümlü Köyü, 1964 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Gümelönü Köyü

- 44.Alparslan Uğur, Gümelönü Köyü, 1955 Doğumlu, Eğitim Enstitüsü Mezunu.

Kabakboğazı Köyü

- 45.Bedriye Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.
 46.Mehmet Tüfekçi, Kabakboğazı Köyü, 1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Kapıcı Köyü

47.Cuma Sevinç, Kapıcı Köyü, 1938 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

48.Erdal Güngör, Kapıcı Köyü, 1972 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

49.Menekşe Körüklü, Kapıcı Köyü, 1963 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

50.Yeter Kınık, Kapıcı Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Karadere Köyü

51.Hasan Kepenek, Karadere Köyü, 1944 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

52.Zahide Kepenek, Karadere Köyü, 1950 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Kınık Belediyesi

53.Ali Karaca, Kınık Belediyesi, 1953 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

54.Celal Özdemir, Kınık Belediyesi, 1956 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

55.Elif Aytaç, Kınık Belediyesi, Doğum Tarihini bilmiyor, Okur-Yazar Değil.

56.Hasan Demirtaş, Kınık Belediyesi, 1946 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

57.Yeter Özdemir, Kınık Belediyesi, 1961 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Mescit Köyü

58.İsmail Altun, Mescit Köyü, 1965 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Ormandibi Köyü

59.Ahmet Ulutaş, Ormandibi Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

60.Mustafa Akgemik, Ormandibi Köyü, 1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

61.Osman Türk, Ormandibi köyü, 1955 Doğumlu, Lise Mezunu.

Oğulbey Köyü

62.Hasan Canık, Oğulbey Köyü, 1930 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

63.Halil Mutlu, Oğulbey Köyü, 1954 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

64.Mehmet Ali Aytaç, Oğulbey Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Sahilköy

65.Hasan Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

66.İsmail Güler, Sahilköy, 1962 Doğumlu, Lise Mezunu.

67.Sali (Bulut Doktor Sali), Sahilköy, 1950 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

68.Yosma Çevik, Sahilköy, 1950 Doğumlu, Okur- Yazar Değil.

Salkavak Köyü

69.Rıza Kaya, Salkavak Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

70.Serpil Güllü Kaya, Salkavak Köyü, 1968 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Serince Köyü

71.Ali Gül, Serince Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

72.Salih Şahin, Serince Köyü, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

73.Şehriban Gül, Serince Köyü, 1957 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

Üçgöl Köyü

74.Burhanettin Arslan, Üçgöl Köyü, 1941 Doğumlu, Okur-Yazar.

75.Fadime Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1953 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

76.Metin Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1969 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

77.Necmiye Ekinci, Üçgöl Köyü, 1947 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

78.Nuriye Oğlakçı, Üçgöl Köyü, 1966 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

79.Saliç Soyuk, Üçgöl Köyü, 1952 Doğumlu, Okur-Yazar Değil.

Yuvaköy

80.Ünal Tandoğan, Yuvaköy, 1959 Doğumlu, İlkokul Mezunu.

81.Zeynel Tandoğan, Yuvaköy, 1953 Doğumlu, İlkokul Mezunu

KAYNAKLAR

- Akyüz, Abdurrahman, Yunis Kahrama. *Tokat ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri (Tokat Valiliği)*, Tokat, Güneş matbaası, 2010.
- Acıpayamlı, Orhan. “Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nün Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV Cilt (Gelenek-Görenek-İnançlar)*, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, 1992, s.1-14.
- Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Ankara, Sevinç Matbaası, 1974, s.77-80.
- Akdoğan, Ali. “Kültür ve Din”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Der: N. Akyüz- İ. Çapçioğlu, Ankara, Grafiker Yayınları, 2012.
- Akgül, Mehmet. “Modernlik-Modernleşme, Postmodernlik, Sekülerleşme ve Din”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Der: N. Akyüz- İ. Çapçioğlu, Ankara, Grafiker Yayınları, 2012.
- Akyüz, Niyazi. İhsan Çapçioğlu, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Ankara, Grafiker Yay., 2012.
- Albayrak, Nureddin. “Kul Himmet”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:26, İstanbul, T.D.V Yay., 2002, s.352.
- Altun, Işıl. *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Kocaeli, Yayıncı Yayınları, 2004.
- Aras, M. Özgü. “Ad Koyma”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:1, İstanbul, T.D.V Yay., 1988, s.332-333.
- Araz, Rıfat. *Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi yayını, 1995.
- Arslan, Mustafa. *Türk Popüler Dindarlığı*, İstanbul, Dem Yayınları, 2004.
- Arslan, Salih. *Alevi Erkanı (yayınlanmamış notlar)*.
- Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*, İstanbul, Kitabevi, 2005.
- Aslanoğlu, İbrahim. *Kul Himmet: Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*, İstanbul, Ekin Yayınları, 1997.
- Atar, Fahrettin. “Akıka”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, T.D.V Yay., 1989, s.263-364.
- Avşar, Muhammed. *Tokat’ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Selmani*, Konya, Kömen Yayınları, 2012.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözcük*, Cilt, İstanbul, Kubbealtı yayınları, 2008.

- Bakan, Dilek. *Alevi Bektaşî Geleneğinde Hubyâr Sultan*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Bardakoğlu, Ali. "İskat", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, Cilt:19, İstanbul, T.D.V Yay., 1999, s.137-143.
- Bal, Hüseyin, *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta 2013.
- Bilgin, Abdülcelil. "Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril bir değerlendirme", *Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, sayı:2, Aralık 2014.
- Bodur, Hüsnü Ezber. "Küreselleşme ve Din", *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Der: N. Akyüz- İ. Çapçioğlu, Ankara, Grafiker Yayınları, 2012.
- *Toplumsal Gerçekliğe Sosyolojik Yaklaşım*, Erzurum, Atatürk Üni. İlahiyat Fak. Yayınları, 1994.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folklorü*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1999.
- Bozkurt, Ömer. *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*, Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi, 1972.
- Burhanidinova, Saida. *Fergan Türklerinin Doğum, Sünnet, Düğün ve Ölüm Merasimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Coşkun, Ali. *Sosyal Değişme ve Dini Normlar*, İstanbul, DEM Yayıncılık, 2005.
- Coşkun, Hasan. *Sivas'ta Alevilik*, Sivas, Zirve Matbaacılık, 2009.
- "Altınyayla Yöresinde Ziyaret Fenomeni İle İlgili İnanç ve Uygulamalar", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Tokat 2016, Cilt IV, Sayı:2.
- "Küreselleşme Sürecinde Din", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Tokat 2017, Cilt V, Sayı:2.
- "Anadolu Alevi-Bektaşî Toplumunun İnanç ve Değerlerinde Ahmet Yesevi İzleri (Hubyâr Sultan Ocağı Örneği)" II. *Uluslararası Hoca Ahmed Yesevi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2018a, s. 119-132.
- "Tokat'ın Manevî Mimarlarından Hubyâr Sultan" *Uluslararası Geçmişten Günümüze Tokat'ta İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu Bildirileri*, C:1, 2018b, s.28-44.
- "Alevi-Bektaşî Geleneğinde Dedelik Kurumu (Sivas Kangal Türkmen Alevileri Örneği)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 85, 2018c, s.43-62.

- “Tokatlı Alevi Dedelerinin Düşkünlük Anlayışına Sosyolojik Bir Bakış”. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 12/35, p. 89-104, Ankara 2018d, s.90-104.*
- *Anadolu Aleviliği'nde Dedelik Kurumu Tokat Yöresi Örneği*, Ankara, İlahiyat Yay., 2019.
- Çelik, Celalettin. “Kentleşme Sürecinde Dini Hayat”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı:11, Kayseri 2001, s.143-147.
- *Şehirleşme ve Din*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2002.
- Çıplak, Nilgün. “Anadolu’da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler”, *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl:XL, Sayı:474.
- Çoban, İrfan. *Kul Himmet*, Tokat, Ofset Matbaacılık, 2000.
- Dedekargınoğlu, Hüseyin. “Alevilikte Tanım ve Terimler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 60, Yıl: 2011.
- Deler, Sadık. *Saklı Kalmış Satırlar*, İstanbul, İstanbulform Matbaacılık.
- Dikmen, Alaattin. “Değişik Din ve Mezhep Müntesiplerinin Ölümle Gelen Sosyal Birliktelik Algıları ve Ölümü içselleştirme Uygulamaları (Diyarbakır Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 40, Ekim 2015.
- Doğan, İsmail. *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1996.
- Doymuş, Engin. *Her Yönüyle Kangal*, Sivas, Ofset Basımevi, 1999.
- Dönmez, Mehmet. Hasan Çelik, Ergün Armağan, “Alevilik Bektaşilikte Dâr”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 85, Yıl: Bahar 2018.
- Ecer, Ahmet Vehbi. *Milli Kültürden Milli Birliğe*, İstanbul, Yesevi Yayıncılık, 2009.
- Efe, Adem. *Dinî Gruplar Sosyolojisi*, İstanbul, Dönem Yayıncılık, 2013.
- Er, İzzet. *Din Sosyolojisi*, Ankara, Akçağ yayınları, 1998.
- Erdem, Mustafa. *Kırgız Türkleri Dini ve Sosyal Hayat*, Ankara, T.D.V Yayınları, 2005.
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul, M E B Yayınları, 1971.
- Erkol, Mehmet. *Din-Dindarlık Kavramları ve Sosyolojik Yöntem Olarak Dindarlık Ölçekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üni. Sosyal bilimler Enst., 2004.
- Eroğlu, Erol. *Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2008.

- Fıġlalı, Ethem Ruhi. *Geçmişten Günümüze Halk İnançları Açısından Alevilik Bektaşilik*, Ankara, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 1994.
- Fichter, Joseph H. *Sosyoloji Nedir*, Nilgün Çelebi (Çev.), Ankara, Anı Yay., 2015.
- Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*, Battal İnandı (Çev.), Ankara, A.Ü.İ.F Yayınları, 1987.
- Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul, MEB Yayınları, 1976.
- *Hars ve Medeniyet*, İstanbul, Toker yay., 1995.
- Gökbilgin, Tayyip. “15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rum”, *Vakıflar Dergisi*, sayı: VI, Pys Vakıf Sistem Matbaası, Ankara 2006, İstanbul, Baha Matbaası, 1965.
- Gökçe, Birsen, *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Savaş Yayınları, Ankara 1992.
- Gönen, Sinan. “Dede Korkut Hikâyeleri’nden Günümüze Yansıyan Evlilik Âdetleri”, *Milli Folklor Dergisi*, Ankara, Cilt 9, Yıl 18, Sayı 69, 2006, s.62-71.
- Güleç, Melda Medine. *Espiye’de Halk Dindarlığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Enst, 2012.
- Günay Ünver. ve diğerleri; *Ziyaret Fenomeni Bir Din Bilimi Araştırması-Kayseri Örneği*.
 ————— *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, Adana, Karahan kitabevi, 2006.
 ————— “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”
 ————— *Din Sosyolojisi*, İstanbul, İnsan Yayınları, 2002.
 ————— *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1999.
 ————— Harun Güngör ve diğerleri, *Ziyaret Fenomeni Bir Din Bilimi Araştırması-Kayseri Örneği*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, Vadi Yayınları, 1998.
- Güngör, Erol. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul, Ötüken Yayıncılık, 1990.
- Gürkan, Salime Leyla. “Ölüm”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 34, İstanbul, T.D.V Yay., 2007, s.32-34.
- Güzel, Serkan. “Sosyal Yapı” ve “Toplumsal Yapı” Bileşkesinde Sosyo Kültürel Yapı Kavramı”, s.83-96. <https://dergipark.org.tr> 24.05.2019.
- İbn Hanbel, *Müsned*, 6;210.
- İl Yıllığı 1973, “Cumhuriyetin 50. Yılında Tokat”
- İnan, Abdülkadir. *Hurafeler ve Menşeleri*, Ankara, Nur matbaası, 1972.
- *Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, Ötüken Yayıncılık, 2017.

- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara, Babil Yayıncılık, 2005.
- *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara, Berikan Yayınevi, 2009.
- *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000.
- Kapusuz, Ahmet. *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Tokat İlçelerimiz ve Bölgemiz*, Ankara, Gaye Matbaası, 1994.
- Kaya, Doğan. “Düğünlerimizle ilgili terimler ve bunların fonksiyonel özellikleri”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 29-30, Ankara, 1995, s.23-29.
- Kenanoğlu, Ali. İsmail Onarlı, “Hubyâr Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Toplulukları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, sayı:23, Ankara, 2002.
- Keskin, Mehmet. “Kefen”, *T.D.V İslam ansiklopedisi*, Cilt:25, İstanbul, T.D.V Yay., 2002, s.184-185.
- Köksal, M. Asım. *Peygamberler Tarihi I-II*, Ankara, T.D.V Yayınları, 2016.
- Kökten, Yavuz. *Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Köse, Nerin. “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği”, *Milli Folklor Dergisi*, Cilt: 8, Yıl:15, Sayı: 60, Ankara, 2003, s.93-98.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2016.
- “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, Cilt:18, Sayı:2, 2009.
- Kurtoğlu, Orhan. “Klasik Türk Şiirinde Saçı Geleneği”, *Milli Folklor Dergisi*, sayı: 81, Ankara, 2009.
- Kümbetoğlu, Belkıs, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2005.
- Küçük, Abdurrahman. “Alkarısı”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, T.D.V Yay., 1989, s.469
- Mardin, Şerif. *Din ve İdeoloji*, İstanbul, İletişim yayınları, 1995.
- *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Çev.), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

- Meriç, Cemil. *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İstanbul, İletişim yayınları, 1993.
- Navruzova, Gülreyhan. *Halk Dindarlığı Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması-Derbent (Dağıstan Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, Erciyes üni. Sosyal Bilimler Enst., 2012.
- Oğlakçı, Feyyaz. “Oğuz Kağan ve Türeyiş Destanlarında Kurt ve Kutsallığı Meselesi”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Cilt:2, Niğde, 2014, s.2115-2126.
- Okumuş, Ejder. “Gösterici Dindarlık”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VI, 2006, Sayı:2.
- Onay, Ahmet. “Dindarlık Ölçme Çalışmaları: Dindarlık Ölçümünde Üç Farklı Yaklaşım ve Ölçmenin Esasları”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt:14, Sayı:3-4, 2001.
- Oy, Aydın. “Halkiyat”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:15, İstanbul, 1997, s. 367-369.
- Örnek, Sedat Veyis. *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1988.
- *Anadolu Folkloründe Ölüm*, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971.
- *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla ilgili Batıl inançların ve Büyüsel işlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966.
- *Türk Halk Bilimi*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.
- Özcan, Hüseyin. “Bektaşilikte Dâr Kavramı ve Hallâc-ı Mansûr Etkisi”, *Folklor Edebiyat Dergisi (Alevilik Özel Sayısı) – II*, Sayı:30, s.157-164.
- Özden, H. Ömer. *Bir İnanç ve Kültür Takipçisi Yahya Kemal*, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 2011.
- Polat, Kemal. *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve inanışlar*, Ankara, T.D.V. Yayınları, 2008.
- Sâffât Süresi 37/100-101, *Kur’ân Yolu Meali*, İstanbul, Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Sayın, Önal. *Sosyolojiye Giriş*, İzmir, Üniversite Kitapları, 1994.
- Seçinti, Mehmet Sercan. *Gaziantep İslâhiye Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tazi, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Şener, Mehmet. “Kabir”, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt:24, İstanbul, T.D.V Yayınları, 2001, s.35-37
- Tanyu, Hikmet. *Türkiye’de adak yerleri*, Ankara, Elips, 2007.

- Tatlıhoğlu, Durmuş. *Türkmenistan'da Dini ve Tarihi Ziyaret Yerleri*, Sivas, Dilek Matbaası, 2002.
- Tekin, Mustafa. "Dindarlık Bağlamında Amel-i Salih Kavramına Sosyolojik bir Yaklaşım", *Dindarlık Olgusu (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri)*, İstanbul, Kurav yayınları, 2004.
- Tezcan, Mahmut. "Türk Evlenme ve Düğün Gelenekleri Modeli", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Tirmîzi, *Edahi*, 20.
- Tokat İl Yıllığı (1968).
- Tokat Valiliği "Tokat" (2006).
- Tonbuloğlu, Aşık Eşref. *İnsanım*, İstanbul, Gür Matbaası.
- Topaloğlu, Bekir. "Ölüm", *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 34, İstanbul, T.D.V Yay., 2007, s.34-35.
- Türk, Hüseyin. "Güneyevler Köyü'nde Doğumla İlgili Bazı Geleneksel Uygulamalar ve Boş İnançlar", *Türk Folkloru Araştırmaları 1989, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 114*, Ankara, 1989, s.103-117.
- Ulu, Emin. *100. Yılda Almus*, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1987.
- *Alperenler Cenneti Tokat*, İstanbul, Acar Matbaacılık, 2004.
- *Hüseyin Akbaş Efsanesi*, Tokat, Ofset Matbaacılık, 1997.
- Üçer, Cenksu. *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Yavi, Ersal. *Tokat (Komana)*, İstanbul, Güzel sanatlar matbaası, 1986.
- Yavuz, Yunus Şevki. "Hurafe" maddesi, *T.D.V İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 18, İstanbul, T.D.V Yay., 1998, s. 382-384.
- Yıldız, Harun. "Düşkünlük" *T.D.V İslâm ansiklopedisi*, Cilt: Ek-1, İstanbul, T.D.V Yay., 2016, s.356-357
- Yıldız, Murat. "Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma", *Tabula Rasa*, Sayı:1, Ocak-Nisan 2001.
- Yılmaz, Orhan. *Sıraçlar (Anşabacılı ve Hubyârlar) Beydili Alevi Türkmenleri*, Ankara, Yeni Vıdı Vıdı Yayınevi, 2009.
- Zijdeveld, Anton C. *Kültür Sosyolojisi Kültür Sosyolojisine ve Metodolojisine Giriş*, Kadir Canatan (Çev.), İstanbul, Açılım Kitap pınar yayınları, 2013.

<http://www.tokat.gov.tr/almus> 01.12.2018.

<https://almusmyo.gop.edu.tr/Icerik.aspx?d=tr-TR&mk=32930&m=tanitim> 01.12.2018.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Feyyaz OĞLAKÇI

Doğum Yılı ve Yeri: 1989 Almus

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yabancı Dil: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri:

- “İbn Cerir et-Teberî'nin Hz. Peygamber Algısı” *Sosyal Bilimler I. Ulusal Öğrenci Sempozyumu*, Bilsam Yayınları, Malatya 2013, ss.504-521
- “Oğuz Kağan ve Türeyiş Destanlarında Kurt ve Kurdun Kutsallığı Meselesi” *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Niğde 2014, ss.2115-2126
- “Alevi Adalet Sistemi; Düşkünlük”, *IV. Ulusal Öğrenci Sempozyumu*, Bilsam Yayınları, Malatya 2017, ss.80-92